

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน:
กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
Citizen Political Development and Community Democratization Process:
A Case Study of Pa Mat Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province

โดย

กิตติศักดิ์ วิมล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๔

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน:
กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

โดย

กิตติศักดิ์ วิมล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 804264007

Research Report

Citizen Political Development and Community Democratization Process:
A Case Study of Pa Mat Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province

By

Mr. Kittisak Wimon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

B.E. 2564

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCURS 804264007

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย** : การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
Citizen Political Development and Community Democratization Process: A Case Study of Pa Mat Sub-district, Mueang Phrae District, Phrae Province
- ผู้วิจัย** : นายกิตติศักดิ์ วิมล
- ส่วนงาน** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๖๔
- ทุนอุดหนุนงานวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรม โครงการส่งเสริมพัฒนาของประชาชนร่วมกับ อบต. องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ระดับอำเภอ รวมทั้งทุนทางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีความเชื่อ ความศรัทธา สำหรับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาของชุมชน ร่วมกับ อบต. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสำนักงานพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓) นอกจากนี้ พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชน เช่น นายก อบต. สมาชิกสภา อบต. ผู้ใหญ่บ้านพระสงฆ์ ครู อาจารย์ที่เป็นแกนนำชุมชน มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและประชาธิปไตยชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

จากข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลป่าแมต มากกว่าร้อยละ ๕๖.๘ มีความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นแบบแผนเดียวกันในทุกกลุ่มช่วงอายุ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลอายุระหว่าง ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นเกี่ยวกับการ ส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลในระดับสูง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑ รองลงมาคือ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๐ - ๔๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ และเป็นที่น่าสนใจว่า มีจำนวนร้อยละใกล้เคียงกับ ความเห็นเกี่ยวกับการ ส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของตำบลในระดับค่าคิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ สำหรับ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ในตำบลป่าแมต มีความเห็นเกี่ยวกับ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลในระดับปานกลาง โดยเฉพาะใน กลุ่มอายุระหว่าง ๕๑-๕๙ ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๗๖.๐ และผู้ให้ข้อมูลอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป รองลงมา คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๘ ส่วนอายุระหว่าง ๓๐-๓๙ ปี และอายุระหว่าง ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลในระดับสูง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙ และ ๒๕.๗ ตามลำดับ และเป็นที่น่าสนใจว่า ผู้ให้ข้อมูลอายุระหว่าง ๓๐-๓๙ ปี และกลุ่มอายุระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี มีความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนของตำบลในระดับต่ำ มากที่สุด คือ ร้อยละ ๑๒.๓ และ ๑๑.๕ ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและ กระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตยชุมชน พบว่า ต้องสร้างความต่อเนื่องในการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เช่น การสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ การส่งเสริมพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชน และบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลร่วมกับประชาชนในตำบล โดยอาศัยการดำเนินกิจกรรม การเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นระยะ ๆ จากองค์กรภายนอกชุมชน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและองค์กรภาครัฐในพื้นที่ นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจการปกครอง ท้องถิ่นเพื่อการจัดการตนเองมากขึ้น

คำสำคัญ : การเมืองภาคพลเมือง, ประชาธิปไตยชุมชน, สภาองค์กรชุมชน, การมีส่วนร่วมของประชาชน

Research Title : Citizen Political Development and
Community Democratization Process: A Case
Study of Pa Mat Sub-district, Mueang Phrae
District, Phrae Province

Researcher : MR.Kittisak Wimon

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrae Campus

Fiscal Year : 2564 / 2021

Research Scholar Ship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrae Campus

ABSTRACT

From the quantitative data, it was found that most of the informants in Pa Mat Sub-District area More than 56.8% had a moderate opinion about the civic political development of the sub-district. It is the same pattern in all age groups. However, the respondents aged 18-29 had their opinions on the The highest level was promoted political development in the civic sector of the sub-district, accounting for 31.1%, followed by the age group between 40 - 49 years old, accounting for 16.7%. and it is worth noting that There is a percentage close to Comments on the promotion of political development in the civic sector of the sub-district at the level of 15.4 percent for the community democratic development process of the sub-district found that most of the informants in Pa Mat Sub-district Opinions about the community democratic development process of the sub-districts were at a moderate level, especially in the age group between 51-59 years old, representing 76.0%, and the respondents aged 60 years and over, followed by 69.8%. 30-39 years of age and aged between 18-29 years had the highest opinion on the process of promoting community democracy in the sub-district, representing 25.9% and 25.7%, respectively. The respondents aged between 30-39 years old and the age group between 40-49 years of age

had the lowest opinions about the community democratic development process of the sub-district, at 12.3% and 11.5 percent, respectively.

However, problems and recommendations regarding the promotion of civic political development and development processes Community Democracy It was found that continuity must be established to promote the development of civic politics, such as creating a new generation of community leaders. Promoting the development of knowledge and understanding about civic politics community democracy and the role of the sub-district community organization council together with the people in the sub-district Based on the activity citizen politics and the process of promoting community democratic development with real people participation. Including support for the operation of the sub-district community organization council continuously or periodically from outside the community, such as the Community Organization Development Institute. Citizens Political Development Fund and Local Government Organizations In addition, people in the area support decentralization of governance. local for more self-management

Keywords : citizen politics, community democracy, community organization council, public participation

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาแนะนำอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ หัวหน้าหน่วยวิจัย และอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ท่านได้ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นทางวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการทำงานวิจัยครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้การศึกษาในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ อีกทั้งขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลป่าแมต ผู้นำและแกนนำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งได้มีส่วนร่วมทำให้การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการไปด้วยดี ครบถ้วนสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

รายงานการวิจัยฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณความดี และคุณประโยชน์ใด ๆ ที่พึงมีจากการศึกษาในครั้งนี้มอบแด่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ นักวิชาการ ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ที่ข้าพเจ้าได้อ้างอิงผลงานทางวิชาการของท่าน และอีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ ด้วยความเคารพอย่างสูง

กิตติศักดิ์ วิมล

๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญแผนภาพ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๖
๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	๗
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นพลเมือง.....	๑๒
๒.๑.๑ สถานะความเป็นพลเมืองในประชาธิปไตยเอเธนส์.....	๒๒
๒.๑.๒ พลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้าง.....	๒๓
๒.๑.๓ ความต่างระหว่างพลเมืองกับประชาสังคม.....	๒๘
๒.๑.๔ การเมืองที่ไม่ได้เรียกว่าการเมือง.....	๒๙
๒.๑.๕ ปกครองตนเองได้ ผู้คนต้องเป็นพลเมือง.....	๓๐
๒.๒ แนวคิดประชาสังคม.....	๓๒
๒.๒.๑ ความหมายประชาสังคม.....	๓๒
๒.๒.๒ ลักษณะความเป็นประชาสังคม.....	๓๖
๒.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement).....	๓๘
๒.๓.๑ คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย.....	๓๘
๒.๓.๒ ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bonding Theory).....	๔๑
๒.๓.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement).....	๔๒
๒.๓.๔ สัญญาประชาคม (Social Contact).....	๔๒

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	๕๔
๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๕๔
๒.๓.๒ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน	๕๔
๒.๔.๓ การมีส่วนร่วมทางการเมือง	๕๗
๒.๕ การเมืองภาคพลเมือง/การเมืองภาคประชาชน.....	๕๐
๒.๕.๑ ความหมายการเมืองภาคพลเมือง/ ภาคประชาชน	๕๐
๒.๕.๒ ลักษณะการเมืองภาคประชาชน	๕๑
๒.๕.๓ ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง	๕๑
๒.๕.๔ ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน	๕๕
๒.๕.๕ รูปแบบการเมืองภาคประชาชน.....	๕๖
๒.๕.๖ กระบวนการปฏิรูปการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน	๕๘
๒.๕.๗ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชน.....	๖๑
๒.๖ แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	๖๓
๒.๖.๑ ความหมายของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	๖๓
๒.๖.๒ กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	๖๖
๒.๖.๓ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ	๖๖
๒.๖.๔ ประชาธิปไตยชุมชน	๖๘
๒.๖.๕ ดัชนีชี้วัดประชาธิปไตย.....	๗๕
๒.๖.๖ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและบุคลิกภาพแบบ ประชาธิปไตย	๗๗
๒.๗ สภาพพัฒนาการเมือง	๘๒
๒.๗.๑ ความเป็นมาของสภาพพัฒนาการเมือง	๘๒
๒.๗.๒ อำนาจหน้าที่สภาพพัฒนาการเมือง.....	๘๓
๒.๗.๓ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง.....	๘๕
๒.๘ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑	๘๗
๒.๙ การวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น	๙๑
๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๓
๒.๑๐.๑ โครงการวิจัย ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย.....	๙๓
๒.๑๐.๒ โครงการวิจัยชุมชน กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน.....	๙๔
๒.๑๐.๓ โครงการวิจัยชุมชน การศึกษาความเข้าใจประชาธิปไตยของคนในชุมชน	๙๔
๒.๑๐.๔ รายงานการวิจัย ความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับ หมู่บ้านในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของ คณะกรรมการหมู่บ้าน	๙๔

๒.๑๐.๕ รายงานการวิจัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบบ
 ประชาธิปไตยของประชากรในเขตจังหวัดแพร่.....๙๕

๒.๑๐.๖ รายงานการวิจัย แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 ของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: สันเคราะห์จากบทเรียน
 ๓ กรณีศึกษา.....๙๖

๒.๑๐.๗ รายงานการศึกษา ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาค
 พลเมืองเข้มแข็ง.....๙๖

๒.๑๐.๘ รายงานการวิจัย การเมืองภาคพลเมือง: ทบทวนวรรณกรรมเพื่อ
 สร้างตัวชี้วัดหรือบ่งบอกการเมืองของพลเมือง.....๙๘

๒.๑๐.๙ รายงานการวิจัย ความสำคัญของพฤติกรรมทางศีลธรรมของ
 นักการเมือง.....๙๙

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย ๑๐๑

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๑๐๒

๓.๓ พื้นที่การวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๐๔

๓.๔.๑ เครื่องมือในการวิจัย.....๑๐๕

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล..... ๑๐๗

๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล.....๑๐๗

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ ๑ ๑๑๐

 ๔.๑.๒ การสัมภาษณ์บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในเทศบาล ตำบลป่าเมต
 อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่..... ๑๑๑

 ๔.๑.๓ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ตำบลป่าเมต
 อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่..... ๑๑๒

 ๔.๑.๔ สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติและ
 ประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรที่นำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติ.....๑๑๖

 ๔.๒ องค์กรความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....๑๒๖

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปอภิปรายผล..... ๑๓๑

๕.๒ สรุปผลการวิจัย..... ๑๓๒

๕.๓ อภิปรายผล..... ๑๓๗

๕.๔ ข้อเสนอแนะ ๑๔๒

บรรณานุกรม.....	๑๔๓
ภาคผนวก.....	๑๔๘
ภาคผนวก ก. บทความวิจัย.....	๑๔๙
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องวิจัย.....	๑๗๑
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	๑๗๓
ภาคผนวก ง. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	๑๘๘
ภาคผนวก จ. ภาพถ่ายดำเนินกิจกรรมการวิจัย.....	๑๙๒
ประวัตินักวิจัย.....	๑๙๕

สารบัญญภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของสภาพปัญหา

โดยทั่วไปแล้วการส่งเสริมพัฒนาการเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นของไทยนั้นมีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งทางโครงสร้าง ลักษณะรูปแบบของสถาบันระบบความสัมพันธ์ สถานะทางการเงินการคลัง และการประพฤติปฏิบัติในหลายๆด้าน เราสามารถพิจารณาทิศทางและภาพรวมนี้ได้จากบทบัญญัติในหมวดที่ ๙ ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งได้วางรากฐานให้การปกครองท้องถิ่นของไทยมีอิสระ และในประการสำคัญที่สุดคือ ได้มีการจัดรูปแบบการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของพี่น้องประชาชน (มาตรา ๒๘๒) รัฐบาลส่วนกลางจำเป็นต้องสละอำนาจที่เคยมีมาแต่เดิมนั้นลดลงไปตามลำดับ โดยตามความในมาตรา ๒๘๓ - ๒๘๔ ซึ่งได้มีบทบัญญัติว่า การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น อันกระทบต่อหลักการปกครองตนเองของประชาชนมิได้ นอกจากนี้รัฐบาลยังจะต้องถึงหลักกระจายอำนาจ โดยเพิ่ม “ความเป็นอิสระ” ให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ ทั้งในแง่ของการปกครองและการบริหารงาน การบริหารงานบุคคล การเงินการคลัง รวมทั้งการเฉลี่ยภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบตามความในมาตรา ๒๘๔ และมาตรา ๒๘๕ ของกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง ส่วนผู้บริหารท้องถิ่นนั้นอาจได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งก็ได้ แต่จะมาจากข้าราชการซึ่งมีตำแหน่ง หรือมีเงินเดือนประจำ หรือ เป็นเจ้าพนักงานหน่วยงานของรัฐบาลแบบเดิมนั้นมิได้ อีกทั้งมาตรา ๒๘๖ - ๒๘๗ ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้ราษฎรในระดับท้องถิ่นมีสิทธิถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งมีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติของท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนได้

จากอดีตรัฐไทยกับปัญหาการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย การกระจายอำนาจและการพัฒนา ตาม ทักษะของ Fred W. Riggs ได้กล่าวถึงระบบการปกครองของไทย (Polity) เดิมเป็นแบบอมตยาธิปไตยอมตยาธิปไตย หรือระบบข้าราชการประจำ (Bureaucratic Polity) หมายถึงการปกครองซึ่ง อำนาจการบริหาร เริ่มต้นตั้งแต่การวางนโยบายไปจนถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติและการจัดการ งบประมาณ ขึ้นอยู่กับข้าราชการประจำ ในขณะที่เดียวกันอำนาจการเมืองก็ขึ้นอยู่กับข้าราชการทหาร ซึ่งมีกองกำลังจัดตั้ง และได้ อำนาจมาจากการรัฐประหาร และกลุ่มอมตยาธิปไตยหรือระบบข้าราชการประจำ ผู้ซึ่งมีบทบาทการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีที่ตอบสนองต่อผลประโยชน์และความ ต้องการ

ของพวกเขาฟุ้งเฟ้อตนเองมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์อื่น พรรคการเมืองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ กฎหมาย ซึ่งต่อมากลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจบางกลุ่มได้แสวงหาความอุปถัมภ์จากกลุ่มอำมาตยาธิปไตยหรือระบบข้าราชการประจำ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจของเขา (Daniel Arghiros, ๒๐๐๑, pp. ๑๖-๑๗)

ปัจจุบันการพัฒนาประชาธิปไตย และการกระจายอำนาจของไทยนั้นน่ามีความก้าวหน้าในเชิงรูปแบบมากพอสมควร แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาและสาระสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงและเกิดผลประโยชน์ต่อสาธารณะ ยังพบว่ามีปัญหาเพราะนักธุรกิจและนักการเมือง ซึ่งมักเป็นบุคคลคนเดียวกันมุ่งทำการเมืองแบบการเมืองภาคนักการเมือง อาศัยประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน (Representative Democracy) ที่เปลี่ยนจากการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย อำมาตยาธิปไตยหรือระบบข้าราชการประจำ (Bureaucratic Polity) มาเป็นการเมืองแบบนักธุรกิจการเมือง (Businessmen-politicians) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งมุ่งรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจของตนหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือการส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง (Civic Politics) นั้นน่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย การกระจายอำนาจและการพัฒนาสังคมไทยให้มีคุณภาพสูงขึ้น

ด้านการพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงจากการปกครองของไทยแบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) เปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน ซึ่งปัจจุบันเป็นการเมืองแบบนักธุรกิจการเมือง (Businessmen-politicians) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทำให้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมหรือการส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง (Civic Politics) มากขึ้น นับจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ คือ การปฏิรูปการเมืองโดยมี เป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ขยายสิทธิ เสรีภาพ และส่วนร่วมของพลเมืองในการเมือง ๒) การเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน ๓) เพื่อให้เกิดความสุจริตและโปร่งใสในระบอบการเมือง การทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพ และประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภา, ๒๕๔๐, น. ๔-๕) และต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ คงยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชน (มาตรา ๑๖๓ - ๑๖๕) (สำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภา, ๒๕๕๔, น. ๑๓๑-๑๓๔) นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ยึดตามแนวทางและแก้ไขจุดอ่อนของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญนี้ ๔ ประการ คือ ๑) คุ้มครองส่งเสริม ขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ๒) ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ และเพิ่ม อำนาจประชาชน ๓) การเมืองมีความโปร่งใส มีคุณธรรม และจริยธรรม ๔) ทำให้องค์กรตรวจสอบมี ความอิสระ เข้มแข็ง และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองโดยให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้ให้เข้ามามีส่วนร่วมใน การกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ และมาตรา ๗๘ (๗) บัญญัติให้มีแผนพัฒนาการเมืองรวมทั้งให้มีสภาพพัฒนาการเมืองให้มีความเป็นอิสระ เพื่อติดตามสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าว อย่างเคร่งครัด เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพพัฒนา การเมือง วัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕

แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางการเมือง และเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้มีการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนา การเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการ ดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้เจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวบรรลุผล

อย่างไรก็ตาม การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน (Representative Democracy) ในสังคมไทยที่ทำให้ เมืองไทยกลายเป็น “รัฐนิยม” ซึ่งรัฐนิยมในที่นี้หมายถึงการเห็นว่า ปัญหาของส่วนร่วมต้องแก้โดยรัฐ เท่านั้น โดยไม่คิดว่าประชาชน และประชาสังคมก็มีส่วนร่วมแก้ไขได้ ผลของการปฏิรูปการบริหารงาน ของภาครัฐซึ่งทำให้ประชาชนกลายเป็นลูกค้าหรือผู้รับบริการแทนที่จะเป็นพลเมือง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๑, น.๒) ความจริงรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ถ้าใช้ไปอีก ๑๐ ปี ๒๐ ปี อาจทำให้กระบวนการประชาชนทั้งหลายมีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ และจะเป็นผู้กระทำการ (Actors) คานอำนาจรัฐที่มาจากฝ่ายการเมืองและระบบราชการ ในอนาคตสถาบันพระปกเกล้า น่าจะร่วมกับสถาบันพัฒนาการเมือง ส่งเสริมและพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นหลัก (บวรศักดิ์ อุวรรณโณและคณะ, ๒๕๕๒, น.๒๕๗) ดังนั้นแนวคิดประชาธิปไตยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (Participatory Democracy) เห็นความสำคัญของประชาชนทางการเมืองมากขึ้นจากแต่เดิมที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างเดียว อุปสรรคขัดขวางการไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็งกว่า มักเกี่ยวข้อง กับกติกาใหญ่ทางการเมือง(รัฐธรรมนูญ) นักการเมือง กลุ่มอิทธิพล ผลประโยชน์ ทำให้ความเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอลงและเมื่อพลเมืองรู้สึก ว่าถูกผลักออกไปจากการเมือง แบบเดิม ๆ บ่อยครั้งที่พวกเขาเอาเรื่องราวต่าง ๆ มาทำเองหรืออาจจะพูดให้ดีขึ้นว่า พลเมืองหันมาทำอะไรที่พวกเขาทำเองได้ พวกเขาทำการเมืองภาคพลเมือง (Citizen Politics) (เดวิท แมทธิวส์ : แพล และเรียบเรียง วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๒, น.๑๖๘) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสานเสวนาทางออก (Deliberative Dialogue) หรือการประชาเสวนาทางออก (Public Deliberation) เป็นการพยายามเปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนทำการเมืองภาคพลเมืองมากขึ้น การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (Participative Decision Making - PDM.) และการสร้างพลัง (Empowerment) ของประชาชน ในฐานะที่เป็นกลุ่มทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น และยังเป็นเครื่องชี้วัดถึงความ เข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรของประชาชน (Abraham Segie and Meni Koslowsky, ๒๐๐๐, p.๑๑๖) นอกจากนี้การเมืองภาคพลเมืองยังมีบทบาทเสริมสร้างความสามารถให้กับภาครัฐ (Nationstates) หรือประเด็นที่ภาครัฐยังไม่มีบทบาทชัดเจนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษา และการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น (Wapner, Paul Kevin, p. 153)

จึงกล่าวได้ว่า การเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน เป็นแนวคิดและหลักการสำคัญของการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

แบบมีส่วนร่วม เป้าหมายของประชาธิปไตยชุมชน คือ การปลูกความตื่นตัว ปลูกความตระหนักถึงสิทธิความเป็นประชาชนของคนในชุมชนท้องถิ่น ตามสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ ให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาปกป้อง ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีความเสมอภาคมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องของ ส่วนรวมและเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรง ทำให้เป็นประชาธิปไตยที่กินได้คือ ประชาธิปไตยที่สามารถแก้ปัญหาปากท้องของชาวบ้านได้จริง ๆ กระบวนการประชาธิปไตยชุมชนเป็น เครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งที่รวมคนให้มาเรียนรู้ร่วมกัน มาแก้ไขปัญหาาร่วมกันและมาทำงานพัฒนา โดยมีมิติทางการเมือง คือ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งยกระดับจิตของคนขึ้นให้มี ความกล้าหาญ ให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง และต่อนักการเมืองที่ได้เลือกมาด้วยประชาธิปไตยที่เริ่มต้นจากระดับฐานรากแม้ว่าจะต้องอาศัยระยะเวลาเพื่อพัฒนา แนวคิดและสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน

ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพทั่วไปพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลป่าแม่ต จากเดิมได้รับการจัดตั้งให้เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแม่ต ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้รับการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแม่ต ขึ้นเป็น “เทศบาลตำบลป่าแม่ต” ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑ เทศบาลตำบลป่าแม่ตตั้งอยู่ที่ตำบลป่าแม่ต อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ห่างจากจังหวัดแพร่ไปทางทิศตะวันตก ระยะทาง ๗๐๐ เมตร มีหมู่บ้านในความรับผิดชอบจำนวน ๑๕ หมู่บ้าน สำนักงานเทศบาลตำบลป่าแม่ตตั้งอยู่บนถนนสุพรรณ-ต้นห้า (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข พร. ๒๐๒๒) เลขที่ ๒๔๙ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลป่าแม่ต อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ที่ตั้งและอาณาเขต เทศบาลตำบลป่าแม่ต ตั้งอยู่บนถนนสายสุพรรณ-ต้นห้า (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข พร.๒๐๒๒) เลขที่ ๒๔๙ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลป่าแม่ต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้รับการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ตำบลป่าแม่ตเป็น ๑ ใน ๒๐ ตำบลของอำเภอเมืองแพร่ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ ๗๐๐ เมตร มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ๖๐ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เขตตำบลวังธง อำเภอเมืองแพร่

ทิศใต้ ติดต่อกับ เขตตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เขตตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตตำบลเวียงต้า อำเภอลอง

ด้านลักษณะภูมิประเทศ ตำบลป่าแม่ต ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขา ป่าไม้ประมาณร้อยละ ๖๙.๕ ของพื้นที่ทั้งหมด อีกร้อยละ ๓๐.๕ เป็นพื้นที่ราบได้ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกและเป็นที่อยู่อาศัย มีแม่น้ำยมไหลผ่านและคลองชลประทาน แม่มฝิ่งขวาไหลผ่าน

ส่วนลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศของตำบลป่าแม่ต จัดอยู่ในลักษณะแบบฝนเมืองร้อนโดยเฉพาะฤดูฝน หรือแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Tropical Savanna) เนื่องจากอยู่ในเขตรอง

อากาศเขตร้อน (Intertropical Convergence Zone) ปริมาณและการกระจายของฝนจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ๒ ประเภท คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกชุกและลมตะวันออกเฉียงเหนือที่นำเอาอากาศหนาวและแห้งแล้งจากประเทศจีนมาปกคลุม ทวีปบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ลักษณะภูมิอากาศของตำบลป่าแมต แบ่งเป็น ๓ ฤดูกาล ได้แก่

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-ตุลาคม ฝนจะตกชุกระหว่างเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม

ฤดูหนาว อากาศหนาวถึงหนาวจัด ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

ฤดูร้อน อากาศค่อนข้างร้อนอบอ้าว เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-มิถุนายน ของทุก ๆ ปี

ประชากร / จำนวนประชากร / (คน)^๑

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม
๑	น้ำโค้ง	๓๐๘	๓๓๕	๖๔๓
๒	น้ำชำ	๔๗๒	๔๙๒	๙๖๔
๓	สุพรรณ	๓๐๘	๔๑๑	๗๑๙
๔	มณีวรรณ	๔๑๓	๔๖๐	๘๗๓
๕	มหาโพธิ์	๕๘๐	๖๗๖	๑,๒๕๖
๖	หนองใหม่	๔๓๙	๔๙๒	๙๓๑
๗	สองแคว	๔๕๔	๔๙๗	๙๕๑
๘	ต้นห้า	๓๔๐	๓๙๙	๗๓๙
๙	มหาโพธิ์	๔๓๔	๔๗๐	๙๐๔
๑๐	หนองใหม่	๓๘๕	๔๖๒	๘๔๗
๑๑	มณีวรรณ	๔๔๔	๔๗๕	๙๑๙
๑๒	สุพรรณ	๓๕๙	๓๖๘	๗๒๗
๑๓	ร้องขี้ปลา	๑๕๔	๒๐๙	๓๖๓
๑๔	น้ำโค้ง	๓๖๖	๔๑๙	๗๘๕
๑๕	มหาโพธิ์	๒๖๓	๒๙๑	๕๕๔
	รวม	๕,๗๒๐	๖,๔๕๘	๑๒,๑๗๘

การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ของผู้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” โดยต้องการทราบว่าในเขตพื้นที่ดังกล่าวมีการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน จากกรณีศึกษาดังกล่าวนั้นจะมีการส่งเสริมการพัฒนาอย่างไร เกิดขึ้นจริงและต่อเนื่องหรือไม่ เพราะเหตุใด ในการนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และได้กำหนดเป้าประสงค์ในการศึกษาไว้ดังนี้

^๑ ที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่, จำนวนประชากร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๓ คำถามการวิจัย

๑) การเมืองภาคพลเมืองจากกรณีศึกษามีการส่งเสริมพัฒนาอย่างไร เกิดขึ้นจริงจัง และมีความต่อเนื่องหรือไม่ ด้วยเพราะสาเหตุใด

๒) กระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนจากกรณีศึกษานี้ มีการส่งเสริมพัฒนาอย่างไร จะเกิดขึ้นจริงจัง และมีความต่อเนื่องหรือไม่ เพราะสาเหตุใด

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) พร้อมกับเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

- **ขอบเขตเนื้อหา** ศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

- **ขอบเขตประชากร** ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลป่าแมต เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) เพื่อการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึกไปพร้อมการสังเกตการณ์กับกลุ่มบุคคล เช่น สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำชุมชน จำนวน ๑๕ คน

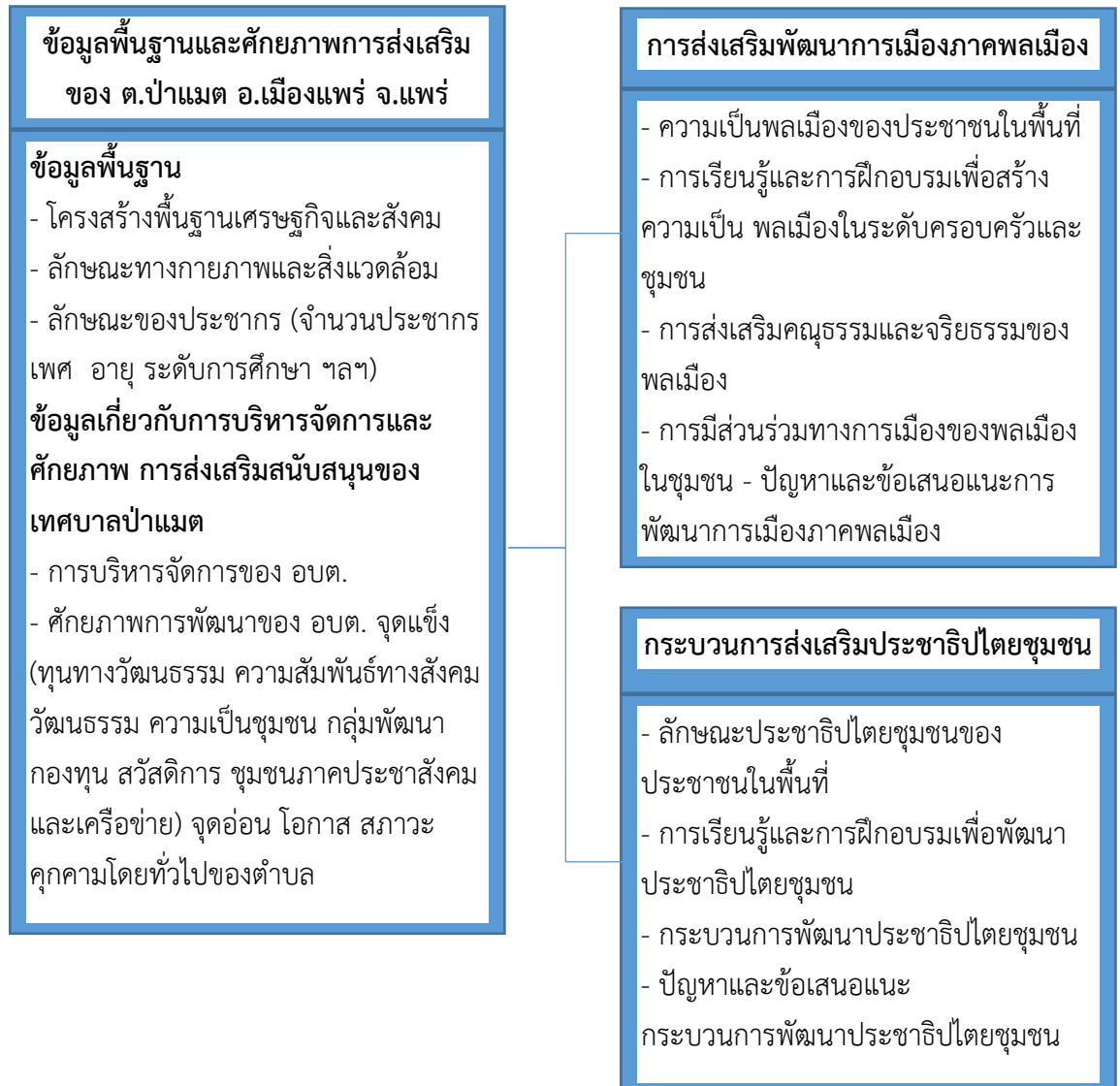
- **ขอบเขตพื้นที่** ผู้วิจัยได้ออกแบบกำหนดพื้นที่ในเขตตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

- **ขอบเขตระยะเวลา** ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาทำการศึกษา ๑ ปี ช่วงตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๖๔ ถึง เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๔

การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินไปตามวัตถุประสงค์หลักทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น ในการออกแบบการวิจัยด้านขอบเขตเนื้อหาจะศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านขอบเขต

ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และกำหนดขอบเขตพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยทำการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังต่อไปนี้

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑) การเมืองภาคพลเมือง หมายถึง ประชาชนในชุมชนระดับตำบลมีการพัฒนาทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม มีความเป็นพลเมือง มีความรู้ ความเข้าใจและพฤติกรรมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

๒) กระบวนการประชาธิปไตยชุมชน หมายถึง ลักษณะและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยชุมชนระดับตำบล ความรู้ความเข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง การแสดงพฤติกรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมืองรวมทั้งการบริหารจัดการ (กลุ่ม/องค์กร) ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

๓) ความเป็นพลเมืองของประชาชนในพื้นที่ หมายถึง ความเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ความเสมอภาค (ศักดิ์ศรี การครอบงำ อุปถัมภ์) ความภูมิใจในตนเอง พึ่งตนเอง ความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและความเป็นพลเมืองของตน สิทธิเสรีภาพ ความรับผิดชอบต่อชุมชน การเคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกาของชุมชน

๔) การเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับครอบครัวและชุมชน หมายถึง ความรู้พื้นฐานทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย (การใช้สิทธิของตนเองตาม บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชนและบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประชาชน) ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (การยึดโยงและความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.)

๕) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของพลเมือง หมายถึง จิตสาธารณะและจิตสำนึกต่อส่วนรวม ความรับผิดชอบของผู้นำต่อชุมชนและความดีของประชาชนในฐานะพลเมือง

๖) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในชุมชน หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาของชุมชน (การมีส่วนร่วมจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน) การเข้าไป ร่วมประชุมกับการปกครองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการกลุ่มและองค์กรพัฒนาในระดับ ท้องถิ่น (อปต.) องค์กรภาครัฐและเอกชน การทำงานหรือการมีส่วนร่วมรณรงค์การเลือกตั้ง การไม่ซื้อ สิทธิขายเสียง การนับหรือการไปคู่นับคะแนนเสียง ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเลือกตั้งในระดับ ท้องถิ่น (การตรวจสอบรายชื่อของสมาชิกในครอบครัว การใช้สิทธิเลือกตั้ง แจ้งเบาะแสการซื้อสิทธิ ขายเสียง)

๗) ปัญหาและข้อเสนอแนะการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง หมายถึง ความต่อเนื่องของการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองที่ฐานราก เช่นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การสร้างความรู้ความเข้าใจ บทบาทสภาองค์กรชุมชนระดับตำบล เครือข่ายอำเภอ การพัฒนาศักยภาพแกนนำสภาองค์กรชุมชน การพูดคุยปัญหา และการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/ ภูมิปัญญา การถอดบทเรียน สิทธิชุมชนจัดการตนเอง (กฎหมายรัฐธรรมนูญ) เป็นต้น การสนับสนุนจากองค์กร

ภายนอก เช่น สภาพพัฒนาการเมืองสภาองค์กรชุมชนและภาคประชาสังคม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการเมืองภาคพลเมือง

๘) ลักษณะประชาธิปไตยชุมชนของประชาชนในพื้นที่ หมายถึง ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ การเสวนาหาทางออก (ประชาธิปไตยแนบราบ/ ประชาชนกับประชาชน) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (แนวตั้ง/ ประชาชนกับอบต./ องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน) ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (ระดับท้องถิ่น/ ระดับชาติ)

๙) การเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน การส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยชุมชน

๑๐) กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน หมายถึง การรวบรวมปัญหาและความต้องการของชุมชน (การจัดเวทีระดมปัญหาและความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของปัญหา คณะกรรมการหรือผู้แทนชุมชน รวบรวมปัญหาและความต้องการของทุกหมู่บ้าน ในตำบล) กระบวนการนำปัญหาและความต้องการของชาวบ้านเป็นนโยบายและแผนพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีนำเสนอปัญหาและความต้องการต่อ ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและความต้องการที่เกินความสามารถของตำบลเสนอต่อ จังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับชาติต่อไป การพัฒนาชุมชนโดยชุมชน (การมีส่วนร่วมของ ประชาชน คุณภาพ ศักยภาพของผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่) การติดตามผลการพัฒนาชุมชน โดยกลุ่มหรือองค์กรประชาชน

๑๑) ปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน หมายถึง ความต่อเนื่อง คุณภาพและความยั่งยืนของกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน (การเมืองภาคพลเมือง) ความโปร่งใสในการบริหารงานของ อบต. ความรับผิดชอบในเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำท้องถิ่น

๑๒) ศักยภาพการพัฒนาของตำบล หมายถึง การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ศักยภาพ โอกาส และข้อจำกัด (สภาวะคุกคาม) ในการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่ช่วยให้การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตำบลป่าเมต ประสบผลสำเร็จ

จุดอ่อน (Weaknesses) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตำบลป่าเมต ทำให้การพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้

โอกาส (Opportunities) หมายถึง ปัจจัยเกื้อหนุนภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อ การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตำบลป่าเมต

ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะต้องมีการติดตามคาดคะเน และหาโอกาสที่จะเอาปัจจัยเกื้อหนุนเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนาให้ได้มากที่สุด

สภาวะคุกคาม (Treats) หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เป็นผลเสียต่อส่งเสริมการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑) ได้ความรู้ใหม่ๆ และทราบถึงการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีกับระบบการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์

๒) ได้รวบรวมความรู้และทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยจะนำไปเผยแพร่ความรู้ที่ได้ผ่านการเรียนการสอนระบบปฏิบัติการภาคสนาม

๓) ได้บูรณาการวิชาความรู้และทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และจะนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาทบทวนจากเอกสารตำรา บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้จึงได้ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง

- ๒.๑.๑ สถานะความเป็นพลเมืองในประชาธิปไตยเอเธนส์
- ๒.๑.๒ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้าง
- ๒.๑.๓ ความต่างระหว่างพลเมืองกับประชาสังคม
- ๒.๑.๔ การเมืองที่ไม่ได้เรียกว่าการเมือง
- ๒.๑.๕ ปกครองตนเองได้ ผู้คนต้องเป็นพลเมือง

๒.๒ แนวคิดประชาสังคม

- ๒.๒.๑ ความหมายประชาสังคม
- ๒.๒.๒ ลักษณะความเป็นประชาสังคม

๒.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement)

- ๒.๓.๑ คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย
- ๒.๓.๒ ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bonding Theory)
- ๒.๓.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement)
- ๒.๓.๔ สัญญาประชาคม (Social Contact)

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- ๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒.๔.๒ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒.๔.๓ การมีส่วนร่วมทางการเมือง

๒.๕ การเมืองภาคพลเมือง/การเมืองภาคประชาชน

- ๒.๕.๑ ความหมายการเมืองภาคพลเมือง/ ภาคประชาชน
- ๒.๕.๒ ลักษณะการเมืองภาคประชาชน
- ๒.๕.๓ ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง
- ๒.๕.๔ ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน
- ๒.๕.๕ รูปแบบการเมืองภาคประชาชน
- ๒.๕.๖ กระบวนการปฏิรูปการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน
- ๒.๕.๗ การพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน

๒.๖ แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

- ๒.๖.๑ ความหมายของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
- ๒.๖.๒ กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
- ๒.๖.๓ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ
- ๒.๖.๔ ประชาธิปไตยชุมชน
- ๒.๖.๕ ดัชนีชี้วัดประชาธิปไตย
- ๒.๖.๖ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย

๒.๗ สภาพัฒนาการเมือง

- ๒.๗.๑ ความเป็นมาของสภาพัฒนาการเมือง
- ๒.๗.๒ อำนาจหน้าที่สภาพัฒนาการเมือง
- ๒.๗.๓ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

๒.๘ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.๒๕๕๑

๒.๙ การวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น

๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ๒.๑๐.๑ โครงการวิจัย ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย
- ๒.๑๐.๒ โครงการวิจัยชุมชน กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน
- ๒.๑๐.๓ โครงการวิจัยชุมชน การศึกษาความเข้าใจประชาธิปไตยของคนในชุมชน
- ๒.๑๐.๔ รายงานการวิจัย ความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน

๒.๑๐.๕ รายงานการวิจัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประชากรในเขตจังหวัดแพร่

๒.๑๐.๖ รายงานการวิจัย แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น : สังกะระห์จากบทเรียน ๓ กรณีศึกษา

๒.๑๐.๗ รายงานการศึกษา ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง

๒.๑๐.๘ รายงานการวิจัย การเมืองภาคพลเมือง: ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือบ่งบอกการเมืองของพลเมือง

๒.๑๐.๙ รายงานการวิจัย ความสำคัญของพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักการเมือง

๒.๑ แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง

นิยามคำว่า “พลเมือง” คือ ผู้มีศักดิ์ศรี คือผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น พลเมืองคือผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำบงการหรืออุปถัมภ์ ค้ำจุนตน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๔ อ้างถึงใน สติธร ธนานิธิโชติ, ๒๕๕๕, น.๘๑) พลเมือง คือ ผู้ดำเนินกิจการสาธารณะร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ กำลังเผชิญอยู่ร่วมกัน (Lerry Gerston, ๒๐๐๒ อ้างถึงใน สติธร ธนานิธิโชติ, ๒๕๕๕, น.๘๑)

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย โดยประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย (วรากรณ์ สามโกเศศ, ๒๕๕๔ อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, ม.ป.ป. น.๑) กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมาและประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ความเป็นพลเมืองเป็นสภาวะของการเป็นพลเมืองของสังคมของประชาชนของชาติที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคมที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบต่อประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการมีสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างปัจเจกชนกับรัฐอีกด้วย นอกจากนี้พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช่ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น การที่

ประเทศใดจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดี จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้ง การที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วย (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, ม.ป.ป. น.๑)

สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๕๓, น.๙-๑๐) คำว่าพลเมืองเป็นคำที่ค่อนข้างใหม่ในสังคมไทย จากเดิมคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกับอีกหนึ่งคำแต่ถูกใช้อย่างแพร่หลายกว่า คือคำว่า ประชาชน ซึ่ง คำว่า ประชาชน ใช้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐโดยที่ประชาชนอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า และมีบทบาทในฐานะเป็นผู้รับประโยชน์จากนโยบายที่ถูกกำหนดโดยรัฐเท่านั้น ความคิดเรื่อง พลเมือง (Citizenship) ซึ่งย่ำว่าสมาชิกระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็น พลเมือง (Citizens) ของตนพลเมืองคือผู้มีศักดิ์ศรีคือผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น พลเมืองคือผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำบงการ หรืออุปถัมภ์ คำจุนพลเมืองไม่ใช่ไพร่ พลเมืองไม่ใช่ราษฎร ไพร่คือผู้ที่ยอมรับสถานภาพ สูง-ต่ำ บงการ-รับใช้ อุปถัมภ์-รับใช้ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ย่อย ไพร่คือผู้เห็นตัวเองเป็นผู้ย่อย ผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์ และมุ่ง เสาะแสวงหาผู้อุปถัมภ์ ส่วนราษฎรคือผู้ที่ยอมรับอำนาจและกฎหมายของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจการ ปกครองตนเอง หรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง

การใช้อำนาจรัฐนั้นแท้จริงแล้วอำนาจรัฐนั้นเป็นอำนาจที่มาจากประชาชน นักการเมืองเพียงเข้าไปใช้อำนาจแทนประชาชนในนามของประชาชนเท่านั้น แต่เนื่องจากเดิมนักการเมืองต้องการจำกัดอำนาจไว้ที่ตนเอง ประชาชนจึงใช้สิทธิทางการเมืองในฐานะของผู้มี สิทธิเลือกตั้ง เพื่อเลือกนักการเมืองเข้าไปบริหารเท่านั้น อย่างไรก็ตามประชาชนเริ่มค่อย ๆ ตระหนักว่านักการเมืองไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน นโยบายต่าง ๆ ที่ ถูกกำหนดโดยฝ่ายการเมืองมักไม่ได้ถูกกำหนดโดยมองที่ประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง แต่ กลับมองที่ผลประโยชน์แอบแฝงที่นักการเมืองจะได้รับจากการดำเนินนโยบาย หรือมอง ผลประโยชน์ทางการเมืองเท่านั้น ประชาชนจึงได้เริ่มเข้าไปมีส่วนต่อการบริหารของรัฐ โดย ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นประชาชนไปสู่การเป็นพลเมือง

“อริสโตเติล เห็นว่าการเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนหรือการเป็นสมาชิกของ ชุมชนการเมือง (Polis) คือการเข้าไปจัดการและดูแลเรื่องอำนาจ และปกป้องชุมชนเมืองนั้น การเป็นพลเมืองเป็น เรื่องของการลงมือทำ เป็นชีวิตที่ต้องมีคุณธรรม . . .”

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในฐานะพลเมือง ด้วย การใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ที่ตนเองพึงมีตามกฎหมาย อาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ประชาชน เริ่มตระหนักว่าฝ่ายการเมืองไม่สามารถตอบสนองให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจได้ ทั้ง ๆ ที่ ประชาชนได้คัดเลือกการเมืองเหล่านั้นให้เข้าไปเป็นตัวแทนเพื่อใช้อำนาจ แต่งบประมาณซึ่งมาจาก เงินภาษีอากรของประชาชนกลับไม่ได้กลับมาไปสู่ประชาชนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ธเนศวร์ เจริญเมือง (๒๕๔๘, น.๔-๖) ประเด็นแรก คำว่า พลเมือง มิใช่คำที่อยู่อย่างโดด ๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมืองที่กรีก เรียกว่า Polis และคนในปัจจุบันเรียกว่ารัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองรัฐ ซึ่งความหมายที่ได้ก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนนั้น นั่นก็คือชุมชนการเมือง หรือรัฐและเนื่องจากในโลกนี้มีคนจำนวนน้อยมากที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สูงส่งกับใคร การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be human is to be political) หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ คนเป็นสัตว์การเมือง (Man is a political animal) ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนร่วมในชุมชนการเมือง (Citizenship is participation in the affairs of a polis) กล่าวอีก นัยหนึ่ง ไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ในสมัยกรีกยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์ พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ (Obligations) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนด นโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุก ๆ คนปฏิบัติตาม เลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติและบริหารและมีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไป ประเด็นที่สาม พลเมืองในทัศนะของเพลโต จะต้องมีคุณธรรมนั้นคือ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (having a keen desire become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานมิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝังหรือที่เรียกว่าการศึกษา ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) นั้นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้นก็ต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ศ.ดร.บวรศักดิ์ อูวรรณโณ เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “การสร้างความเป็นพลเมือง” โดยกล่าวตอนหนึ่งว่า ประชาชน มีทางเลือกทำได้ ๒ แบบ แบบที่ ๑ คือ ประชาชนที่ทำตัวเป็นราษฎร (subject) ที่ต้องรอให้ผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจสั่งหรือทำให้จึงจะรับสภาพ ฉะนั้นความเป็นราษฎรเหมาะมากสำหรับสังคมที่อยู่ในระบบเผด็จการ สังคมที่มีระบอบประชาธิปไตยอยู่อย่างถาวร แบบที่ ๒ ประชาชนสามารถเลือกได้อีกทาง คือเลือกความเป็นพลเมือง (Citizen) โดยประชาชนที่เป็นพลเมือง จะทำตัวแตกต่างจากประชาชนที่เป็นราษฎร แนวคิดความเป็นพลเมือง เกิดขึ้นในสมัยโบราณทั้งทางตะวันตก และตะวันออก ทางตะวันออก คำว่า พลเมือง เกิดขึ้นที่กรีก ที่มีลักษณะเป็นนครรัฐเล็ก ๆ พื้นที่ไม่กว้างมากนัก เช่นนครเอเธนส์ มีพื้นที่ ๑,๕๐๐ ตารางกิโลเมตร พอ ๆ กับกรุงเทพมหานคร และเป็นรัฐเพราะมีความเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยตัวของมันเอง ถึงเรียกการปกครองยุคนั้นว่า “นครรัฐ” ประชาชนที่อยู่ในนครรัฐนั้นต้องทำตัวเป็นพลเมือง คือ เป็นกำลังสำคัญของเมือง คำว่าพลเมือง หรือ citizen ในภาษาฝรั่ง

นั่น ภาษาไทยเมื่อแปลมาแล้ว ใช้คำว่า พล-เมือง มาจากคำว่า “พละ” ที่แปลว่า กำลัง กับ “เมือง” มาสมมาสกัน แปลว่า ต้องเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมือง เห็นเรื่องของบ้านเมืองเป็นเรื่องของตัว การที่อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญากรีกโบราณ กล่าวไว้ว่า “มนุษย์คนใดก็ตาม ที่อยู่ ในนครรัฐแล้วไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของบ้านเมืองเลย ถ้าไม่ใช่มนุษย์ ก็เป็นเทพ” นี่คือคำพูดของอริสโตเติล

เพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกโบราณอีกคนก็บอกว่า มนุษย์ทุกคนมีอยู่ ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ เรียกว่า กาย ส่วนที่ ๒ เรียกว่า จิต ซึ่งกายประกอบด้วย ส่วนที่เรียกว่า พลศึกษา เพื่อทำให้เกิดกำลังกาย และการแพทย์เพื่อรักษายามเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนจิตนั้น มนุษย์ต้องเป็น การเมือง คือต้องเอาเรื่องของบ้านเมืองมาเป็นเรื่องของตัวเอง ทำเรื่องการออกกฎหมาย ทำเรื่องการบริหาร การตัดสินใจนี้คือความคิดของปราชญ์ยุคโน้นจะเห็นได้ว่า ถือเอาความเป็นพลเมือง เป็นหน้าที่ที่ต้องมีต่อบ้านเมือง เขาเน้น "หน้าที่" ที่ต้องมีต่อบ้านเมืองมากกว่า "สิทธิ" ที่ควรมีจากยุค พลเมือง ยุคกรีก ก็มาสู่ยุคประชาธิปไตย หากศึกษาประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยก็จะพบว่า มันเกิดขึ้นในยุโรป และในอเมริกา ประมาณศตวรรษที่ ๑๘ แนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะคนที่เป็นสัญชาติของนครรัฐ ไม่รวมไปถึงคนอื่นที่ไม่มีสัญชาติของนครรัฐ เริ่ม ขยายขึ้นเมื่อมีการปฏิวัติฝรั่งเศส และมีการออกประกาศสิทธิมนุษยย์และพลเมือง ปี ค.ศ. ๑๗๘๙ แปลว่า ชัยบัจากความเป็นสัญชาติ ความเป็นพลเมือง ไปสู่ความเป็นมนุษย์ แต่ก็ยังให้ ความสำคัญกับความเป็นพลเมือง เพราะความเป็นพลเมืองในยุคประชาธิปไตย ที่เริ่มในการ ปฏิวัติฝรั่งเศส และในสหรัฐอเมริกา เน้นสิ่งที่เป็นคำขวัญของการปฏิวัติฝรั่งเศส คือ เสรีภาพ (Liberty) เสมอภาค (Equality) และภราดรภาพ (Fraternity) ความเป็นพลเมือง จึงมีสิ่ง ที่เพิ่มขึ้นในยุคที่ ๒ นี้ ๓ ประการคือ เน้นความเสมอภาค เน้นภราดรภาพ และเน้นเสรีภาพนำไปสู่ สิ่งที่เรียกว่า ความร่วมแรงร่วมใจ ร่วมทุกข์ร่วมสุข เมื่อมีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย เมื่อมีสุขก็สุขด้วย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ความมีหน้าที่ต่อบ้านเมืองนั้นยังคงมีเหมือนเดิม หากใครไป ศึกษาคำประกาศสิทธิมนุษยย์และพลเมืองฝรั่งเศส ๑๗๘๙ ก็จะมีการพูดถึงหน้าที่เสียภาษี หน้าที่ ทำตามกฎหมาย หน้าที่เป็นทหาร หน้าที่ไปเลือกตั้งมาถึงยุคปัจจุบัน ความเป็นพลเมือง ก็ไม่ได้ อยู่เฉพาะพรมแดนแล้ว มันมีเทคโนโลยีใหญ่โตมหึมาติดต่อกันได้ชั่วลัดนิ้วมือ เราก็พูดถึงความ เป็นพลเมืองของยุโรป วันนี้ ปี ค.ศ. ๒๐๑๕ เรากำลังพูดถึงความเป็นพลเมืองของอาเซียนและไป โลกกว่านั้น เรากำลังพูดถึงความเป็นพลเมืองของโลกที่เรียกว่า Global Citizen ทั้งหมดนี้ความ เป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องทันสมัย ทั้งในโบราณ ประเพณีจึงเป็นเรื่องทันสมัย ในปัจจุบัน และก็ยัง ทันสมัยต่อไปในอนาคต มันจะเป็นแนวความคิดซึ่งทำให้ประชาชนธรรมดา เปลี่ยนตัวเองจาก ราษฎรที่เป็นผู้รับคำสั่งของผู้ปกครอง และทำตามทีคนอื่นบอกให้ทำ หรือชักจูงให้ทำ ไปสู่ความ เป็นเจ้าข้าวเจ้าของ ของบ้านของเมืองของกิจการบ้านเมือง ซึ่งมันจะต้องอาศัย แนวความคิด

เรื่องภราดรภาพ ความรับผิดชอบ ความร่วมแรงร่วมใจ ร่วมทุกข์ร่วมสุขเข้ามาและการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของบ้านเมืองทั้งหมดนี้ คือ คุณธรรมของความเป็นพลเมืองและความเป็นพลเมืองนั้น สร้างขึ้นได้ในหลายระดับ โดยระดับที่สำคัญ คือ ระดับครอบครัว ถ้าพ่อแม่มีความเป็นพลเมือง แล้ว การถ่ายทอดลักษณะความเป็นพลเมืองลงไปยังบุตร ธิดานั้นเป็นไปได้ง่าย แต่หากพ่อแม่มี ลักษณะเป็นราษฎรคอยฟังแต่คำสั่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน รัฐบาลช่วยไม่ได้ ความเป็นราษฎร ก็ จะตกทอดไปถึงบุตรหลานของตนเองเหมือนกัน มาในโรงเรียน มาในมหาวิทยาลัย การสร้างความเป็นพลเมืองก็มีความสำคัญจากสถานศึกษา สมัยผมเราเรียนหน้าที่พลเมือง ชัดเจนว่าเขาให้ความสำคัญกับความ เป็น Citizen เหมือนกับในต่างประเทศวันนี้ในอังกฤษก็บังคับให้เรียน พลเมืองศึกษา ในอเมริกาก็บังคับให้เรียนเรื่องพลเมืองศึกษา แต่บ้านเรากลับให้ไปเรียนวิชาสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) ซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดมรรคผลใด ๆ ทั้งสิ้น...วันนี้ความเป็นพลเมือง ปรากฏว่ามีการขยายไปมาก มีการนำแนวความคิดเรื่องนี้ ไป สร้างสิ่งที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยชุมชน” โดยสภาพพัฒนาการเมือง ที่ต้องการทำให้คนในชุมชน หมู่บ้าน ตำบลทั้งหลาย มีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ที่เรียกว่า Active Citizen เปลี่ยนจาก ราษฎรที่คอยฟังแต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดมาสั่ง เป็นพลเมืองที่ร่วมกัน ดูแลปัญหาของชุมชน ถกเถียงกันแล้วไปขอให้องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล จังหวัด นำปัญหา ของตัวเองไปบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาตำบล เรียกโครงการนี้ว่า “ประชาธิปไตย ชุมชนหรือโครงการสร้างสำนึกพลเมือง” ที่สถาบันพระปกเกล้าร่วมกับหลายแห่งทำมา เป็นสิ่งที่ อยู่ในกระแสเดียวกัน

ศ.ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ กล่าวสรุปความเป็นพลเมืองจะทำให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้น ดังต่อไปนี้ อย่างน้อย ประการแรก เมื่อราษฎรพ้นจากความเป็นราษฎร ไปสู่ความเป็นพลเมือง ก็ จะมีความเข้มแข็งในทางการเมืองยืนอยู่บนขาของตัวเอง ไม่ถูกชักจูงได้โดยง่าย เราจะไม่เห็นคน มาชุมนุมอยู่ในกรุงเทพมหานครด้วยเงินค่าจ้างเพียงไม่กี่บาท ประการที่สอง เมื่อพลเมืองมีความ เข้มแข็ง พลเมืองที่เห็นเรื่องบ้านเมืองเป็นเรื่องของตัวเอง ก็จะเป็นเครื่องตุลและคานอำนาจกับผู้ มี อำนาจทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ไม่ให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งระดับชาติ และท้องถิ่น ทำการตามที่ตัวเองต้องการ แต่อาจจะไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องที่สำคัญก็คือว่า คนที่ เป็นพลเมืองนั้นก็มีความสามารถในการตุลและคานกับอำนาจทุน ซึ่งเป็นอำนาจเงินมหาศาล อยู่ในบ้านเมืองเราเวลานี้ได้ด้วย และท้ายที่สุด ถ้าคนมีความเป็นพลเมืองกันมาก ๆ ชักจูงได้ยาก ไม่ว่าจะโดยอามิสสินจ้าง การซื้อเสียงขายเสียงอย่างที่เราพูดถึงกันนั้นก็ลดลง นี่คืออานิสงส์ เพียงบางประการที่คิดว่าความเป็นพลเมืองจะก่อให้เกิดขึ้น^๑

^๑ (ณัฐพัชร์ ทศนรุ่งเรือง, 2554)

ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล รองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า ประเทศไทยเต็มไปด้วยปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ เป็นเพราะแต่ละคนมักโทษคนอื่น และมักบอกให้คนอื่นทำ ไทยจึงเต็มไปด้วยคำขวัญ และเรียกร้องผู้มีอำนาจเข้ามาจัดการปัญหา ซึ่งแก้ปัญหามาไม่ได้ทุกคนจึงกลายเป็นภาระของเมือง แต่คำว่า”พลเมือง” หมายถึงกำลังของเมือง ดังนั้นประเทศจะเปลี่ยนแปลงได้ ทุกคนต้องแก้ที่ตัวเองและลงมือทำ วิธีการสร้างสำนักพลเมือง ต้องสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ ซึ่งต้องมาจากการตั้งคำถามเพื่อพัฒนาความคิด จากเดิมที่เรามักบรรยายและมีแต่คำตอบให้ผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม การเป็นแอคทีฟซีทีเซนส์ ไม่สามารถสร้างแต่สำนักพลเมืองเพียงอย่างเดียวเพราะการมีแต่สำนักพลเมือง คนในชาติสามารถฆ่ากันได้ ดังนั้นสำนักพลเมือง จึงต้องมาพร้อมกับการเคารพกติกา นอกจากนี้สำนักพลเมืองยังต้องมาพร้อมกับสำนักประชาธิปไตย ซึ่งคนจำนวนมากยังยอมรับว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบบเดียวที่ประชาชนทั่วทั้งได้ หากรัฐบาลเดินผิดทาง เพียงแต่ประเทศไทยไม่เคยเรียนรู้ประชาธิปไตยอย่างจริงจัง ดังนั้นการสร้างสำนักพลเมือง ต้องสร้างพลเมืองประชาธิปไตย ใน ๓ ด้าน คือ การเคารพกติกา เคารพความแตกต่าง เพราะทุกคนเป็นเจ้าของประเทศเช่นเดียวกันและร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ดร.ปริญญา ย้ำประเด็นการสร้างสำนักพลเมืองประชาธิปไตย คือ การลงมือทำโดยเริ่มที่ตนเองก่อน และขยายวงออกไป และตัวเองอยู่ตรงไหนช่วยสังคมตรงนั้น พร้อมสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้และสร้างเครือข่าย(สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, ๒๕๕๗)

การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย: ทำไมต้องท้องถิ่น? ปัญหาและจุดอ่อนของประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่งเกิดจากประชาชนขาดสำนึกความเป็นพลเมือง (Citizenship) คือ ไม่รู้สึกว่าเป็นเจ้าของบ้านเมืองและไม่รู้สึกว่าตัวเองมีความสามารถที่จะดูแลรักษาบ้านเมืองได้ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๒ อ้างถึงใน สติธร ธนานิธิโชติ, ๒๕๕๕, น.๘๙) การปฏิรูปการเมืองไปสู่การมีระบอบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าและยั่งยืนจึงควรเริ่มต้นที่การทำให้ประชาชนชาวไทยมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้ทางการเมืองที่เพียงพอและมีความเชื่อมั่นในค่านิยมประชาธิปไตยโดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยเสียก่อน (Almond and Verba, ๑๙๘๙; Barber, ๑๙๘๔; Berelson et al., ๑๙๕๔; Conover et al., ๑๙๙๑; Mill, ๑๙๙๑; Thompson, ๑๙๗๐ อ้างถึงใน สติธร ธนานิธิโชติ, ๒๕๕๕, น.๘๙) ส่วนการจะทำให้ประชาชนชาวไทยมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองเหล่านี้ได้ก็จะต้องทำให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ พลเดช ปิ่นประทีป (๒๕๕๑, ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า การสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและประชาสังคมในระดับฐานล่าง ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะ ฝึกฝน และเรียนรู้ของชาวบ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งบางครั้งเพื่อนนักวิชาการ นักพัฒนาและนักเคลื่อนไหว หลายท่านอาจรู้สึกว่าเป็น “ไม่ทันเหตุการณ์” แต่เรื่องอย่างนี้

หากใจร้อนก็ไม่ได้ผล ไม่ยั่งยืน และถ้าไม่เริ่มทำตอนนี้ก็ไม่รู้ว่าจะรอไปถึงเมื่อไร บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองจึงต้องเน้นไปที่เรื่องของการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน ซึ่งทำได้อย่างน้อยใน ๓ มิติหลัก ๆ คือ (สตีธร ธนานิติโชติ, ๒๕๕๕, น ๘๘)

(๑) การเปิดกลไกการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

(๒) การเป็นแกนประสานและหนุนเสริมกระบวนการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยร่วมกับสถาบันการศึกษาและภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและ

(๓) การให้คำปรึกษาและสนับสนุนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปกฎหมายเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

อาจารย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาเรื่อง “เส้นทางสู่ความเข้มแข็ง การเมืองภาคพลเมือง” ซึ่งสถาบันพระปกเกล้าฯ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๑ โดยชี้ให้เห็นว่า “พลเมือง” เป็นคำที่บ่งบอกถึงคุณภาพในทางที่ “มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน มีอิสระ มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวม หรือกระบวนการทางนโยบาย” ยิ่งกว่าคำว่าประชาชนซึ่งไม่บ่งบอกคุณภาพและได้เสนอไว้ว่าความเป็นพลเมืองมีคุณสมบัติในเชิงการเชื่อมโยงเชิงเครือข่าย เป็น Civil Society ซึ่งท่านแปลว่า คือ “สังคมแห่งความเป็นพลเมือง” หรือ “ประชาสังคม” หรือ “สังคมสันติประชาธิปไตย” ตามนัยที่อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ เคยกล่าวไว้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความเป็นพลเมืองของสังคมก็คือ ความเป็นประชาธิปไตยโดยสาระนั่นเอง (กิตติศักดิ์ ปกรติ, ๒๕๕๔, น.๔) นัยโดยทั่วไปของ “พลเมือง (Citizen)” กำหนดไว้ ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานที่ว่าพลเมือง คือ ฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชน มีสิทธิและความรับผิดชอบตามกำหนดในกฎหมาย เช่น การเคารพกฎหมายการออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษีและการเป็นทหาร ๒) ระดับของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public life) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งให้ชีวิตสาธารณะหรือชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่ การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง แรงบันดาลใจของพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะพลเมืองจะเกิดความต้องการ ๓ ประการ คือ (๑) ความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต (๒) ความต้องการแก้ปัญหาหรือทำให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของตน ซึ่งรัฐหรือการเมืองในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้ หรือไม่เคยแก้ไข และ (๓) ความต้องการเยียวยาความสัมพันธ์ที่

อ่อนแอของชุมชน และความเสื่อมถอยทางการเมือง ด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง ๒ ระดับ ของการเป็นพลเมือง ด้วยสำนึกพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองเป็น ดังนี้ (Mathews and Forrest David, ๑๙๙๙, p.๗ อ้างถึงใน ศรีณยู หมั่นทรัพย์, ๒๕๕๐, น.๓)

(๑) การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักในอำนาจอธิปไตยของตนเอง

(๒) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักได้ว่าการหน้าที่ของตนอย่างตื่นตัว รู้เท่าทันและใช้ปัญญาและมีส่วนร่วม คือ การกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง (Self-determination)

(๓) พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทน เป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุนและเกื้อกูลกัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมจึงเป็นของคู่กัน

(๔) การเป็นพลเมืองไม่มีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศไทย แต่ในระบอบประชาธิปไตยเสรี (Liberal democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียม และสิทธิ เสรีภาพระดับโลก พลเมืองจึงต้องตระหนักรู้ในระดับสากลร่วมด้วย

การเมืองภาคพลเมืองในที่นี้จึงเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองตนเอง (Self government) มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตประเทศชาติ (Self determination) มีอำนาจในการถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไปโดยชอบธรรม พลังทางการเมืองภาคพลเมืองจึงต้องประกอบด้วยพลเมืองที่มีอำนาจ ๓ ประการ ดังนี้ (ศรีณยู หมั่นทรัพย์, ๒๕๕๐, น.๔)

(๑) อำนาจโดยความรู้ หมายถึง ความรู้และเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญ โครงสร้างรัฐ อำนาจของรัฐ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง สิทธิ เสรีภาพช่องทางการใช้อำนาจของตน หน้าที่ของตน ท้องถิ่น ชุมชนและสังคมโลก เป็นต้น

(๒) อำนาจในการปฏิบัติ หมายถึง การมีทักษะทางการเมืองที่มีใช้เพียงการเลือกตั้ง แต่รวมถึงทักษะ การรวมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การอภิปรายอย่างมีเหตุผล การมีส่วนร่วม การคิด วิเคราะห์ ไตร่ตรองและใคร่ครวญ (Deliberative) การค้นหา การใช้ข้อมูลข้อเท็จจริง และการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

(๓) อำนาจของความคิดและทัศนคติของพลเมือง หมายถึง การมีทัศนคติและแนวโน้มของความคิดตามวิถีประชาธิปไตยซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย เช่น การยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ การแสดงความคิดเห็น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพความแตกต่างและความเห็นต่างของบุคคล มีความรับผิดชอบใน

การหน้าที่พลเมืองของตนเป็นต้น ความหมายของคำว่า “พลเมือง” ในโลกตะวันตก คำว่า “พลเมือง” ในความหมายของสมาชิกชุมชนทางการเมือง ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกชุมชนทางการเมืองนี้ เป็นความหมาย ทำนองเดียวกับว่า Citizen ในภาษาอังกฤษ หรือ citoyen หรือ bourgeois ในภาษาฝรั่งเศส หรือ Burger ในภาษาเยอรมันนั้น มีความหมายและความ เป็นมายาวนานตามที่เข้าใจกันมาในยุโรปตั้งแต่สมัยกลางหรือย้อนไปถึงตั้งแต่ราวยุคสุโขทัยและ ยุครัตนโกสินทร์ หมายถึง ชนชั้นพ่อค้าวานิช ช่างฝีมือและผู้ทำมาหากินอยู่ในเขตเมือง ซึ่งเป็น เขตอยู่อาศัยและประกอบกิจการอันมีกำแพงล้อมรอบอย่างมั่นคง และเป็นผู้มีวิถีชีวิตที่เป็นอิสระ จากอำนาจปกครองของมูลนายและขุนนางซึ่งครอบครองดินแดนหรือแว่นแคว้นอันเป็นที่ตั้งของ เมืองเหล่านั้น อาจเรียกได้ว่า “พลเมือง” ก็หมายถึง “ชาวเมือง” นั่นเองและสถานะของ “พลเมือง” หรือชาวเมืองนี้จึงพิเศษกว่าชาวบ้าน ชาวชนบทหรือคนทั่วไปที่แม้จะอยู่รวมกันเป็น หมู่พวก แต่ไม่ได้อยู่ในเมือง ชาวเมืองต่างจากชาวบ้านตรงที่บรรดาชาวเมืองมีสิทธิพิเศษในการมี อำนาจปกครองตนเองเป็นเอกเทศ มีลักษณะเป็นเทศบาลที่อิสระ ไม่มีนายเหนือหัวหรือต้องตก อยู่ใต้อำណัติหรืออำนาจปกครองของขุนนางหรือเจ้าศักดินาซึ่งเป็นเจ้าที่ดินในท้องถิ่นนั้น วิถีชีวิต ของขุนนางและเจ้าศักดินานั้นแตกต่างจากวิถีชีวิตของ “พลเมือง” หรือ “ชาวเมือง” ซึ่งค่อย ๆ ก่อตัวเป็นชนชั้นกลาง ตรงที่บรรดาขุนนางและเจ้าศักดินาดำเนินวิถีชีวิตอย่างเจ้านายที่แวดล้อม ไปด้วยเหล่าบ่าวไพร่ ทาสบริวารที่คอยรับใช้ โดยทั้งขุนนาง และเจ้าศักดินาวางตนเป็นนายเหนือ บ่าวไพร่ ไม่ทำงานด้วยมือตนเองแต่ดำเนินกิจการทั้งหลายด้วยการออกคำสั่งบังคับบัญชาใน ฐานะผู้นำชุมชน ในขณะที่ความสัมพันธ์ของชาวเมืองหรือพลเมืองมีลักษณะค่อนข้างไปในทางเสมอ ภาคเท่าเทียมกัน (กิตติศักดิ์ ปรกติ, ๒๕๕๔, น.๖-๗)

ความเป็นพลเมืองกับการสร้างอำนาจรัฐแบบประชาธิปไตย นักปราชญ์คนสำคัญใน สายอุดมคตินิยม (German Idealism) อย่าง Fichte (๑๗๖๒-๑๘๑๔) และ Hegel (๑๗๗๐- ๑๘๓๑) นับเป็นผู้กระตุ้นให้โลกเห็นความสำคัญของความเป็นมนุษย์ในแง่ของการประจักษ์แจ้ง ในจิตสำนึกของตนเอง หรือคุณค่าแห่งความรู้ตัวของมนุษย์ โดย Fichte ได้อธิบายไว้อย่างน่าฟัง ว่า “ความเป็นพลเมืองนั้น แท้จริงแล้วก็คือการมีชีวิตทางการเมืองของมนุษย์นั่นเอง (Vita civilis sive politica) และในแง่นี้ความเป็นรัฐกับความเป็นพลเมืองย่อมเป็นสิ่งเดียวกันและความเข้าใจ ความหมายของ “ความเป็นพลเมือง” ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ก็คือการยอมรับว่ามี ความหมายเดียวกันกับความเป็นผู้เจริญเป็นอารยธรรมใน “สังคมของพลเมือง” หรือ “ประชา สังคม” นั่นเอง ตามแนวความคิดนี้ มนุษย์ที่รวมเข้ากันเป็นกลุ่มก้อนจากหมู่ญาติไปสู่ความเป็น ชนชาติเดียวกันนั้น เมื่อเกิดความเป็นปึกแผ่นจนเกิดสำนักแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์ แบบแผนที่เป็นชุมชนในลักษณะที่บุคคลที่รวมกันนั้นดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันอย่างที่มีกฎเกณฑ์ เป็นวิถีชีวิตของผู้เจริญ มีวิถีชีวิตอย่างอารยชน หรือวิถีชีวิตแห่งพลเมืองแล้ว ก็ได้ชื่อว่าเป็น

“สังคมพลเมือง” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็น “รัฐ” นั่นเอง ในแง่นี้ความเป็นพลเมืองย่อมเป็นพลเมืองแห่งรัฐอันakorปด้วยควมมีสิทธิและหน้าที่ต่อรัฐหรือต่อความดีงาม ส่วนรวมอันเป็นคุณค่าที่ผูกพันสมาชิกไว้ด้วยกันเสมอไป สังคมพลเมืองในความหมายนี้ย่อมมีความหมายควบคู่กันไปกับค วา่สังคมที่รับรอง “เสรีภาพ” และ “เสมอภาค” อันเป็นความชอบธรรมที่พลเมืองจะมีแดนอิสระที่รัฐไม่พึงเข้าก้าวกายหรือได้รับหลักประกันทางกฎหมายที่จะดำเนินชีวิตอย่างเป็นอิสระและเท่าเทียมกันโดยกฎหมายมีสิทธิร่วมกำหนดเจตจำนง

ทางการเมืองและร่วมปกครองสังคม ในขณะที่มีหน้าที่ร่วมกันในการทำนุบำรุงบ้านเมืองด้วยการเสียภาษีและมีหน้าที่ร่วมกันป้องกันประเทศและรักษาความมั่นคงของสังคมพลเมืองด้วย เมื่อบรรดาพลเมืองทั้งหลายใช้เสรีภาพของตนสมัครใจเข้าผูกพันกันและกันเป็นสังคมด้วยการตัดสินใจยอมรับหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันที่มีลักษณะเป็นสังคมพลเมืองที่ชัดเจนแน่นอน ในลักษณะอาการที่ถือได้ว่าเป็นการตกลงใจของตนเองด้วยความสมัครใจแล้ว ก็ย่อมถือได้ว่าหลักเกณฑ์เช่นนั้นเป็นหลักเกณฑ์แห่งการปกครองตนเองโดยพลเมืองนั่นเองหรือเป็นประชาธิปไตยแบบเป็นไปเอง (กิตติศักดิ์ ปรกติ, ๒๕๕๔: ๑๓-๑๔)

กลไกหนึ่งที่อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันให้ประชาชนมีสำนึกความเป็นพลเมืองมากขึ้นนั้น ก็คือการปลูกฝังค่านิยมที่ดี ซึ่งเป็นค่านิยมในการมี “จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม” ให้มากขึ้น โดยต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นเด็ก และปลูกฝังค่านิยมเช่นนี้ในโรงเรียนโดยเชื่อมโยงกับระบบการศึกษา พร้อมทั้งยังยกย่องเชิดชูค่านิยมนี้ให้เป็นค่านิยมที่คงอยู่เคียงคู่กับสังคมไทย ในอนาคตเราอาจจะได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคนไทยจาก “ประชาชน” สู่ความเป็น “พลเมือง” ที่เราคาดหวัง (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔, น.๓๓)

๒.๑.๑ สถานะความเป็นพลเมืองในประชาธิปไตยเอเธนส์

“พลเมืองเอเธนส์ คือ ชายชาวเอเธนส์ที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปมีสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ” ผู้ที่ได้พบเห็นข้อความดังกล่าวนี้ คงไม่รู้สึว่าการเป็นพลเมืองเอเธนส์นั้นมีความพิเศษหรือแตกต่างอะไรไปจากพลเมืองในระบบประชาธิปไตยทั่วไป แต่กระนั้นนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องประชาธิปไตยเอเธนส์ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า สถานะความเป็นพลเมืองเอเธนส์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับในสายตาของชาวเอเธนส์ สถานะความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่มี “ค่าและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง” (worth and sacred) แน่แน่นอนว่าบางคนอาจจะมองว่าการยกย่องชื่นชมสถานะของความเป็นพลเมืองของชาวเอเธนส์ดังกล่าวอาจจะเป็นอคติของโพลิส (polis) หรือชุมชนทางการเมืองทุกหนแห่งที่มักจะมีอคติเข้าข้างหรือให้ความสำคัญต่อ เรื่องราวของชุมชนของตัวเอง แต่ถ้าถามว่า สถานะของความเป็นพลเมืองของไทยเป็นสิ่งที่คนไทยส่วนใหญ่เห็นว่า

มี “ค่าและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง” หรือไม่นั้น? มันก็คงจะเป็นเรื่องไม่่ง่ายนักที่จะให้คำตอบที่ชัดเจนได้เพราะ ตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมาจนปัจจุบันก็ยังไม่พบหลักฐานชัดเจนที่สนับสนุนการให้คุณค่าและความสำคัญ รวมกระทั่งความหวงแหนในความเป็นพลเมืองของคนไทย แต่ถ้าถามในกรณีของ “ความเป็นคนไทย” นั้นเราสามารถตอบและหาหลักฐานได้มากมาย โดยไม่จำเป็นต้องยกมาอ้างอิง ถึงการให้คุณค่าและความสำคัญต่อ “ความเป็นคนไทย” ที่โยงใยเข้ากับความเป็นชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธ ดังนั้นในกรณีของไทยเราจะพบว่า เราให้คุณค่าในเรื่องความเป็นคนไทยมากกว่าความเป็นพลเมืองไทย ซึ่งทำให้ความเป็นคนไทยและความเป็นพลเมืองไทยไม่จำเป็นต้องมีความเป็นเอกภาพและอยู่ภายใต้บูรณาการเดียวกัน (ไชยันต์ ไชยพร, ม.ป.ป., น.๑-๒)

๒.๑.๒ พลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้าง

“ประชาธิปไตย” มาจากคำว่า “ประชา” บวกกับ “อธิปไตย” ซึ่งแปลว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประชาธิปไตยจึงหมายถึงระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ดังนั้น ประเทศใดปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจึงมีฐานะเป็น “เจ้าของประเทศ” และจึงทำให้ “พลเมือง” ของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แตกต่างจาก “พลเมือง” ของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบอื่นเพราะ “พลเมือง” ของระบอบอื่นไม่ใช่เจ้าของประเทศ จึงมีสิทธิเสรีภาพเท่าที่เจ้าของประเทศหรือผู้มีอำนาจของประเทศจะให้ และมีหน้าที่ที่ต้องทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจของประเทศ แต่ “พลเมือง” ของระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นเจ้าของประเทศ จึงย่อมมีสิทธิเสรีภาพในประเทศและโดยที่เป็นเจ้าของประเทศ ร่วมกัน สิทธิเสรีภาพของพลเมืองจึงต้องมีย่างเสมอภาคกัน แต่ถ้าทุกคนต่างใช้สิทธิเสรีภาพของคนตามอำเภอใจโดยไม่คำนึงถึงกฎหมายหรือกติกาของสังคม ไม่คำนึงถึงสิทธิของเจ้าของประเทศคนอื่นไม่รับผิดชอบหรือเห็นแต่ประโยชน์ของตนเองสังคมก็ย่อมเต็มไปด้วยความวุ่นวาย มีแต่ปัญหาและประชาธิปไตยก็ย่อมไปไม่รอดในที่สุด “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องใช้สิทธิเสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม ต้องเคารพกฎหมาย (กฎหมายในระบอบประชาธิปไตยต้องมาจากประชาชน) และเคารพสิทธิของเจ้าของประเทศคนอื่น ดังนั้น เพื่อให้ประชาธิปไตย หรือ การปกครองตนเองของประชาชน ประสบความสำเร็จ เราก็จะต้องสร้างพลเมือง ที่ใช้สิทธิเสรีภาพภายใต้กติกา เคารพสิทธิผู้อื่นและใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดที่เราต้องทราบคือว่า ไม่มีชนชาติใดเกิดมาเป็นชนชาติประชาธิปไตย ประเทศที่ประสบความสำเร็จกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ล้วนแต่เคยล้มเหลวและเคยฆ่ากันมาแล้วทุกประเทศ การที่ประชาชนของประเทศเหล่านี้มีความเป็น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่มาสร้างในภายหลังด้วย “การศึกษา” ทั้งสิ้น และ

การศึกษาที่เขาใช้คือ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” หรือ Civic Education นั่นเอง การสร้างพลเมืองให้มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่ทำได้และเป็นปัจจัยของความสำเร็จของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทุกประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ขึ้นมาเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทย และได้ข้อสรุปว่า “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย ที่เป็นขั้นพื้นฐาน มี ๖ ประการ คือ (๑)เคารพกติกา (๒)เคารพสิทธิผู้อื่น (๓)เคารพความแตกต่าง (๔)เคารพหลักความเสมอภาค (๕)พึ่งตนเอง และ (๖)รับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาได้โดยการฟังบรรยายหรือสอนด้วยการพูดให้ฟัง หากเกิดจากการ “เรียนรู้” และ “ฝึกฝน” โดยการใช้กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดได้และพัฒนาคุณสมบัติเหล่านี้ให้มีขึ้นมาได้ด้วยตนเอง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๖, น.๑-๒)

ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย การปกครองในระบอบ “ประชาธิปไตย” ไม่เพียงแต่จะต้องมีกติกาหรือรัฐธรรมนูญที่จะกำหนดรูปแบบหรือระบบ ที่ใช้ในการปกครองประเทศภายใต้หลักการดังกล่าวมาเท่านั้น สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือ คนหรือประชาชน – ผู้ซึ่งเป็น “เจ้าของประเทศ” ที่มีสิทธิเสรีภาพในประเทศอย่างเสมอภาคกัน จะต้องมีความสามารถในการปกครองกันเองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครอง โดยประชาชนหรือการปกครองที่ประชาชนปกครองตนเอง จึงจะประสบความสำเร็จได้ “พลเมือง” ของระบอบประชาธิปไตยจึงไม่เหมือนกับ “พลเมือง” ของการปกครองระบอบอื่น “พลเมือง” ของการปกครองระบอบอื่นจะมีคุณสมบัติอย่างไรจะขึ้นอยู่กับอำเภอใจของผู้เป็นเจ้าของอำนาจของประเทศประชาธิปไตย จึงมีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน แต่ถ้าทุกคนต่างใช้สิทธิเสรีภาพของตนเอง สังคมก็ย่อมเต็มไปด้วยความวุ่นวาย มีแต่ปัญหาและประชาธิปไตย หรือ “การปกครองตนเองของประชาชน” ก็ย่อมไม่รอด เพราะประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครอง ตามอำเภอใจหรือใครอยากทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม อิสรภาพของ “พลเมือง” จึงมิใช่อิสรภาพตามอำเภอใจ หากเป็นอิสรภาพที่ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) ของระบอบประชาธิปไตยจึงหมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคู่กับ ความรับผิดชอบต่อตนเองและมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกา ในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเอง ประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอาจมีการให้น้ำหนักคุณสมบัติของ “ความเป็นพลเมือง” ที่แตกต่างกันบ้าง แต่โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะหกประการดังต่อไปนี้ คือ

(๑) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ (๒) เคารพ สิทธิผู้อื่น (๓) เคารพความแตกต่าง (๔) เคารพหลักความเสมอภาค (๕) เคารพกติกา และ (๖) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับดังนี้ (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๖, น.๔-๗)

(๑) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ – ระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอานาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิด **หลักสิทธิเสรีภาพ** และทำให้ประชาชนมี **อิสรภาพ** คือ เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง พลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็น **ไท** คือเป็นอิสระชน ที่รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้ อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบอบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กจะกลายเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริงเมื่อสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้

(๒) เคารพสิทธิผู้อื่น – ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมี **สิทธิเสรีภาพ** แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ตนเองหรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตย ก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิเสรีภาพของตนเองเป็นใหญ่ แต่สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะ **ไปไม่รอด** การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมี **ขอบเขต** คือ ใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง **เคารพ** สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไป **ละเมิด** สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น...”

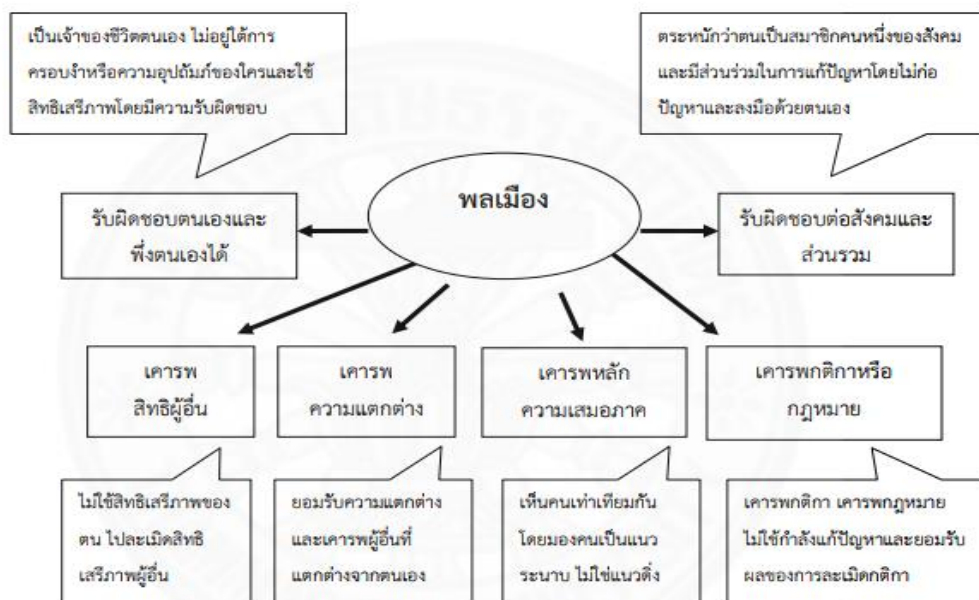
(๓) เคารพความแตกต่าง – เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเองดังกล่าวมาแล้ว ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิตความเชื่อทางศาสนา หรือ ความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นเพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับ และเคารพความแตกต่างของกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกันและจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากเราได้และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้อง **เข้าใจ** ว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือ

เห็นแตกต่างไปจากเราและไม่ต้องพยายามไปบังคับให้คนอื่นมาคิดเหมือนเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่องการเมืองในบ้านได้ ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรคหรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกันก็ตาม

(๔) **เคารพหลักความเสมอภาค** – อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของประชาชนทุกคน ประชาชนทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศร่วมกันเมื่อเป็นเจ้าของร่วมกันทุกคนจึงมีส่วนในประเทศอย่างเท่ากัน ดังนั้นประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นใคร ไม่ว่าจะร่ำรวย หรือยากจน ไม่ว่าจะจับดอกเตอร์หรือจบ ป.๔ ไม่ว่าจะมียาซีพอะไร ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของนายหรือเป็นลูกน้อง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่าง โดยทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็น **เจ้าของประเทศ** ดังนั้น พลเมืองจึงต้อง **เคารพหลักความเสมอภาค** และจะต้อง **เห็นคนเท่าเทียมกัน** คือเห็นคนเป็นแนวระนาบ (Horizontal) เห็นคนเท่าเทียมกับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจนทุกคนล้วนมี **ศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศ** อย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบ อำนาจนิยมในระบอบเผด็จการ หรือสังคม ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็น แนวตั้ง (Vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่าและมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียด คนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย

(๕) **เคารพกติกา** – ประชาธิปไตยต้องใช้ กติกา หรือ กฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจ หรือ ใช้กำลังโดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้กฎหมาย หรือมีกติกา แต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็ห้ามมีประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา “พลเมือง” จึงต้องเคารพ “กติกา” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

(๖) **รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม** – สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้น หรือแย่ลงโดยตัวของมันเอง ที่สังคมแย่ลงไปทุกวันนี้ เป็นเพราะการกระทำของคน ในทางกลับกันสังคมก็ย่อมจะดีขึ้นได้ด้วย การกระทำของคนในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเองเป็น สมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมหรือเลวร้ายไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม “พลเมือง” จึงต้องรับผิดชอบต่อสังคม และมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคมเห็นตนเองส่วน

หนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ตนเอง เริ่มต้นที่ตนเอง คือ ร่วมแก้ปัญหาด้วยการไม่ก่อปัญหาและลงมือทำด้วยตนเองไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่นหรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหา แล้วก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

คุณสมบัติของ “พลเมือง” ทั้งหกประการนี้เราสามารถสรุปให้สั้นลงได้เหลือสามประการ คือ (๑) เคารพผู้อื่น – เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค (๒) เคารพกติกา และ (๓) มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและพึ่งตนเอง เมื่อประชาชนเป็น “พลเมือง” ก็จะเปลี่ยนจากภาวะ หรือ ปัญหา กลายเป็น พละของเมือง หรือกำลังของเมือง ปัญหาทุกอย่างของสังคมก็จะแก้ไขได้ สังคมก็จะเข้มแข็ง และประชาธิปไตยก็จะประสบความสำเร็จ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๖, น.๗)

ความเป็นพลเมืองและประชาธิปไตย: วงจรที่ขาดเสียมิได้ เริ่มต้นจากการเรียนรู้และเข้าใจหลักคิดและปรัชญาประชาธิปไตยอย่างจริงจังและถ่องแท้ ได้ซึมซับหลักประชาธิปไตยจนเกิดสำนึกประชาธิปไตย จิตสำนึก และจิตวิญญาณประชาธิปไตยได้แทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของประชาชน จนกลายเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ พลเมืองมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยอย่าง ธรรมชาติ พฤติกรรมและการแสดงออกในมิติต่าง ๆ ล้วนแต่จะช่วยจรรโลงและเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งขึ้น (จรี วิจิตรวาทการ, ๒๕๕๕)

วงจรของความสัมพันธ์ประชาธิปไตยและการเป็นพลเมืองที่สอดคล้องและแนบแน่น
(จรี วิจิตรวาทการ, 2555)

๒.๑.๓ ความต่างระหว่างพลเมืองกับประชาสังคม

อนงก เหล่าธรรมทัศน์ (๒๕๕๑, น.๑๒๐-๑๒๑) คำว่า พลเมืองนั้นย้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐหรือบ้านเมือง โดยเฉพาะพลเมืองในนัยที่หนึ่ง ต้องย้าความเสียสละที่มีต่อบ้านเมืองเน้นการให้ประโยชน์ของกลุ่มเหนือประโยชน์ของตนและให้ผลประโยชน์ของบ้านเมืองเหนือของผลประโยชน์ของกลุ่ม แต่คน ๆ หนึ่ง บุคคล ๆ หนึ่ง มิจำเป็นเป็นแค่ได้พลเมือง บางครั้งเขาอาจเลือกที่จะเป็นปัจเจกบุคคลได้ หลายครั้งเขาอาจเลือกเป็นสมาชิกกลุ่มหรือประชาสังคมด้วยก็ได้ โดยนัย เช่นนี้การเมืองที่ดี ในบางครั้งก็ต้องปล่อยให้ผู้คนทำเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องของครอบครัวโดยอิสระที่สุดแต่บางครั้งก็ต้องเปิดโอกาสให้ผู้คนหลากหลายที่มีจุดรวม จุดสนใจ มีลักษณะเฉพาะที่มีระดับต่ำกว่าประเทศชาติ ได้มีโอกาสแสดงออก ได้เคลื่อนไหว มีการกิจกรรมในเรื่องเฉพาะทางเฉพาะส่วนของพวกเขาได้ ประเด็นคือ ทำอย่างไรจึงจะให้ปัจเจกชนที่เป็นสมาชิกประชาสังคมและเป็นพลเมืองที่มีอยู่ได้ในคน ๆ หนึ่งมีความสมดุล คน ๆ หนึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นพลเมืองเพียงอย่างเดียวในระบอบประชาธิปไตยที่กำลังพัฒนาเช่นในประเทศไทยนี้มีความจำเป็นที่ต้องทำให้คน ๆ หนึ่งเป็นพลเมืองมากขึ้น ให้เขาเห็นความสำคัญของบ้านเมือง รวมทั้งมีอุดมคติที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่ากลุ่มหรือสังคมย่อยของตนด้วย บทสรุปสุดท้ายการเข้าใจถึงความหมายของพลเมือง

การเป็นสมาชิกในสังคมการเมืองของพลเมืองที่เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่แห่งตน พอ ๆ กับที่เข้าใจในสิทธิที่แต่ละคนพึงได้รับทุกคนสามารถเลือกใช้ชีวิตที่สมควรโดยมีสถานะหลายบทบาทได้ อาจจะเป็นสมาชิกของประชาสังคมแบบใดแบบหนึ่งหรือหลายองค์การประชาสังคมหรือไม่เป็นสมาชิกของประชาสังคมได้เลย แต่เป็นพลเมืองที่ดีให้กับสังคมและเป็นคนดีที่ควรค่าแก่ความภูมิใจที่นายกองก็สามารถเป็นได้ การสร้างสำนักสาธารณะนิคมและชุมชนให้เกิด จะทำให้สังคมลดการพึ่งพาหรืออุปถัมภ์ เช่น การมีนโยบายแบบประชานิยมที่แม้ว่าจะมีผลเสียอยู่หลายอย่างก็ตาม แต่ก็เป็นนโยบายที่มีประสิทธิผลของนโยบายสูง หากวัดที่ความพึงพอใจของประชาชน ดังนั้นเราคงเถียงที่จะไม่อยู่กับนโยบายชนิดนี้ไม่ได้ในระยะเวลายันสั้น แต่ในระยะยาวสามารถลดทอนหรือออกจากสิ่งเหล่านี้ได้หากมีการเมืองของพลเมืองอย่างที่เรารปรารถนาจะให้บังเกิดแก่คนไทย เราควรตระหนักและถ่ายทอดสู่สังคมและคนรุ่นต่อไป ทั้งนี้การเมืองของพลเมืองที่กล่าวมาแล้วนั้น จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากการให้การศึกษาก่อนของพลเมืองที่เริ่มแต่ครอบครัว โรงเรียนและส่งผ่านจากวัดได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งการสื่อสารระหว่างสมาชิกสังคมนั้นก็เป็นเงื่อนไขความสำเร็จอีกประการหนึ่งของการสร้างการเมืองของพลเมือง อนึ่งการสร้างการเมืองของพลเมืองมิเพียงเป็นการรังสรรค์และส่งเสริมประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังทำให้สังคมของเรามีทุนมนุษย์ ทุนสังคมที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนที่ดึงมาของแห่งประชาธิปไตย

๒.๑.๔ การเมืองที่ไม่ได้เรียกว่าการเมือง (เดวิท แมทธิวส์ : แปลและเรียบเรียง วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๒, น.๑๖๘ - ๑๗๐)

การเมืองภาคพลเมืองจริง ๆ ถือเป็นการเมืองมากที่สุด คำพูดว่า “การเมือง” หรือ “Politics” มีรากฐานมาจากคำว่า Polis ซึ่งกรีกโบราณได้ใช้ในความหมายว่า เมือง ตัวอย่างเช่น กรุงเอเธนส์ เป็น Polis ที่จำเป็นจะต้องสร้างหลักประกันให้กับชีวิตที่ตีร่วมกัน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างมากที่จะคิดถึงการเมืองที่ รวมถึงความพยายามทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในระดับต่าง ๆ เพื่อจะแก้ปัญหาร่วมกันและทำให้ความอยู่ดีมีสุขก้าวหน้าออกไป การเมืองคือการกระทำอย่างเป็นสาธารณะเพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการปกครองที่มีความสมบูรณ์ดี การที่สมาคมเพื่อนบ้านกำลังพยายามที่จะปลุกชุมชนให้ตื่นขึ้นก็ถือเป็นการกระทำการเมือง การรวมตัวของพลเมืองในการทำงานเพื่อให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นก็ถือเป็นการเมืองคณะกรรมการโรงเรียนตัดสินใจเรื่องงบประมาณก็ถือเป็นการเมืองและทุกคนที่สนใจในความพยายามดังกล่าวในความเป็นบุคคลในท้องถิ่นหรือชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ ก็ถือว่ามีจุดสนใจทางการเมือง การเมืองเป็นกิจกรรมทางธรรมชาติของมวลมนุษย์ การปกครองบ้านเมืองถือเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง แต่มันก็ดูจะอยู่ไกลไปจากการเมืองทั้งปวง การเมืองจึงไม่ใช่เพียงจำกัดเฉพาะนักการเมือง เช่นที่ อริสโตเติล ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “เราทุกคนเป็นสัตว์การเมือง (Political Creatures) โดยธรรมชาติอยู่แล้ว” การเมืองเริ่มจากการพูดคุยอภิปรายในตลาดกรุงเอเธนส์และการประชุมหลายต่อหลาย

ครั้งของพลเมืองทั้งหลายมีมานานก่อนที่จะมีเครื่องมือหนึ่งใดที่จะใช้ในการปกครอง จอห์น มาเวอริค ได้ทำงานการเมืองในการประชุมสภาเมืองมานานก่อนที่จะเกิดมีนายกเทศมนตรีในเมืองดอร์เชสเตอร์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเมืองอยู่สองชนิดที่ปฏิบัติกันอยู่ในอเมริกา คือ การเมืองเรื่องเลือกตั้ง (Electoral Politics) (หรือการเมืองเรื่องการปกครองโดยรัฐบาล: Government Politics) และการเมืองภาคพลเมือง (Citizen Politics) แบบแรกเป็นการเมืองที่มีผู้อำนาจโดยนักการเมือง นักหว่านล้อมลอบบี้และข้าราชการ ส่วนแบบหลังเป็นการเมืองที่คนทั่วไปปฏิบัติที่จะเรียกว่าการเมือง เราเห็นแบบแรกของการเมืองในการรณรงค์ ที่คุหาเลือกตั้งและในสุนทรพจน์โดยนายกเทศมนตรี เราได้พบการเมืองแบบที่สองในสมาคมเพื่อนบ้าน ในเวทีสาธารณะและองค์กรสำหรับการปฏิบัติภาคประชาสังคม การเมืองใหม่ หลังการรัฐประหารในปี ๒๕๔๙ ในบรรดานักวิชาการที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในท้องถิ่นช่วงทศวรรษ ๒๕๕๐ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลังเหตุการณ์รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ เช่น ยุกติ มุกดาวิจิตร ประกาศ ปันตบแต่ง ต่างกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการเมืองท้องถิ่นที่มักถูกเรียกว่า “การเมืองใหม่” โดยวิเคราะห์องค์การการเมืองในระดับท้องถิ่นซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน ยุคดียังได้วิเคราะห์ลงไปอีกว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นองค์กรกึ่งการเลือกตั้ง ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรจากการเลือกตั้ง และสภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรกึ่งเลือกตั้งกึ่งแต่งตั้ง (ยุกติ มุกดาวิจิตร, ๒๕๕๓, น.๙๗ อ้างถึงใน รัชนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๕)

๒.๑.๕ ปกครองตนเองได้ ผู้คนต้องเป็นพลเมือง

หนังสือเรื่อง The Discourses มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) ย้ำว่าบทบาทของพลเมืองในสาธารณรัฐโรมันโบราณซึ่งมีอายุอยู่หลายร้อยปี มีบทบาทในการทำให้บ้านเมืองรุ่งเรืองหรือล่มสลาย มาเคียเวลลีเห็นว่า พลเมืองต้องมี “Virtu” ซึ่งหมายถึง มีทั้งความดีและความกล้าหาญ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ว่าจะความกล้าหาญนี้ขัดกับหลักจริยธรรมและคุณธรรมส่วนบุคคลเช่นใดก็ตาม ก็ถือว่าเป็นความดีได้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสาธารณรัฐ พูดอีกอย่างก็คือ บางครั้งเราต้องยอมเป็นคนไม่ดีเพื่อให้บ้านเมืองไปได้ดี ด้วยเหตุผลนี้คำว่า “คนดี” กับ “พลเมืองดี” จึงไม่จำเป็นต้องไปด้วยกันเสมอไป มาเคียเวลลีเห็นว่า อันตรายต่อสาธารณรัฐจะเกิดขึ้นได้ง่ายที่สุดก็เมื่อประชาชนหรือพลเมืองพากันคิดแต่เรื่องส่วนตัวหรือเรื่องของครอบครัวหรือเรื่องเฉพาะตน โดยละทิ้งความรับผิดชอบต่อบ้านต่อเมืองไปเสีย ซึ่งมาเคียเวลลีเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า “คอร์รัปชัน” สิ่งที่มาเคียเวลลีวิตกที่สุดคือการคอร์รัปชันในจิตใจของประชาชน โดยพากันไปสนใจแต่เรื่องส่วนตัว ส่วนย่อยหรือเฉพาะกลุ่ม สิ่งที่มาเคียเวลลีถามก็คือ คุณความดีของผู้คนในสาธารณรัฐนั้นจะมองเห็นกันได้อย่างไร ซึ่งคำตอบของเขาก็คือ ต้องดูว่าสิ่งที่ผู้คนหรือพลเมืองทำนั้นเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองหรือไม่ ถ้าเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ย่อมถือว่าเป็นคุณงามความดี

ได้ทั้งสิ้น และจะคงเป็นความดีความงามได้ แม้เมื่อมองจากเหตุผลส่วนบุคคลออกไปแล้ว มันจะเป็นความชั่วร้ายเหี้ยมโหด ทารุณแค่นั้นก็ตาม สิ่งที่มาเคียดแค้นคิดว่าพลเมืองจะต้องมีนั่นก็คือ “Virtu” ซึ่งแปลได้ว่าคุณธรรมหรือความดีเท่านั้น บางท่านแปลว่าคุณธรรมหรือสำนึกในความเป็นพลเมือง และโดยเช่นนี้ก็ลดความแตกต่างของการเป็น “พลเมืองดี” กับการเป็น “คนดี” ลง ซึ่งคนในยุคปัจจุบันนี้นั้นยอมรับได้ยากกับการใช้ความเหี้ยมโหด ทารุณหรือการใช้เล่ห์เพทุบายเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองแม้ตามหลักคิดของมาเคียดแค้นแล้วจะถือได้ว่าเป็นคุณธรรมก็ได้ แต่สำหรับคนทั่วไปในขณะนั้น การทำประโยชน์ให้บ้านเมืองหรือส่วนรวมนั้นควรต้องหลีกเลี่ยงการใช้เล่ห์เหลี่ยมชั้นเชิงกลอุบายหรือความรุนแรงด้วยอย่างแน่นอน คำว่า Virtu ในภาษาอิตาเลียน จึงกลายเป็น Virtu ในภาษาอังกฤษ และ “คุณธรรม” ในภาษาไทย ซึ่งแม้กระนั้นก็ยังเป็นหลักคิดที่ใช้ได้ในการปลูกฝังความคิดให้พลเมืองมีความรับผิดชอบและเสียสละต่อบ้านเมืองแต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักจริยธรรมส่วนบุคคลด้วย (เดวิท แมทธิวส์: แปลและเรียบเรียง วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๒, น.๑๗๐)

สิ่งที่ต้องย้ำก็คือ ในระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนจะเป็นเพียงผู้ดู ผู้ชมหรือผู้วิจารณ์การเมืองไม่ได้ หากต้องเข้ามาท ากการเมืองเองด้วยหรืออาจกล่าวได้ว่าการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เกินกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของผู้นำ ผู้แทนหรือนักการเมืองเท่านั้นหากคิดตามโพคอกและสกินเนอร์ การปฏิรูปการเมืองที่สำคัญในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งในประเทศไทยในขณะนี้ ก็คือการยกระดับความคิด จิตสำนึกของประชาชน ซึ่งในหลายที่หลายแห่งยังเห็นตนเองเป็นเพียงผู้น้อย ผู้ฟังฟังตนเองไม่ได้ ไม่ต่างจาก “ไพร่ทาส” ในยุคโบราณสักเท่าไร ให้กลายมาเป็นประชาชนชั้นหนึ่ง ที่เรียกตามพวกกรีกและโรมันโบราณว่า “พลเมือง” นั่นเอง (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๔, น.๗๔-๗๖)

จากแนวคิดความเป็นพลเมืองและประชาสังคมสรุปได้ว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในเชิงความคิดพื้นฐานบางประการแต่คำว่า ความเป็นพลเมืองนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้ง เพราะหมายถึงการเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่แห่งตน พอ ๆ กับที่เข้าใจในสิทธิที่แต่ละคนพึงได้รับทุกคนสามารถเลือกใช้ชีวิตที่สมดุโดยมีสถานะหลายบทบาทได้ อาจจะเป็นสมาชิกของประชาสังคมแบบใดแบบหนึ่งหรือหลายองค์กรประชาสังคมหรือไม่เป็นสมาชิกของประชาสังคมใดเลย นอกจากนี้คำว่า “พลเมืองดี” กับคำว่า “คนดี” ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกันเสมอไปเพราะพลเมืองต้องมีความดีและความกล้าหาญ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ว่าจะความกล้าหาญนี้ขัดกับหลักจริยธรรมและคุณธรรมส่วนบุคคลเช่นใดก็ตาม และการได้รับการศึกษาทางการเมืองของพลเมืองช่วยส่งเสริมให้สังคมมีทุนมนุษย์ ทุนสังคม ที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย

๒.๒ แนวคิดประชาสังคม

๒.๒.๑ ความหมายประชาสังคม

ฟาวเลอร์ (Fowler) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องชุมชนประชาคมของนักคิดตระกูลประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ไว้ดังต่อไปนี้ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๔๖, น.๑๑๓) แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมีกำเนิดตั้งแต่กรีกโบราณและในยุคศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ แนวความคิดนี้ได้รับการรื้อฟื้นและเสนอเพิ่มเติมโดยรุสโซ (Rousseau) เจฟเฟอร์สัน (Jefferson) และโคล (G.D.H. Cole) และล่าสุดนี้ แนวคิดนี้ได้รับการเผยแพร่ในโลกตะวันตกอีกครั้งหนึ่งในช่วงปี ๑๙๖๐ (๒๕๐๓) โดยนักคิด เช่น พุตแมน (Carol Putman) ลักษณะที่สำคัญของแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. เน้นประชาธิปไตยในชุมชนที่มีขนาดเล็ก เล็กขนาดใด? ตอบได้ว่า ขนาดที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ต่อกันและกันได้อย่างสนิทชิดเชื้อ (Face to Face Relationship หรือ Human Scale)

๒. เน้นชุมชนและประชาชน (Community) ที่มีลักษณะหรือมีธรรมชาติที่เป็นสาธารณะค่อนข้างจะเป็นทางการและมีสมาชิกที่มีสวานิกในการเป็นพลเมือง มีวัตถุประสงค์หรืออุดมการณ์ร่วมกัน มีความนับถือและให้เกียรติซึ่งกันและกันฉันท์บุคคลที่เท่าเทียมกัน

๓. เน้นชุมชนหรือประชาคมที่มีความเท่าเทียมกัน (Equality) ทั้งในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ ทำไมจึงต้องเท่าเทียมกัน? ก็เพราะความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันจะนำไปสู่การคิด การวินิจฉัยและการตัดสินใจที่ดีของชุมชนและประชาคม นอกจากนั้นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันยังนำไปสู่ความภาคภูมิใจในตัวเองของสมาชิกชุมชน-ประชาคม หรือนำไปสู่ความรู้สึกที่ว่าตัวเองมีคุณค่า

ประเวศ วะสี ได้ให้สัมภาษณ์ว่ามีหลายคำด้วยกัน และนอกจากนี้ยังมีคำ Civic tradition, Community, Civility ซึ่งคำว่า Community แปลได้หลายอย่าง เช่น ความเป็นชุมชน บางครั้งก็ใช้คำว่า ประชาคม และใช้ในขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่ขนาดเล็กไปถึงขนาดใหญ่ เช่น ประชาคมในยุโรป (European Community) เพราะฉะนั้นขนาดความหมายอาจจะต่างกันในคำเดียวกัน คำพวกนี้มีความหมายไปในแนวทางเดียวกัน สำหรับการให้ความหมายขอใช้คำว่า “ชุมชน” ก่อนในที่นี้ แทนคำว่า Civic Tradition หรือ Civility ถ้าใช้การสร้างความเป็นชุมชน เรียกว่า Community building ความเป็นชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกันจะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกันมีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรักมีมิตรภาพ มีการเรียนรู้กันในการกระทำ (ชูชัย ศุภวงศ์, ๒๕๔๐, น.๓)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวว่า Civil Society มีความหมายที่กินได้ถึงทุกชนชั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชน คนทุกชนชั้นอยากขอย้ำว่า เป็นคำที่ค่อนข้างจะเน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว และความกลมกลืนมากกว่าจะดูความแตกต่างหรือความแตกแยกภายในหมู่ประชาชน

เกษียร เตชะพีระ ประชาสังคม คือ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ ดังกล่าวไม่ได้เป็นของประชาชนทั้งหมดมีที่เป็นของเอกชนด้วย ธุรกิจเอกชนก็รวมด้วย รากเหง้าหรือที่มาของคำคำนี้ ขอเพียงแต่เป็นเหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐก็นับว่าเป็นประชาสังคม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวว่า Civil Society นี้ มีที่มาจากสังคมตะวันตก ซึ่งใน ความหมายของตะวันตก หมายถึงส่วนของสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ ใน สังคมตะวันตกเจริญเติบโตมาหลังจากที่รัฐมีการสถาปนา ส่วนอื่น ๆ ของสังคมที่อยู่นอกรัฐก็คือ ภาคที่ไม่ใช่ประชาชนทั่วไป แต่เป็นประชาชนที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เห็นได้ชัดในส่วนที่เป็นพาณิชย์กรรม เกษตรกรรม เพราะฉะนั้น Civil Society แล้วถ้าจะ หมายถึงองค์กรก็เป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยไม่ใช่อำนาจรัฐ ไม่มีอำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพัฒนาการมาต่างกัน เพราะฉะนั้นในสังคมไทย เราจะพบว่า ภาครัฐไปจัดตั้งสนับสนุนด้วย ในรูปของกลุ่มต่าง ๆ ฉะนั้น อาจแบ่งแยกได้เป็นส่วนที่ภาครัฐไป จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เป็น ๒ ส่วน คือ

๑) ลักษณะการจัดตั้งที่ไม่ได้เป็นการจัดตั้งในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมช่วยกลไก ของรัฐหรือใช้กำลังบังคับ

๒) ลักษณะการจัดตั้งที่มีส่วนช่วยกลไกของรัฐ ในการใช้กำลังบังคับ

ชูชัย ศุภวงศ์ (๒๕๔๐, น.๑๗๐-๑๗๑) กล่าวถึง แนวคิดประชาสังคมร่วมสมัยได้ ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ต่อไปนี้

๑) ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้เสนอวิธีการทำงานในลักษณะ “เบญจ ภาคี” โดยเสนอแนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิชาวมทั้งแนวคิดความเป็นชุมชน ตลอดจนการเสนอให้มีประชาคมจังหวัด ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘

๒) ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้เสนอให้มีสมัชชาจังหวัด ใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ซึ่งเนื้อหาสาระของสมัชชาจังหวัดที่มีมาจากแนวคิดประชาสังคมร่วมสมัย นั้นเอง

๓) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้เสนอให้มีการกระจายอำนาจให้องค์กรบริหาร ส่วนท้องถิ่น (Local Administration) ควบคู่ไปกับการพัฒนาประชาสังคมท้องถิ่น (Local Civil

Society) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, ม.ป.ป., น.๑๓) ปราบกฏการณ์ที่นำมาสู่ “ประชาสังคม” “การเมืองภาคประชาชน” “การเมืองภาคพลเมือง”

(๑) การเดินขบวน เรียกร้องของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ช่วง ครม.

สัจจยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย

(๒) ปริมาณการชุมนุมประท้วงของประชาชนในสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (รัฐบาลชวนฯ ป ๒๕๓๗/๓๘ จำนวน ๗๕๔ ครั้ง/ป)

(๓) ปัญหาทุจริต คอร์รัปชัน และการเคลื่อนไหวของสังคมในการตรวจสอบอำนาจ และกระแสการปฏิรูปการเมือง

ธีรยุทธ บุญมี ได้ให้ความสำคัญต่อทฤษฎีการทำให้สังคมเข้มแข็ง (Civil Society) โดยให้ความเห็นว่า “การแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคมต้องมองไปที่ “พลังที่สาม” คือ พลังของสังคมโดยส่วนรวมทั้งหมด โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมว่าเป็นสิ่งสะท้อนที่ดีที่สุดหากสังคมมีความเข้มแข็งโดยมีทุก ๆ ส่วน คือ ธุรกิจ วิชาชีพ ปัญญาชน นักศึกษา ชาวบ้าน นักการเมือง ร่วมแรงร่วมใจกันก็มีความสามารถที่จะผลักดันให้กลุ่มอำนาจนิยมร่นถอยไปได้” สำหรับลักษณะของ “สังคมเข้มแข็ง” นั้น ธีรยุทธ เห็นว่าเน้นลักษณะที่กระจัดกระจาย (Diffuse) พลังทางสังคมมีมาจากทุก ๆ ส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับ รายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ มีกลุ่มองค์กรหลากหลายที่ทำตัวให้เข้มแข็ง แม้ในมิติอาชีพของตนเท่านั้นก็พอเพียงโดยไม่จำเป็นต้องมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป้าหมายทางการเมืองเหมือนกัน (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, ๒๕๔๓, น.๑๗)

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้ความหมายของประชาสังคมว่า หมายถึง “ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนด้วยถือว่า ทั้งหมดเป็นประชาสังคม แต่ถ้าถือตามแบบตะวันตกแยกประชาสังคม คือ ส่วนที่อยู่นอกภาครัฐ แต่ในที่นี้หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เป็นเรื่องของการทำงานแบบหุ้นส่วน ไม่ใช่แบบผู้นำ (Leadership) และเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมไม่ใช่การนำเสนอตนเองเพื่อกลุ่มของตนเอง” แนวความคิดของการทำงานแบบหุ้นส่วน (Partnership) คือ การร่วมกันฝ่ายสังคม มีปัญหาหลายอย่างที่ไม่ได้จำกัดว่าใครเป็นส่วนนำหรือส่วนตาม ต้องร่วมกันทำ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ได้กำหนดเฉพาะในสังคมเดียวแต่เป็นการร่วมกันของทั้งโลก นี่เป็นแนวคิดหลัก (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, ๒๕๔๓, น.๑๗-๑๘)

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ให้ความเห็นว่า “แนวคิดในเรื่องประชาสังคมเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างจะเน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืน มากกว่าจะมาดูความแตกต่างหรือความแตกแยกภายใน เพราะฉะนั้นจึงเป็นแนวคิดที่รวมเอาชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงเข้ามาด้วย มีทั้งกลุ่มคนที่สนใจในปัญหาเดียวกันร่วมกับกลุ่มคนที่ทำงานด้านนี้เพื่อให้เข้าร่วมทำงานแบบมีส่วนร่วม

ไม่ใช่อยู่เฉยในฐานะเป็นราษฎรที่เป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์หรือบริการจากรัฐอย่างเดียว แต่เป็นพลเมืองที่ดี ที่พร้อมที่จะเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐ” ลักษณะ Civil Society จะมองว่ารัฐเข้ามามีส่วนในชีวิตของสังคมเกินไป เขาต้องการให้รัฐถอยออกไปเพื่อเขาเข้าไปทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ นอกจากนี้ ดร.เอนก ยังให้ความเห็นว่า ยังมีคำว่า “ความเป็นชุมชน” ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ Civil Society แต่จุดเน้นไปในเรื่องชนบทที่เข้มแข็ง ไม่อยากเห็นชนบทล่มสลาย ชุมชนมีลักษณะเป็นการเห็นหน้าค่าตาซึ่งกันและกัน มีความเป็นพวกพ้องและมีความใส่ใจต่อกันในการทำงานเพื่อชุมชนมากที่สุด ขณะที่ Civil Society เป็นแนวคิดเมืองใช้สื่อความหมายของสังคมขนาดใหญ่กว่า ชุมชนเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กันแบบหลวม ๆ จึงมีการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์พัฒนาและสร้างกิจกรรมหรือสัญลักษณ์หรือสถาบันขึ้นมา ความผูกพันนี้เป็นเรื่องของความเชื่อในคนแปลกหน้าและทำงานร่วม โดยอาศัยทั้งการแสดงออกและร่วมปฏิบัติ แม้จะอยู่คนละถิ่นหรือไม่พบหน้าค่าตากันเลย (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, ๒๕๔๓, น.๑๘-๑๙)

อาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายคำว่า ชุมชน องค์กร ชุมชน ประชาสังคม เพื่อแยกแยะให้เห็นประเด็น ดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, ๒๕๔๓, น.๑๙)

ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน “องค์กรชุมชน” (Community Organization) หมายถึง องค์กรหรือกลไกการจัดการที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน “ประชาคม” (Community ในความหมายกว้าง) หมายถึง กลุ่มประชาชนอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรืออาณาเขตหนึ่ง ๆ เช่น จังหวัด อำเภอ ลุ่มน้ำ และมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในพื้นที่หรืออาณาเขตนั้น ๆ

ประชาสังคม (Civil Society) หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยอาศัยองค์กร ทั่วโลก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้นหรือหมายถึง ส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย และไม่ใช่ภาครัฐกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยไม่มุ่งหวังกำไร

เห็นได้ว่า นัยและความหมายดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดประชาสังคมร่วมสมัย ซึ่งเราอาจกล่าวโดยสรุปถึงนัยและความหมายของ “ประชาสังคม หมายถึง ส่วนรวมที่ไม่ใช้รัฐเกิดจากการที่ผู้คนในสังคมแสดงออกซึ่งสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อเพื่อก่อให้เกิดสังคมที่ดีงาม” (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, ๒๕๔๓, น.๑๙)

ทัศนะหนึ่งเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของประชาสังคม คือเพิ่มความเป็นประชาธิปไตย ลดความยากจนและมีสันติภาพ (Martin Geoghegan and Fred Powell, ๒๐๐๘: ๔๔๒) ปัญหา

คือ ขณะที่การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมอย่างเข้มแข็ง สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งไม่จำเป็นต้องสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประเด็นนี้จะต้องมีการตรวจสอบความสัมพันธ์ อย่างเข้มข้น (Robert B. Albritton and Thawilwadee Bureekul, ๒๐๐๒) แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมส่วนใหญ่ให้คุณค่ากับประชาสังคมเป็นสัญลักษณ์ของสังคมประชาธิปไตยประชาสังคมจึงถูกมองว่าเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายในปัจจุบันเชื่อกันอย่างกว้างขวางว่าประชาสังคมที่เข้มแข็งมีบทบาทสำคัญระดับรากฐานในการส่งเสริมประชาธิปไตย (ประจักษ์ ก้องกีรติ, ๒๕๕๔, น.๑๕๗ อ้างถึงใน รัชณีประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๗)

๒.๒.๒ ลักษณะความเป็นประชาสังคม

ธีระยุทธ บุญมี (๒๕๔๗, น.๑๙-๒๒) ได้กล่าวถึง ความเข้าใจเบื้องต้นต่อความคิดประชาสังคมก็คือ การคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม รัฐกับกิจกรรมการรวมกลุ่มและการแสดงความคิดเห็นของสังคม ประชาสังคมก็คือสังคมที่สมาชิกกระตือรือร้น เอาการเอางานถกเถียงร่วมกันของสังคมในสิ่งที่เป็นโยบายโดยรวมของภาคสาธารณะชนหรือส่วนรวม ๑) หน่วยและองค์รวมทางสังคมการเมือง การพูดถึงประชาสังคมหรือภาคสาธารณะหมายถึงต้องมีหน่วยหรือองค์รวมทางสังคมอยู่หน่วยหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะมั่นคง ถาวร ดำรงเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนซึ่งอาจเป็นประชาคมโลก ประเทศ จังหวัด หมู่บ้าน ชุมชนก็ได้ จึงอาจมีประชาคมสังคมระดับโลก (Global Civil Society) ระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่นก็ได้ พื้นที่เปิดแห่งการช่วงชิง (Open and Contested Space) ในหน่วยสังคมการเมืองนี้จะมีพื้นที่เปิดเวที โอกาสร่วมกันอยู่หนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งประเภท ซึ่งจะเป็นที่ที่ฝ่ายต่าง ๆ ในหน่วยหรือองค์รวมได้พบปะสนทนาหรือสื่อสารกันทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ความต้องการอื่น ๆ ของฝ่ายนั้น ๆ หรือบรรลุการประนีประนอมเพื่อ “ผลประโยชน์” โดยรวมของหน่วยหรือองค์รวมนั้นไม่ว่าจะเป็นในระดับชุมชน จังหวัด ประเทศ หรือประชาคมโลก พื้นที่เปิดแห่งการช่วงชิงนี้โดยคร่าว ๆ ก็คือสิ่งที่เราเรียกว่า “ภาคสาธารณะ” หรือ “ประชาสังคม” ๒) ประชาสังคมไม่เป็นเพียงองค์กรสถาบัน แต่ประชาสังคมเป็นการปฏิบัติกิจกรรม เป็นประเด็นสาธารณะ เป็นปฏิสัมพันธ์ซึ่งสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเข้าไปในฝ่ายต่าง ๆ ของประชาสังคมที่มีอยู่ในเกือบทุก ๆ ที่ ทุก ๆ เวที แม้แต่การประชุมสหประชาชาติ ซึ่งเป็นประชาคมรัฐในโลก ก็มีประเด็นที่เป็นประโยชน์กับส่วนรวมสาธารณะของประชาชนทั่วไป เช่น มีการพูดถึง “ประชาธิปไตย” “สิทธิเสรีภาพ” สิทธิมนุษยชน” ในประเทศสมาชิก มีการประชุมจำกัดอาวุธชีวภาพ นิวเคลียร์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีองค์กรเฉพาะด้าน เช่น WHO ดูแลสุขภาพ UNICEF ดูแลเรื่องเด็ก การประชุมขององค์กรพัฒนาเอกชน NGO และ INGO

(International Non-Government Organization) การประชุมเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมโลก สิทธิมนุษยชนในโลก เป็นต้น

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (๒๕๕๓, น.๓๓) กล่าวถึง ปัจจุบันชนชั้นกลางปีกปฏิรูป จำนวนไม่น้อย มองว่ารัฐไทยนับวันจะหมดยุคและความสามารถในการแก้ปัญหาให้สังคม ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า ถ้าเป็นเช่นนี้ ประชาชนจะพากัน “ทิ้งรัฐ” หรือ “ข้ามรัฐ” ไป ในขณะที่นักวิชาการปีกปฏิรูปอีกบางท่าน เช่น แก้วสรร อติโพธิ มีแนวโน้มที่จะเห็นว่า การสร้าง “ประชาสังคม” (Civil Society) สำคัญหรือเร่งด่วนกว่าการสร้างสถาบันการเมือง (Political Society หรือ Political Institution) และชี้ว่า “กฎแฉสำคัญในการพัฒนาระบบ ประชาธิปไตย” คือการสร้างเสริม “ประชาธิปไตยแบบที่เน้นการมีส่วนร่วม” ของประชาชน (Participatory) หรือ “ประชาธิปไตยแบบที่เน้นการมีส่วนร่วม” ของประชาชน (Participatory Democracy) มากกว่า “ประชาธิปไตยที่ผ่านผู้แทน” (Representative Democracy)

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับประชาธิปไตยมีแนวโน้มในลักษณะกำกับและ กำหนดขีดไม่ได้ว่าจะออกมาในรูปแบบไหนขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง ชนิดของรัฐและ ธรรมชาติของกลุ่มองค์กรที่ก่อปรึขึ้นเป็นประชาสังคม ซึ่งเขาได้ยกเอางานวิจัยหลายเรื่อง ที่ชี้ให้เห็นภัยร้ายจากประชาสังคมที่อาจคุกคาม สร้างความอ่อนแอและบ่อนทำลายประชาธิปไตยได้ เช่น การล่มสลายของประชาธิปไตยเยอรมันภายใต้ระบอบนาซี และประชาสังคมในอินโดนีเซียช่วง ทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ (ประจักษ์, ๒๕๕๔, น.๑๕๘-๑๖๖ อ้างถึงใน รัชนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๘) เช่นเดียวกับคำถามที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชน ประชาสังคมและประชาธิปไตย อเนก เหล่าธรรมทัศน์ เป็นนักวิชาการผู้หนึ่งที่สนับสนุนสภาองค์กรชุมชน เขาได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ไว้ใน “ประชาธิปไตยชุมชน: รัฐศาสตร์สำหรับสภาองค์กรชุมชน” (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๓ อ้างถึงใน รัชนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น. ๑๑๘) ทักษะของอเนกต่อสภาองค์กรชุมชนไม่ต่างไปจากทักษะ ประชาสังคมในกระแสหลักทั่วไปที่เห็นว่าสภาองค์กรชุมชนจะนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยในระดับ ชุมชน เพื่อเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศได้อย่างดียิ่ง เขา สนับสนุนสภาองค์กรชุมชนด้วยเหตุผลหลัก ๆ ๓ ประการ คือ ๑) สภาองค์กรชุมชนสามารถเปิดพื้นที่ ให้กับชุมชนในฐานะหน่วยพื้นฐานของสังคมซึ่งไม่ได้เน้นไปที่ปัจเจกบุคคล ๒) สภาองค์กรชุมชนอาจ ดำเนินงานต่อการพัฒนาที่เข้ามาบั่นทอนทำลายชุมชนได้ และ ๓) เมื่อชุมชนเข้มแข็งก็สามารถ แก้ปัญหาให้ปัจเจกบุคคลได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยพัฒนาประเทศในทางเศรษฐกิจ สร้างประชาธิปไตย และธรรมาภิบาลในการบริหารประเทศได้ รวมถึงสามารถกำหนดการพัฒนาชุมชนตามพื้นฐานทาง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนได้ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๓, น. ๖ อ้างถึงใน รัชนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น. ๑๑๘)

จากแนวคิดประชาสังคมข้างต้นสรุปได้ว่า เป็นแนวคิดเรื่องชุมชน ความสัมพันธ์ต่อกันของมนุษย์และมีสมาชิกที่มีสำนึกความเป็นพลเมือง เน้นความเท่าเทียมกันมีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกันแต่อยู่ห่างกันก็ได้ หากเป็นองค์กรก็เป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยไมใช้อำนาจรัฐหรือไม่ได้มีอำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง บางครั้งอาจเป็นลักษณะการจัดตั้งที่มีส่วนช่วยกลไกของรัฐหรือเป็นการคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม

๒.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement)

๒.๓.๑ คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

ชลิตา ศรมณี (ม.ป.ป., น.๑) กล่าวถึง การเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ครอบคลุมใน ๒ มิติ คือ (๑) คุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และ (๒) การสนับสนุนส่งเสริมบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี พลเมืองในวิถีชีวิตประชาธิปไตยหมายถึงพลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญคือเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตปฏิบัติตนตามกฎหมายและเป็นประโยชน์ต่อสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตยการดำเนินวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสังคมไทยจะให้ความสำคัญของบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกชน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มและในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ ดังนั้นคนไทยจึงต้องมีคุณลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ได้แก่

๑) มีความรู้ ความเข้าใจและเชื่อมั่นศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีระบบการเมืองที่บริหารที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและควบคุมตรวจสอบโดยการเลือกตั้งตัวแทนของตนเองผ่านกระบวนการเลือกตั้งเขาไปปฏิบัติหน้าที่แทนตนเอง ประชาธิปไตยมีเนื้อหาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑.๑) ประชาธิปไตยเป็นของประชาชน หมายถึง ประชาชนเป็นเจ้าของรูปแบบการปกครองด้วยการเลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ ในขณะที่เดียวกันประชาชนก็มีหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของตัวแทน ๑.๒) ประชาธิปไตยโดยประชาชน หมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ เช่น การมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่การเข้าไปร่วมประชุมเพื่อร่วมตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนด้วยการออกเสียงประชามติการมีส่วนร่วมโดยอ้อม หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตนเอง จะมีลักษณะสำคัญ คือ ต้องมีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้ง มีการใช้สิทธิออกเสียงและมีรัฐบาลที่มาจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนประชาธิปไตยเพื่อประชาชน หมายถึง เป้าหมายของการปกครองต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน

เป้าหมายที่เป็นความผาสุกของประชาชนและสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน

การเชื่อมั่นและศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต้องยึดหลักการประชาธิปไตย ๕ หลัก ได้แก่

(๑) หลักความเสมอภาค ได้แก่ ความเสมอภาคทางการเมือง ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เท่าเทียมกัน ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะรวยหรือจนต้องไม่ถูกกีดกันในการประกอบอาชีพ การทำงานและไม่ได้รับการกีดกันในการเลือกใช้อิทธิสิทธิ์ทางใดทางหนึ่ง และความเสมอภาคทางโอกาส เช่น บุคคลต้องได้รับสิทธิทางการศึกษา สิทธิที่จะได้รับการบริการจากรัฐ

(๒) หลักสิทธิและเสรีภาพสิทธิเป็นเรื่องของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับตามกฎหมาย เช่นสิทธิในทรัพย์สินการศึกษาการรักษาพยาบาลเสรีภาพเป็นเรื่องของความเป็นอิสระที่จะกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความต้องการภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

(๓) หลักนิติธรรม การใช้กฎหมายเป็นหลักในการบริหารประเทศ บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐต้องปฏิบัติหน้าที่และใช้กฎหมายกับพลเมืองทุกคนอย่างเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ

(๔) หลักการยอมรับเสียงส่วนใหญ่และเคารพเสียงส่วนน้อย ความคิดเห็นของบุคคลย่อมแตกต่างกันได้แต่เมื่อมีการตัดสินใจเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วบุคคลต้องยอมรับในความเห็นของเสียงข้างมาก

(๕) หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญ และสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การมีส่วนร่วมในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้งและการแสดงออก

๒) มีความเข้าใจและตระหนักในหน้าที่ของพลเมือง

บุคคลจะเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยได้นั้น ต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่จะปฏิบัติ และมุ่งมั่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ให้สอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรมประเพณีและรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ รวมทั้งบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและได้ประสิทธิผลทั้งในส่วนตนและสังคม ด้วยการเป็นพลเมืองดีที่เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างผาสุก มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในสถานภาพและบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานภาพและบทบาทของพลเมืองตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ

อธิปไตยมีสถานภาพเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของประเทศชาติและพลเมืองของท้องถิ่นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ เมื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ย่อมเกิดความภาคภูมิใจและเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและสังคม

๓) รู้รักสามัคคี ความรัก ความสามัคคี ความปรองดองระหว่างคนไทยในอดีต ได้ทำให้ประเทศไทย ดำรงอยู่มาได้ตราบทุกวันนี้ ยามใดที่คนไทยอ่อนแอจึงดีจึงเด่น หรือหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ประเทศไทยจะตกอยู่ในอันตราย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสามัคคีว่า “คนไทยนี้ความจริงรู้รักสามัคคี ถึงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ถ้าไม่รู้รักสามัคคีก็อยู่ไม่ได้ “รู้รักสามัคคี” หมายความว่าทุกคนถือว่าเป็นคนไทย มีอะไรเกิดขึ้นก็ตาม ทุกคนรู้ว่าต้องมี ความสามัคคี “รู้” ก็คือ “ทราบ” ทราบความหมายของความสามัคคี “รัก” คือ “นิยม” นิยมความสามัคคี เพราะเหตุใดคนไทยจึงรู้รักสามัคคี ก็เพราะคนไทยนี้ฉลาด ไม่ใช่ไม่ฉลาด รู้ว่าหากเมืองไทย ไม่ใช่ความสามัคคี ไม่เห็นอกเห็นใจกัน ไม่ใช่อะไรที่พอรับกันได้ พอที่จะใช้ได้ก็คงจะไม่ได้ทำอะไร หมายความว่าทำมาหากิน ก็ไม่ได้ทำมาหากิน เพราะว่ามีอุปสรรค ไม่มีความสงบจะต้อง “รู้รักสามัคคี”

๔) ความเป็นกลางไม่มีอคติ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน บุคคลต้องไม่เลือกปฏิบัติ ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน การตัดสินใจและการประเมินต้องทำแบบตรงไปตรงมา ไม่นำความชอบ ความเกลียด ความชิงเข้ามาใช้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายเกี่ยวกับอคติไว้ว่า “อคติ...ตามรากศัพท์ก็คือ สิ่งที่ไม่ควรจะทำ หรือ สิ่งที่ไม่ควรจะทำ “อ” แปลว่า “ไม่” “คติ” หมายความว่า ไปสิ่งที่ไม่ควรไปนั้น หมายความว่าสิ่งที่ไม่ควรทำ หรือไม่ควรตัดสินใจ ไม่ควรคิดอคตินั้นมีฐานมาจากความไม่ดี”

๕) ความจริงใจต่อกัน ถ้าคนในสังคมไม่จริงใจต่อกันการทำงานหรือการติดต่อกันในเรื่องต่าง ๆ จะประสบแต่อุปสรรคไม่ราบรื่น เนื่องจากแต่ละฝ่ายไม่วางใจต่อกัน ความจริงใจมี ๒ ประการ คือ ๕.๑ ความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีลักษณะประกอบด้วยความซื่อตรง เมตตา หวังดี พร้อมเสมอที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือและส่งเสริมกันทุกขณะ ทั้งในฐานะผู้มีจุดประสงค์ร่วมกัน ๕.๒ ความจริงใจต่องาน มีลักษณะเป็นการตั้งสัตย์อธิษฐาน หรือการตั้งใจจริงที่จะทำงานหรือเรียนให้เต็มกำลัง เมื่อพิจารณาแล้ว งานที่จะทำนั้นเป็นประโยชน์จริง และให้สัญญากับตัวเองผูกพันกับตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลัง ๖) ความอดทนและอดกลั้น การบังคับข่มใจของตนเอง จะทำให้ความขัดแย้งกับบุคคลอื่นลดน้อยลง ความโกรธ และความโมโหจะทำให้สถานการณ์บานปลายกลายเป็นความรุนแรง ในสังคมประชาธิปไตยบุคคลมีเสรีภาพในการชุมนุมได้ แต่การชุมนุมควรเป็นไปอย่างสงบ ไม่มีการยั่วยุหรือใช้ความรุนแรง แต่ถ้ามีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น อีกฝ่าย

ต้องรู้จักอดกลั้น ไม่ได้ตอบเพื่อไม่ให้เรื่องลุกลาม ๗) ความมีเหตุผล ในการแก้ปัญหา หรืออุปสรรค หรือหาข้อสรุป จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ เนื่องจากบุคคลจะมีภูมิหลังของครอบครัว การศึกษาและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน การใช้อารมณ์หรือยึดความคิดของตนเองเป็นใหญ่ จะทำให้เกิดความไร้ระเบียบและความรุนแรงได้ง่าย ดังนั้นในสังคมประชาธิปไตย ควรหาข้อยุติในลักษณะของการร่วมกันคิดและร่วมกันอภิปรายโดยใช้ข้อมูลรอบด้าน มีการพิจารณาเหตุผลด้วยใจที่เป็นธรรม ข้อเสนอของฝ่ายใดที่มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้มากกว่าจะถูกนำไปปฏิบัติ การมีเหตุผล เน้นการใช้ปัญญาในการจัดการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารและประมวล เหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อมีปัญหา มีข้อโต้แย้งในหมู่คณะ มีประเด็นที่ต้องตัดสินใจ ต้องพยายามอภิปรายแลกเปลี่ยนโดยใช้เหตุผล จนกระทั่งสามารถชักจูงให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตาม ในกรณีที่มีเหตุผลที่ดีด้วยกัน และไม่อาจโน้มน้าวให้มีข้อยุติร่วมกันได้ ควรใช้วิธีการออกเสียง

๒.๓.๒ ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bonding Theory) (สุทธิพล ทวีชัยการ, ม.ป.ป.) Hirschi Travis ผู้ชำนาญอาชญาวิทยาชาวอเมริกันได้เสนอทฤษฎีควบคุมการเกิดอาชญากรรม โดยเชื่อว่าบุคคลมีความผูกพันกับองค์กรหรือกลุ่มในสังคมซึ่งได้แก่ครอบครัว โรงเรียนและเพื่อนฝูง หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้คือ พันธะทางสังคมหรือความผูกพันกับสังคม ซึ่งองค์ประกอบของพันธะ ทางสังคม มี ๔ ประการคือ

๑) ความผูกพัน (Attachment) หมายถึง การที่บุคคลมีความผูกพันหรือความรักใคร่กับบุคคลอื่น หรือมีความสนใจกับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่น ซึ่งความผูกพัน เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ที่จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาการยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมส่งผลให้บุคคลสร้างความรู้สึกร่วมหรือสำนึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีในสังคม ดังนั้นความผูกพันจึงเป็นองค์ประกอบด้านอารมณ์หรือด้านความรักของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

๒) ข้อผูกมัด (Commitment) หมายถึง การที่บุคคลถูกผูกมัดการดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรมของสังคม กล่าวคือการได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อที่จะประกอบอาชีพโดยสุจริต และเพื่อที่จะได้ประสบความสำเร็จในชีวิตซึ่งจะส่งผลให้บุคคลไม่อยากจะกระทำผิดกฎหมาย เนื่องจากจะเป็นการเสี่ยงต่อการสูญเสียความสำเร็จในชีวิต ดังนั้น ข้อผูกมัดจึงเป็นองค์ประกอบด้านความมีเหตุผลของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

๓) การเข้าร่วม (Involvement) หมายถึง การที่บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเป็นเหตุให้บุคคล ถูกจำกัดเวลาที่จะไปประกอบอาชญากรรม เนื่องจากเวลาส่วนมากได้ถูกใช้ให้หมดไปกับกิจกรรมของสังคม ดังนั้น การเข้าร่วมถือว่าเป็นองค์ประกอบด้านกิจกรรมของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

๔) ความเชื่อ (Belief) หมายถึงระดับของความเชื่อถือที่บุคคลมีต่อค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม หากบุคคลมีระดับความเชื่อต่อค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมสูงก็จะมีแนวโน้ม ที่จะไม่กระทำความผิดกฎระเบียบของสังคม ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบด้านจริยธรรม ของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

๒.๓.๓ พันธะทางสังคมของพลเมือง (Civic Social Engagement) Robert Putnam นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ผู้มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Community and Civic Participation) เป็นระยะเวลาานาน แนวคิดที่สำคัญของเขาและเพื่อนร่วมงานที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ “Making Democracy Work (๑๙๙๓, pp.๘๓-๑๒๐)” ซึ่งได้กล่าวถึงชุมชนและพันธะของพลเมือง (Community and Civic Engagement) ความคิดแรกเริ่มของนักคิดกลุ่มนี้ คือ การศึกษาความสัมพันธ์ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและบทบาทของสถาบัน ซึ่งพวกเขาได้ค้นพบจากการศึกษาที่ประเทศอิตาลี ว่าวิถีปฏิบัติของพลเมือง (Civic Traditions) ในสังคมยุคทันสมัย เป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างบทบาทของสถาบันการเมือง และคุณลักษณะของชีวิตพลเมือง (Character of Civic life) ซึ่งพวกเขาได้ให้นิยาม (Termed) ว่าเป็นชุมชนพลเมือง (The Civic Community) ชุมชนดังกล่าวได้ถูกอธิบายโดยลักษณะดังนี้ ๑) พันธะของพลเมือง (Civic Engagement) ๒) ความเสมอภาคทางการเมือง (Political Equality) ๓) ความเป็นปึกแผ่นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว (Solidarity) ๔) ความเชื่อใจ ไว้วางใจกัน (Trust) ๕) ความอดกลั้น (Tolerance) ๖) ชีวิตที่มีลักษณะเป็นสมาคมที่เข้มแข็ง (A Strong Associational Life) Robert Putnam และเพื่อนร่วมงานของเขา (Colleagues) ได้นำเอาลักษณะหรือประเด็นดังกล่าวมาเชื่อมกับแหล่งข้อมูลที่เขาศึกษาจากหลายพื้นที่ (Regions) ในประเทศอิตาลี พวกเขาได้พบเห็นความชัดเจนที่นำไปสู่ข้อสรุป ระหว่าง Civic Region และ ‘Uncivic’ Region ซึ่งภารกิจเกี่ยวกับสาธารณะ (Public Affairs) จะประสบความสำเร็จอย่างเป็นระบบระเบียบได้ดีใน Civic Region มากกว่า (Putnam ๑๙๙๓, p.๑๓๓) ข้อสรุปของเขาคือ ประชาธิปไตย และเศรษฐกิจเกิดขึ้นจริงมากกว่าเมื่อมีความเป็นอิสระ และมีวิถีปฏิบัติทางสังคมของพลเมือง (Civic Engagement) ที่ยาวนาน (Smith, M. K., ๒๐๑๒, pp.๔-๕)

๒.๓.๔ สัญญาประชาคม (Social Contact) โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, ค.ศ. ๑๕๘๘-๑๖๓๙) เป็นผู้ที่ใช้นิยามสัญญาประชาคมไปสนับสนุนอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ “สัญญาประชาคม” คือ การสละสิทธิตามธรรมชาติในส่วนที่จะทำร้ายผู้อื่นเพื่อปกป้องและรักษาตนเองให้ปลอดภัยนั่นเอง “เศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงพุทธ” นักคิดส่วนหนึ่งได้พัฒนาชุดของคำอธิบายชุดใหม่ตามทฤษฎีสัญญาประชาคมขึ้น เพื่อให้คำอธิบายถึงรากฐานที่มาของอำนาจรัฐในแนวทางใหม่สำหรับเป็นเครื่องมือทางความคิด ในการต่อสู้และโค่นล้มอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ภายใต้ลัทธิเทว

สิทธิ ให้คำอธิบายว่า ในภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติก่อนที่ระบบสังคมการเมืองของมนุษย์จะอุบัติขึ้นมานั้น เดิมทีมนุษย์อยู่กันอย่างอิสระพร้อมกับ "สิทธิตามธรรมชาติ" (Natural Right) ซึ่งเป็นคุณสมบัติ ที่ทุกคนมีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ครั้นเมื่อมนุษย์เริ่มมาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการต่อสู้กับภัยอันตรายต่าง ๆ ที่คุกคามความอยู่รอดของชีวิต ภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติ (State of Nature) ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความขัดแย้ง (State of War) เพราะการกระทบกระทั่งระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่มาอยู่รวมกันเป็นระบบสังคม ตลอดจนระหว่างมนุษย์ในสังคมหนึ่ง กับสังคมอื่น ๆ เพื่อลดภาวะความบีบคั้นจากความขัดแย้งให้น้อยลง มนุษย์จึงได้หันมาทำข้อตกลงเพื่อการอยู่รวมกันในสังคมขึ้นอันเสมือนหนึ่งได้มีการลงนามในสัญญาประชาคม (Social Contract) ร่วมกันว่ามนุษย์แต่ละคนในสังคม จะยอมสละสิทธิตามธรรมชาติที่มีติดตัวมาแต่เกิดในบางระดับ เพื่อมอบหมายให้บุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองรัฐ สามารถใช้อำนาจเหนือสิทธิส่วนบุคคลของมนุษย์ในสังคมดังกล่าว ไม่เกินขอบเขตตามข้อตกลงแห่งพันธสัญญาประชาคมที่ทำกันไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองรัฐ สามารถใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายนั้น ๆ จัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมให้เป็นอย่างดีสงบสุข ตลอดจนป้องกันผู้รุกรานจากศัตรูภายนอก อำนาจอรัฐจึงไม่ได้มีที่มาจากพระเจ้าหรือเทพบนสวรรค์ แต่มีรากฐานมาจากมนุษย์ด้วยกันที่ยินยอมลดสิทธิตามธรรมชาติบางส่วน เพื่อสถาปนาอำนาจอรัฐขึ้นเหนือสิทธิส่วนบุคคลเท่าที่ผู้คนในสังคมนั้น ๆ ยินยอมสละให้ดังกล่าวโดยวิธีที่จะควบคุมให้ผู้ปกครองรัฐใช้อำนาจตามเงื่อนไขของสัญญาประชาคมด้วยความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อสมาชิกของประชาคมในรัฐนั้น ๆ ก็คือการเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง ผู้ปกครองรัฐในรอบระยะเวลาหนึ่ง ๆ (ณัฐนันท์ อธิติยาภรณ์, ๒๕๕๓)

จากแนวคิดพันธะทางสังคมของพลเมืองสรุปได้ว่า การเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต้องมีคุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคม ปฏิบัติตนและสนับสนุนบุคคลอื่นให้ตระหนักและรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมหรือประเทศชาติ (Social Accountability) รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน มีความผูกพัน (Attachment) ข้อผูกมัด (Commitment) และยอมรับบรรทัดฐานของสังคมและคำนึงถึงหลักประชาธิปไตย ๕ ประการ ได้แก่ หลักความเสมอภาคหลักสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งสิทธิเป็นเรื่องของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับตามกฎหมาย หลักนิติธรรมหลักการยอมรับเสียงส่วนใหญ่ การเคารพเสียงส่วนน้อยและหลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองพันธะทางสังคมของพลเมืองสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

๒.๔ แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (สุวดี ประสงค์ดี, ๒๕๕๒, น.๒๐-๒๕)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ให้ความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน นิรันดร์ ปรัชญพฤทธิ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การทำงานของประชาชนร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ องค์กรสหประชาชาติ ให้คำนิยามการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มประชาชนระดับต่าง ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยความสมัครใจ และด้วยความกระตือรือร้นในกระบวนการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของสังคมและกำหนดการใช้ทรัพยากร เพื่อให้การบริหารกิจกรรมและโครงการนั้น ๆ บรรลุผล โดยแนวทางพื้นฐาน ๓ ประการของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ได้แก่

- ๑) ร่วมตัดสินใจในการพัฒนา
- ๒) ร่วมสนับสนุนความพยายามในการบริหารการพัฒนา
- ๓) ร่วมรับผลประโยชน์ของการพัฒนา

จากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงาน หรือดำเนินการต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงหมายถึงการที่ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงานหรือดำเนินการหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับรัฐ

๒.๔.๒ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความจำเป็นสำหรับความสำเร็จของการบริหารของภาครัฐ โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรปกครองที่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด

ชินรัตน์ สมสืบ (๒๕๔๗, น.๒๕๔-๒๕๕) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความจำเป็นสำหรับความสำเร็จของการบริหารรัฐกิจจึงเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องทำด้วยความ

สมัครใจและเลือกทำในสิ่งที่พวกเขาเห็นว่าสำคัญต่อตนเอง ภาคราชการจึงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

๑) ความสำคัญต่อประชาชนที่มีส่วนร่วม สิ่งที่จะเกิดแก่ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของรัฐ ได้แก่

๑.๑) ประชาชนได้เรียนรู้ เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เข้าร่วมประชาชนจะได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ และเกิดความเข้าใจในสถานการณ์และวิชาการที่ซับซ้อนขึ้น

๑.๒) ประชาชนได้รับการพัฒนา จากการเรียนรู้ที่ประชาชนได้รับผลที่ตามมา คือ ประชาชนได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมจะช่วยให้คนที่มีส่วนร่วมมีความรู้สึกรับผิดชอบ มีมโนธรรมและมีความตระหนักในความสามารถของตนเอง ทำให้ประชาชนควบคุมชีวิตของตนเองได้

๑.๓) ให้ความสำคัญกับคนศูนย์กลางของการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้หญิง เยาวชน และผู้ที่ไม่รู้หนังสือ ในกระบวนการของการพัฒนาการเข้าร่วมของประชาชนจึงเป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติที่นำผลสำเร็จมาสู่โครงการและแผนงานต่าง ๆ

๑.๔) ปรับปรุงผลลัพธ์ทางสังคม เมื่อองค์กรภาครัฐยอมสละอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจให้แก่กลุ่มประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น การตัดสินใจนโยบายก็จะเกิดจากการปรึกษาหารือกันอย่างแท้จริงจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ผลลัพธ์ทางสังคมก็จะเกิดการประนีประนอมและหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในหลาย ๆ ด้าน

๒) ความสำคัญต่อการบริหารงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานภาครัฐไม่ใช่กระบวนการที่ไร้คุณค่า ทั้งยังเป็นสิ่งที่ผู้บริหารงานภาครัฐจะต้องทำให้เป็นจริง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานภาครัฐ มีดังนี้

๒.๑) งานสำเร็จมาก และเสียค่าใช้จ่ายน้อย ในสถานการณ์ที่ผู้มีส่วนได้เสียรับฟังเหตุผลของกันและกันจะทำให้งานที่ร่วมมือกันสำเร็จในเวลาที่กำหนดไว้ โดยไม่มีการประท้วง การเผชิญหน้ากัน การขัดแย้งกันหรือการฟ้องร้องกัน นโยบายที่กำหนดก็เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของทุก ๆ ฝ่ายย่อมจะส่งผลให้การปฏิบัติดีขึ้น

๒.๒) เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานในโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนจะค่อย ๆ

เพิ่มความรู้สึกที่ไวต่อความห่วงกังวลของสาธารณชน ว่าสาธารณชนจะมองการปฏิบัติงานขององค์การของตนอย่างไร

๒.๓) ส่งเสริมแนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบน การพัฒนาจากล่างขึ้นบนผู้ได้ประโยชน์จะมีส่วนร่วมในองค์การในการกำหนดชนิดการพัฒนาที่ตนต้องการและอาจจะมีส่วนร่วมใน การปฏิบัติและดำเนินโครงการ และติดตามผลของการพัฒนาในโครงการพัฒนาภาครัฐที่มีักดำเนินงาน จากบนลงล่างแล้วไม่ประสบผลสำเร็จเพราะประชาชนไม่สนับสนุน

๒.๔) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายเพื่อจัดการการพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐบาลในแต่ละประเทศที่ตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นจะต้องมีการวางแผนแบบบูรณาการที่เป็นแผนยุทธศาสตร์เกิดจากการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น พร้อม ๆ กับการพิจารณาถึงนโยบายของชาติ และความสามารถในการตอบสนองของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารภาครัฐก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อประชาชนเอง และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับภาครัฐ ภาครัฐจึงได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน การเมืองเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งนี้เพราะการใช้อำนาจทางการเมืองล้วนมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดตัวผู้นำทางการเมือง และตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้นำทางการเมืองให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นการแสดงออกของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของ อานาจอธิปไตยตามระบอบประชาธิปไตย

ถวิลวดี บุรีกุล (๒๕๕๑, น.๗-๘) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) จึงเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำ บริหารร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดจะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็น การสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนองการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็น ดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งยังช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมและช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน (ถวิลวดี บุรีกุล, ๒๕๕๑, น.๗ อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๔๓, น.๒๕-๒๘)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนา โดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยมีการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อให้ภูมิภาคเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากร โดยให้อยู่มาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ (ประลอง คุรุทน้อย, ๒๕๕๐)

๒.๔.๓ การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมหรือกิจการที่ประชาชนกระทำ หรือดำเนินการทางการเมือง โดยความสมัครใจหรือได้รับการจูงใจ โน้มน้าวจากภายนอก เช่น บุคคลอื่น พรรคการเมืองหรือสถานการณ เพื่อต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยประชาชนได้กระทำการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางตรงและทางอ้อม อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและใช้วิธีที่ถูกต้อง โดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารงานนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง ต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, น.๙)

ความหมายจากมุมมองนักวิชาการต่างประเทศ

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการปฏิรูปการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นการศึกษากรอบความคิดให้เข้าใจบริบทของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็น แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากมุมมองนักวิชาการ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, ๒๕๔๙, น.๕๖๔-๕๖๖) ดังนี้

Huntington และ Nelson ค.ศ. ๑๙๗๖ อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็นเรื่องของกิจกรรมมิใช่ทัศนคติ และใช้กับบุคคลธรรมดาไม่ใช่ชนการเมือง จะต้องเป็นเรื่องของกิจกรรมมิใช่ทัศนคติและใช้กับบุคคลธรรมดาไม่ใช่ชนการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพราะอาชีพถือว่าเป็นเรื่องของการมีบทบาททางการเมืองการที่จะตัดสินใจว่าการกระทำใด ๆ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป็นบทบาททางการเมืองอาจถือเป็นลักษณะทางการเมืองที่บุคคลนั้นกระทำอยู่และจะต้องเป็นเรื่องที่แสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงอาจจะเป็นได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย สันติหรือรุนแรง ถึงแม้ว่าผู้เข้าร่วมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกดดันรัฐบาล แต่ก็อาจจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของรัฐบาลแต่ประการใด ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมว่ามีศักยภาพมาก-น้อยเพียงใด

Herbert Mc Closky ค.ศ.๑๙๖๘ อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกระทำ โดยสมัครใจของสมาชิกในสังคมเพื่อมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ปกครองและกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง การให้ความสนับสนุนผู้สมัครพรรคการเมืองในด้านการเงิน การติดต่อกับผู้แทนราษฎร การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในด้านการเงิน การติดต่อกับผู้แทนราษฎร การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการหาเสียง การช่วยรณรงค์หาเสียงและการสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจพิจารณาได้จากการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การลงคะแนนเสียง การเขียนและกล่าวสุนทรพจน์ การแข่งขันเป็นเจ้าของหน้าทึของพรรคหรือเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเป็นทหารและเจ้าหน้าที่ด้านตุลาการ

Geoffrey K.Robert ค.ศ.๑๙๗๑ อธิบายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรม โดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การลงคะแนนเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง

Myron Weiner ค.ศ. ๑๙๗๑ ได้สรุปนิยามของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ๑๐ ความหมายด้วยกัน ได้แก่ การให้การสนับสนุนและการเรียกร้องต่อผู้นำในรัฐบาลเพื่อให้สนองต่อความต้องการใด ๆ ความพยายามที่จะสร้างผลกระทบต่อการดำเนินงานของรัฐบาลที่ได้ผล และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การออกเสียง การยื่นข้อเรียกร้อง การประท้วงและการลอบบี้ เป็นต้น การใช้สิทธิเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจแทนตนเอง ความรู้สึกแปลกแยกหรือตีตนออกจากระบบการเมืองอันเนื่องมาจากถูกกีดกันไม่ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง พวกนี้มีศักยภาพที่จะกลับเข้ามาแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางที่พวกเขาเห็นว่าเหมาะสมหรือยุติธรรมกว่าเก่า กิจกรรมของพวกที่ตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้รวมไปถึงการพูดคุย ถกเถียงปัญหาในทางการเมืองได้ ไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะต้องอยู่ในรูปแบบของการใช้สิทธิเลือกตั้ง กิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมที่ต้องการเข้าไปมีอิทธิพลต่อการดำเนินการของข้าราชการด้วย กิจกรรมทางการเมืองทุกชนิด ทั้งแบบที่ใช้ความรุนแรง และแบบไม่ใช้ความรุนแรง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทบต่อการเมืองระดับชาติ แต่บางคนมองว่าจะต้องรวมถึงกิจกรรมที่กระทบต่อองค์กรส่วนท้องถิ่นด้วย และกิจกรรมทุกชนิดที่เป็นการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจต่อการเมืองการปกครองของประเทศและที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง คือเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองประชาธิปไตยไทย ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย สังคมใดจะมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำ พิจารณาได้จากระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยที่สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำแสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยต่ำ ถ้ามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงแสดงว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสูง อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวบ่งบอกถึงอุดมการณ์เจตนคติทางการเมืองของประชาชนในชาติได้อีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, น. ๑๐)

๒.๕ การเมืองภาคพลเมือง/การเมืองภาคประชาชน

๒.๕.๑ ความหมายการเมืองภาคพลเมือง/ภาคประชาชน

มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, น.๑๑-๑๒)

นายแพทย์ประเวศ วะสี ให้ความหมาย “การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง” หมายถึง พลเมืองมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ให้นิยามคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” หมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐรวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนเพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการประชุมสถาบันพระปกเกล้า (๒๕๔๕) ว่า “การเมืองภาคประชาชน” หมายความว่า การเมืองที่ภาคประชาชนส่วนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภาฯ มีบทบาทและเข้าใจถึงอำนาจโดยตรงในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะต่าง ๆ และการเข้าถึงอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยไม่ต้องผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทั้งจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ซึ่งหมายถึงต้องสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยทางตรงให้เกิดขึ้นเพื่อกำกับ และกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของประชาชน มากกว่าฝากความหวังและพึ่งพาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเพียงอย่างเดียว

ชำนาญ จันทร์เรือง (๒๕๕๒) กล่าวถึง การเมืองภาคประชาชน (Civil or People Politics) เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยการออกเสียงลงประชามติหรือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอดถอนโดยภาคประชาชนนอกเหนือจากการมีการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่มีคามหมายอันใดและการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบการใช้อำนาจ และไม่สามารถถอดถอนผู้ใช้อำนาจที่มีข้อบกพร่องที่บางกลุ่มบางคนคิดว่าประชาชนคนชั้นรากหญ้าที่ดูเหมือนว่าจะ ไร้การศึกษานั้นกลับเข้าใจและมีจิตสำนึกทางการเมืองมากกว่าชนชั้นกลางเสียอีก เพราะชนชั้นรากหญ้านั้นสามารถค้นคว้าสภาพปัญหาที่ตนเองเผชิญได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งรวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผ่านทางที่ปรึกษาหรือเอ็นจีโอ เพราะตัวเขาเป็นผู้ประสบปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง การเคลื่อนไหวของชนชั้นรากหญ้าจะมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างสันติ ต่อเมื่อไม่มีทางเลือก

เป็นอื่นแล้วเท่านั้นจึงจะใช้วิธีการชุมนุมประท้วง กอปรกับการเติบโตของเอ็นจีโอ (NGO) และการเข้าไปคลุกคลีกับประชาชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการต่อต้านอิทธิพลของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุนอาทิ สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ฯลฯ เป็นต้น

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ได้ให้ความหมายว่า การเมืองภาคพลเมืองคงไม่ได้หมายความว่า เพียงแค่การมาร่วมชุมนุม การมาเสวนา มารวมพลังกัน แต่โดยแท้จริงแล้วน่าจะเป็นกระบวนการที่ นำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง การเมืองภาคพลเมืองไม่มีวันเข้มแข็งอย่างแท้จริงตราบเท่าที่ชุมชนท้องถิ่นยังอ่อนแอ (นุชนาฏ จันทวิเศษ, ๒๕๕๐, น.๘)

นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป ได้ให้ความหมายว่า การเมืองภาคพลเมือง เป็นการเมือง แบบใหม่ที่พูดถึงการเมืองสาธารณะในลักษณะที่เป็นสิ่งเดียวกับความเป็นชุมชนดังนั้น ถ้าจะทำให้ ประชาธิปไตยเข้มแข็งต้องทำให้การเมืองของสาธารณะเข้มแข็ง ต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งให้ได้ (นุชนาฏ จันทวิเศษ, ๒๕๕๐, น. ๑๐)

ศาสตราจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เน้นว่าพลเมืองมี ๒ มิติ คือ พลเมืองในมิติของการเป็นปัจเจกบุคคล และพลเมืองในมิติที่เป็นสมาชิกสังคม โดยมีคุณธรรมของปัจเจกบุคคลและคุณธรรมของพลเมือง (Civic Virtue) ที่เน้นส่วนรวม ในมิติแรกนั้นต้องมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนเอง ส่วนในมิติที่สอง ต้องเน้นความเท่าเทียมต่อกัน เป็นมิตรต่อกันและกัน เอาใจคนอื่นใส่ใจเรา เสียสละต่อส่วนรวมและผู้อื่นมากกว่าการแก่งแย่งแข่งขัน สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งหรือหาข้อยุติได้ด้วยการอธิบายแลกเปลี่ยนความเห็นอย่างสุภาพและเท่าเทียมกันทั้งหมดทั้งปวง ที่อธิบายมานี้เพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของความหมาย แต่พอจะสรุปได้ว่าพลเมือง คือ บุคคลที่ต้องแสดงบทบาทในกิจกรรมสรรค์สร้างสังคม (รงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น.๑๒๓-๑๒๔)

ศาสตราจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์ สรุปอีกครั้งในงานเดียวกันว่า พลเมืองต้องพึ่งตนเองได้มากขึ้นหรือต้องรวมกำลังกันแก้ไขปัญหาด้วยตนเองให้มากขึ้นและหากมีปัญหาไหนที่รัฐบาลเข้ามาทำแทนหรือให้ทำ ก็ต้องกำกับดูแลหนุนช่วยรัฐบาลอย่างเต็มกำลัง พลเมืองไม่เพียงต้องการรัฐบาลประชาธิปไตย หากต้องการที่เป็นของพลเมืองด้วยในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม พลเมืองอาจรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย องค์กรต่าง ๆ ที่อยู่นอกภาครัฐ โดยเครือข่าย องค์กร สถาบันเหล่านี้อาจจะมุ่งกระทำ การเพื่อประโยชน์หรือกระทำ ตามหลักคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะตนหรือเฉพาะกลุ่มตนก็ได้ (รงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น. ๑๒๘)

๒.๕.๒ ลักษณะการเมืองภาคประชาชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, น. ๑๓-๑๔)

๑) เพิ่มตัวละครทางการเมือง (Political Actors) โดยตัวละครใหม่นี้ คือ ประชาชนเข้าไปในกระบวนการทางการเมือง

๒) เปลี่ยนบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Decision-making in Political Participation) จากเดิมที่เป็นบทบาทของตัวแทนหรือของสมาชิกรัฐสภา มาเป็นประชาชน หรือกลุ่มทางสังคมมากขึ้น หรือเป็นการคลี่คลายของการเมืองในระบบตัวแทนของประชาชน หรือ เป็นดั่งที่สร้างภาษาที่สละสลวยว่า “ตัวเราเป็นตัวแทนให้กับตัวเรา”

๓) ภายใต้กระบวนการทางการเมืองใหม่นี้ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคม มีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสถาบันทางการเมือง (Political Institution) ที่มีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้คือการให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองที่เคยสถาปนาความเป็นตัวแทน ซึ่งมีบทบาท ตลอดมา แต่ก็ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางสังคม ในการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองและอำนาจรัฐด้วย

๔) ทิศทางการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนตามทฤษฎีของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล มี ๔ รูปแบบ คือ (๑) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขในปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (๒) การเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (๓) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจรัฐที่เคยมีไปเป็นของประชาชน (๔) ร่วมมือเชิงวิพากษ์ (Critical Cooperation) กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) เพื่อเปียดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคม

การเมืองภาคประชาชน คือ การเมืองไม่เป็นทางการที่ไม่เป็นทางการ ต้องไม่สัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการหรือสัมพันธ์เพียงแต่เบาบาง เพราะการเมืองท้องถิ่นคือ การเมืองแบบเป็นทางการ ห้ามสัมพันธ์กับราชการด้วย ก็คือ ไม่สัมพันธ์เลยก็คงเป็นไปได้ เพราะวาทกรรมต่าง ๆ นั้นมันต้องสัมพันธ์กัน แต่ไม่ใช่สัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลักหรือราชการเป็นหลักต้องไม่สัมพันธ์กับนักการเมืองหรือ ส.ส. เป็นหลัก ต้องไม่สัมพันธ์กับภาคธุรกิจเป็นหลัก คือ เป็นองค์กรที่ประชาชนรวมตัวกันเอง เคลื่อนไหว ต่อสู้ เรียกร้อง จัดการกันเอง ในลักษณะที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะของประชาชนเป็นหลัก (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๕๕ อ้างถึงใน ญาเรศ อัครพัฒนานุกูล, ๒๕๕๖, น.๓๒) มิติของการเมืองภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประชาธิปไตย สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ลักษณะแรก เป็นการพูดถึงการเมืองภาคประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือเงื่อนไขหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่ลักษณะที่สองเป็นการมองประชาธิปไตยในฐานะ สิ่งที่ต้องมีอยู่ก่อนเพื่อให้เกิดพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน ญาเรศ อัครพัฒนานุกูล, ๒๕๕๖, น.๓๖)

อรทัย ก๊กผล ให้ทฤษฎีว่า “เมื่อกล่าวถึงการเมืองภาคประชาชน ประเด็นหนึ่งที่อาจารย์ คิดว่าเป็นการต่อสู้ร่วมกัน นั่นคือเรื่องของการกระจายอำนาจ ไม่ให้อำนาจไปกระจุกตัว

ในองค์กรที่เป็นทางการเพียงอย่างเดียว ฉะนั้นการกระจายอำนาจ จึงอาจจะกระจายไปสู่ประชาชนโดยตรงหรือกระจายอำนาจไปสู่พื้นที่หรือชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้เป็นการกระจายอำนาจในความหมายที่กว้าง คือ การกระจายตั้งแต่อำนาจในการตัดสินใจให้กลุ่มที่ไม่ได้อยู่ในภาคทางการ จนถึงการกระจายอำนาจในระดับชาติไปสู่ระดับพื้นที่ ท้องถิ่น ท้องที่ ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งการกระจายอำนาจอย่างที่กำลังมานี้ มันก็มีหลายรูปแบบ เมื่อกล่าวเช่นนี้ อาจารย์ก็มีความเชื่อว่าการเมืองภาคพลเมืองมันก็มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการกระจายอำนาจดังกล่าว” (ญาเรศ อัครพัฒนานุกูล, ๒๕๕๖, น.๔๑)

๒.๕.๓ ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง

สติปัญญาความรู้ธรรมดาทั่ว ๆ ไปจะไม่ตระหนักถึงการเมืองภาคพลเมืองเพราะว่าจะไม่สามารถพบได้ในที่ ๆ เรามักจะมองหาการเมืองเหล่านี้ หรือไม่ก็มันไม่มีลักษณะของสิ่งที่เป็นการเมืองธรรมดาทั่ว ๆ ไปว่านี่คือการเมือง คำมั่นสัญญาของพลเมืองที่ได้กระทำในกิจกรรมสาธารณะของพวกเขาไม่สามารถจะวัดได้ โดยวิธีการที่เราใช้วัดคำมั่นสัญญาทางการเมืองในวันเลือกตั้ง เช่นเดียวกันเราก็ไม่อาจจะพบการเมืองภาคพลเมืองมากนักในเวทีของศาลาประชาคม เช่นที่เรากระทำในห้องใต้ดินของโบสถ์ ในห้องนั่งเล่นและตามภัตตาคารท้องถิ่น มันเกิดขึ้นในสิ่งที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น พื้นที่สาธารณะ เพราะว่ามันเกิดขึ้นมาโดยพลเมืองที่เป็น สาธารณชนประชาชน จะแยกความแตกต่างได้อย่างชัดเจนของกิจกรรมสาธารณะเหล่านี้จากการเมืองเพราะว่าพวกเขาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นการเมือง การเมืองดังเช่นที่พลเมืองจะพูดว่า สกปรก มั่ว เป็นราชการ และเหมือนเป็นวิชาชีพ เราพบสิ่งที่ตรงข้ามกันในกิจกรรมภาคประชาสังคมของพวกเขา การเมืองเป็นกติกากฎหมาย นโยบาย การเมืองถูกมองว่ามีการขีดวงและขึ้นำโดยใครบางคน ประชาชนพบเรื่องส่วนตัวน้อยมากหรือไม่มีเลยในเรื่องนี้ ไม่มีพื้นที่สำหรับการคิดริเริ่มและการปฏิบัติ กิจกรรมสาธารณะ อีกนัยหนึ่งยอมให้มีความริเริ่มส่วนบุคคลและการปฏิบัติ และพวกเขาได้ให้ความสนใจในสิ่งที่ประชาชนอธิบายถึง “สิ่งที่เป็นเรื่องสำคัญ” พลเมืองเชื่อว่าปัญหาสาธารณะอาจได้รับการแก้ไขโดยประชาชนกันเอง ทำงานด้วยกัน แต่โดยทางการเมือง ปัญหามองเห็นได้ชัดเจนว่าไม่สามารถแก้ไขได้พลเมืองคนหนึ่งพูดออกมาอย่างกะทัดรัดไม่เยิ่นเย้อว่า “การมีส่วนร่วมกับชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่วนการเมืองไม่สามารถเปลี่ยนได้” บางคนปรารถนาให้การเมืองแบบเดิม ๆ สามารถที่จะเป็นเหมือนกับงานของภาคประชาสังคม แล้วพูดขึ้นว่า “มันควรพิจารณาว่าเป็นการเมืองแต่กลับไม่ใช่” เมื่อเปรียบเทียบการเมืองภาคพลเมืองกับการเมืองแบบเดิม ๆ มีบางคนที่ยึดกับไปไกลจนกระทั่งให้คำแนะนำว่า “เป็นเรื่องของการเมืองตามวิถีทางที่จริงแท้ มันเป็นที่ซึ่งประชาชนรวมกัน

จัดตั้งเพื่อทำให้สิ่งต่าง ๆ ดีขึ้นนั่นคือสิ่งที่มีความหมายแท้จริงของการเมือง” (เดวิท แมททิวส์, แพล และเรียบเรียง วันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๒, น.๑๗๒-๑๗๔)

ความรู้แบบเก่า ไม่ได้ตระหนักถึงการเมืองภาคพลเมือง เนื่องจากเราไม่สามารถพบเห็นการเมืองภาคพลเมืองได้ในสถานที่ที่เรามองหา "การเมือง" แบบเดิม อีกทั้งการเมืองภาคพลเมืองก็ไม่ได้มีลักษณะที่การทำความเข้าใจในการเมืองแบบเดิมจะเข้าใจได้ พลเมืองที่มีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมนั้น ไม่สามารถประเมินได้ในแบบเดียวกับที่เราใช้ในการประเมินค่านับสัญญาทางการเมืองในวันเลือกตั้ง ดังนั้นพวกเขาจึงไม่สามารถพบการเมืองภาคพลเมืองที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในหอประชุมเมือง เท่ากับที่เราพบในโบสถ์ห้องนั่งเล่นและร้านอาหารท้องถิ่น บางทีสถานที่เหล่านี้เราอาจเรียกได้ว่าเป็น "พื้นที่สาธารณะ" (Public Space) เพราะว่ามันถูกสร้างขึ้นมาจากพลเมืองประชาชนได้แยกชัดเจนระหว่างกิจกรรมเพื่อส่วนรวม" จาก "การเมือง" เพราะว่า เขาไม่ได้มี ความรู้สึกถึงเรื่องการเมือง การเมืองสำหรับพวกเรานั้น เป็นสิ่งสกปรก ยุ่งเหยิง เป็นราชการ และเป็นเรื่องของมืออาชีพ สิ่งเหล่านี้ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เขาทำในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม "การเมืองเป็นเรื่องของหลักการระเบียบกฎหมายและนโยบาย" ผู้หญิงคนหนึ่งอธิบายว่า "มันไม่มีอะไรที่ให้อันทำ นี่เป็นเหตุผลที่ว่าทำไมฉันจึงต้องเข้าร่วมทำงาน ในชุมชนของฉัน" การเมืองถูกมองอย่างแคบ ๆ และถูกกำหนดทิศทางโดยบางคนเท่านั้น ประชาชนจะพบเพียงบางอย่างหรือก็ไม่พบอะไรเลยในสถานที่เช่นนี้ ไม่มีสถานที่ที่เขาจะริเริ่มและลงมือทำงานในอีกด้านหนึ่ง กิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์หนุนให้ปัจเจกชนสามารถริเริ่มและปฏิบัติการได้ และพวกเขายังระบุถึงบางอย่างที่มีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งเชื่อว่าปัญหาของสาธารณะนั้น สามารถแก้ได้โดยการทำงานร่วมกันของประชาชน ในขณะที่ปัญหาทางการเมืองไม่สามารถทำได้ พลเมืองคนหนึ่งกล่าวอย่างสรุปว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนำมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลง แต่การเมืองนั้นไม่สามารถทำได้” บางคนก็หวังว่าการเมืองที่เราคุ้นเคยจะสามารถทำให้มีลักษณะเหมือนงานสาธารณะได้เขาบอกว่า “มันควรจะถูกพิจารณาว่าเป็นการเมืองแต่ก็ทำไม่ได้” เมื่อเปรียบเทียบการเมืองภาคพลเมือง กับการเมืองที่เราคุ้นเคยกัน บางคนแนะนำไปไกลกระทั่งว่า "มันเป็นการเมืองในเส้นทางที่เป็นจริงที่ประชาชนจัดการเพื่อทำให้ดีขึ้น และนี่คือการเมืองที่แท้” (วีรบุรณ วิสารทสกุล, ๒๕๕๐, น.๔)

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล เขียนหนังสือ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ได้อ้างถึง พลเมืองของ UNDP มาเป็นกรอบในหนังสือดังกล่าวว่าพลเมืองต้องมี ๖ ประการ คือ (๑) ความรับผิดชอบตนเองและพึงได้ (๒) เคารพสิทธิผู้อื่น (๓) เคารพความแตกต่าง (๔) เคารพหลักความเสมอภาค (๕) เคารพกติกา (๖) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม จากนั้นปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้สรุปเหลือเพียง ๓ คุณลักษณะคือ (๑) เคารพผู้อื่น เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพความเสมอภาค

(๒) เศรษฐกิจ (๓) มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง คุณลักษณะเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นความหมายซ่อนเร้นต่อการเป็นพลเมืองของระบอบการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทนก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่างานนี้ยังอธิบายถึงภาพลักษณ์ของปัจเจกบุคคลอย่างชัดเจน งานของณรงค์ บุญสวยขวัญ เรื่องการจัดการทางสังคม การจัดการความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรประชาชน กลุ่มองค์กรทางสังคม ซึ่งว่าคุณลักษณะของพลเมืองนั้นสมควรเน้นที่การตระหนักรู้จักภายในของตนเองก่อน นั่นคือตระหนักในคุณค่าของความมีเกียรติภูมิ ความมีศักดิ์ศรี ความมีคุณค่าในตัวของตัวเอง สัมพันธ์กับงานของ Engin F.Sin และงานอมตะของการอธิบายการเมืองประชาธิปไตยหลังทศวรรษ ๑๙๘๐ เถก เช่นงานที่เขียนโดย Robert D.Putnum ที่กล่าวถึงลักษณะของประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่จะต้องประกอบด้วยพลเมืองในภาคประชาสังคม งานนี้ให้คุณค่าของพลเมืองในประชาสังคมที่ต้องมีบทบาทในการจรรโลงประชาธิปไตยด้วย การจรรโลงประชาธิปไตยเป็นแนวคิดอธิบายการเมืองของความเป็นประชาธิปไตยหลัง ๑๙๘๙ คำแปลเป็นภาษาไทยนี้ถูกนำเสนอขึ้นในการสัมมนาทางวิชาการโดยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อต้นศตวรรษที่แล้ว เช่นเดียวกับงานของเสกสรร ประเสริฐกุล ก็ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของพลเมืองที่มีกระบวนการตอบโต้กับอำนาจการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (รงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น.๑๒๙-๑๓๐)

๒.๕.๔ ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน

ชำนาญ จันทร์เรือง (๒๕๕๒) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องมีการเลือกตั้ง แต่ก็ได้หมายความว่าประเทศใดที่มีการเลือกตั้งแล้ว ประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเสมอไป เพราะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นประกอบไปด้วย ๑) การเลือกตั้ง (Election) คือการคัดสรรบุคคลเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมืองเพื่อใช้อำนาจรัฐโดยการผ่านการออกเสียงของประชาชน ซึ่งในประเทศเผด็จการบางประเทศก็อาจมีการเลือกตั้งเช่นกัน แต่เป็นการบังคับเลือก เพราะเป็นการเลือกตั้งที่เป็นแต่เพียงรูปแบบเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นการทั่วไป (In general) เป็นอิสระ (Free Voting) มีระยะเวลาที่แน่นอน (Periodic election) การลงคะแนนลับ (Secret Voting) หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote) และมีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม (Fair Election) ๒) การออกเสียงลงประชามติ (Referendum) คือ การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงรับรองหรือไม่รับรองในกฎหมายหรือมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ๓) การตรวจสอบ (Monitor) คือ การที่ประชาชนสามารถมีส่วนในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้ อาทิ การใช้สิทธิผ่าน พรบ.ข้อมูลข่าวสารฯ หรือการติดตามการทำงานของ นักรบการเมืองหรือหน่วยงานราชการ ฯลฯ ๔) การถอดถอน (Recall) คือ การที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิถอดถอนนักรบการเมืองหรือข้าราชการได้ อาทิ การเข้าชื่อถอด

ถอนตามรัฐธรรมนูญ หรือการใช้สิทธิทางศาลฟ้องร้องต่อผู้ที่ใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น ฯลฯ

จึงเห็นได้ว่าความเป็น “ประชาธิปไตยมิได้มีเฉพาะแต่การเลือกตั้ง” ที่เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ซึ่งก็คือการเมืองภาคประชาชนนั่นเอง การเมืองภาคพลเมืองไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจ หรือแทนที่อำนาจของนักการเมือง การเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่พรรคการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้งและเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะเพื่อประโยชน์สาธารณะที่พลเมืองรวมตัวกันอย่างมีอิสระ มีศักดิ์ศรีไม่ได้รับจ้างผู้ใดเพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย ในการพัฒนาและในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจะช่วยปกป้องสถาบันประชาธิปไตยจากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน ระบบตุลาการองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ (ประเวศ วะสี, ๒๕๕๑, น.๗)

๒.๕.๕ รูปแบบการเมืองภาคประชาชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, น. ๑๙-๒๓)

๑) การออกเสียงประชามติ (Referendum)

การออกเสียงประชามติเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนลงคะแนนออกเสียงในกิจกรรมหรือประเด็นต่าง ๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจของรัฐในกิจกรรมหรือประเด็นนั้น การออกเสียงประชามติได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๙๒ เป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาก็มีการบัญญัติไว้เช่นกัน ส่วนการออกเสียงประชามติครั้งแรกของประเทศไทย คือการออกเสียงประชามติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๙ อันเป็นผลของการรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ กำหนดให้รัฐ โดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐

๒) ประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

เป็นรูปแบบการดำเนินการโดยราชการหรือรัฐที่ให้ประชาชนมาร่วม อาจจะมาจากความประสงค์ของราชการ หรือการที่ประชาชนเคลื่อนไหวเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการได้โอกาสเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง ดังนั้น ประชาพิจารณ์จึงเป็นรูปแบบที่รัฐนำมาดำเนินการ

เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และ/หรือรับประโยชน์ต่างกันจากโครงการพัฒนาของรัฐและเป็นกระบวนการที่บริหารจัดการโดยราชการหรือรัฐ

๓) การอภิปรายสาธารณะ (Public Dialogue)

Mathews ค.ศ. ๑๙๙๙ อธิบายว่า การอภิปรายสาธารณะหรือการถกแถลงของประชาชน (People Dialogue) เป็นกลไกของการเมืองภาคประชาชน แต่ในสังคมไทยยังมีคำอื่น ๆ ที่มีนัยเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การสานเสวนาสาธารณะ เป็นคำที่ถูกใช้โดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ นักวิชาการประจำศูนย์สันติศึกษา สถาบันพระปกเกล้า เพื่อใช้เป็นกลไกแก้ไขปัญหาการเมืองที่แบ่งเป็นฝักฝ่าย ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๕๑ หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ หรือพิจารณาอย่างใคร่ครวญ (Deliberative Democracy) เป็นคำที่มีการใช้กันหลากหลาย ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันบ้าง

๔) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน (People Initiation)

การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน เป็นมาตรการที่สำคัญในการที่จะให้ระบบการเมืองรับผิดชอบต่อเจตนาของประชาชนหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนด สามารถเสนอร่างกฎหมายที่เห็นสมควรเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสาธารณะและโดยทั่วไปแล้วการริเริ่มร่างกฎหมายจะตามมาด้วยการลงประชามติ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจในขั้นสุดท้าย การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน สามารถจำแนกประเภทได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนโดยตรง อันเป็นกระบวนการที่ใช้การลงประชามติเมื่อมีการลงชื่อเสนอกฎหมาย และ (๒) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนโดยอ้อม เป็นกระบวนการลงประชามติหลังจากกฎหมายไม่ผ่านการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ

๕) รูปแบบอื่น ๆ

การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วง ฯลฯ พบว่าการนัดหยุดงาน มักจะเป็นวิธีการที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ จึงทำการกดดันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การครอบครองหรือการยึดโรงงาน การเดินขบวน ทำลายโรงงาน อุทธรณ์ต่อการกระทำจากกฎหมาย ฯลฯ (Tarrow, ๑๙๙๕, pp.๑๑,๑๑๓) ส่วนการชุมนุมประท้วงนั้น เป็นการกระทำร่วมกันที่จะสัมพันธ์กับสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางสังคม เริ่มจากฝูงชนมาร่วมประชุมกันอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะโดยอาจจะมีการเล่นเกมเล่นดนตรีเพื่อชีวิตหรือดนตรีร็อค มีการอภิปรายโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงกันข้าม เช่น ข้าราชการหรือฝ่ายการเมือง มีการจัดตั้ง

องค์กรปฏิบัติกรด้วย จากนั้นก็จะมีการเสนอข้อเรียกร้องหรือคำอุทธรณ์ต่าง ๆ หรืออาจจะมีการเคลื่อนย้ายสถานที่มากกว่าหนึ่งสถานที่ก็ได้

การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย ปัจจุบันได้รับการยอมรับและมีฐานะชอบธรรมทางการเมือง สามารถถ่วงดุล ต่อบรองกับการเมืองในระบบรัฐสภาได้มากขึ้น เพราะลักษณะของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนมิใช่แค่เพียงที่เกี่ยวข้อกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ยังรวมถึงการมีจุดมุ่งหมายในการเข้าถึงอำนาจรัฐ ในหลายครั้งพบว่า การริเริ่มหรือการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทางการเมืองจะถูกกำหนดโดยประชาชน เช่น การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (รัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐) การปฏิรูปการเมือง ทั้งนี้ การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นการชี้ให้ภาครัฐเห็นถึงความต้องการของประชาชน รวมทั้งข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาตามแนวทางที่ภาครัฐกำหนด

๒.๕.๖ กระบวนการปฏิรูปการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (๒๕๔๘, น.๙๖-๙๙) กล่าวถึง การเมืองภาคประชาชนเกิดขึ้นได้อย่างไร หลังจากพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งปวงแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนหลายหมู่เหล่าออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิผลประโยชน์ของตน ล้วนสืบเนื่องมาจากการเข้าไม่ถึง(Inaccessibility) กระบวนการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งมุ่งสนองตอบการขยายตัวของทุนโดยไม่สนใจผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มคนที่เสียเปรียบเท่าที่ควร ความไม่พอเพียง(Inadequacy) ของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนเช่นนี้ทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองของฝ่ายประชาชนกลายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องในสังคมไทยและในอีกมิติหนึ่งก็กลายเป็นความจำเป็นทางการเมือง (Political Necessity) ของกลุ่มชนในระดับรากหญ้าด้วย หากพวกเขาต้องการรักษาสีทธิหรือผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนเองเอาไว้ทั้งบรรดาปัญญาชน สาธารณะและผู้นำองค์กรประชาชนทุกคนที่ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัยชิ้นนี้ ต่างยืนยันด้วยเหตุผลที่หลากหลายว่า ลำพังระบบรัฐสภาอย่างที่เป็นอย่างไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนพอที่จะรับผิดชอบแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ได้และอาจเป็นตัวปัญหาเสียเองยกตัวอย่างเช่นความเห็นของบุคคลดังต่อไปนี้

เสน่ห์ จามริก (บทสัมภาษณ์ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๖) ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ : “เป็นประชาธิปไตยในบริบทของกลุ่มผู้นำ เศรษฐกิจที่ใช้ระบบผู้แทนรัฐสภาเป็นตัวครอบหรือเป็นตัวควบคุมสังคม”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (บทสัมภาษณ์ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๖) ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน : “ประชาธิปไตยที่เรารู้จักนั้นเป็นรูปแบบตายตัว มันพัฒนามาในช่วงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ในสภาพสังคมที่ไม่เหมือนปัจจุบันเลย สภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันนี้ ทำให้

โลกพบว่า ประชาธิปไตยในรูปแบบเก่าไม่เวิร์กอีกต่อไป คือเราไม่สามารถขยักการตัดสินใจให้คนจำนวนน้อยที่มีการศึกษา แม้จะเป็นคนดีก็ตาม”

พิภพ ธงไชย (บทสัมภาษณ์ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๖) ที่ปรึกษาคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) : “ในระบอบประชาธิปไตยทุกประเทศการเมืองภาคตัวแทนไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านได้ สนองได้เฉพาะบางกลุ่มซึ่งทั่วโลกยอมรับความล้มเหลวของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เขาจึงสร้างระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมขึ้นมา”

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (บทสัมภาษณ์ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๖) ประธานคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหาของสหพันธ์เกษตรกร : “ไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาประชาชนที่รากหญ้า เป็นการเมืองที่มุ่งจัดสรรระบบอำนาจภายในของชนชั้นนำ ไม่ใช่การเมืองเพื่อประชาชน”

วนิดา ต้นติวทยาพิทักษ์ (บทสัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖) ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน : “เป็นโครงสร้างที่ถูกออกแบบโดยส่วนกลางหรือออกแบบโดยคนมีอำนาจไม่กี่คนที่อยู่ข้างบน เพราะฉะนั้นในการออกแบบจึงมุ่งคัดเลือกเอากลุ่มคนที่เป็นพวกเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันหรือมีความคิดที่สอดคล้องกันเข้ามามากกว่าเพราะฉะนั้นการเลือกตั้งทุกระดับที่บอกว่าจะสามารถคัดเลือกตัวแทนของคนส่วนใหญ่เข้าไป ถึงไม่ประสบความสำเร็จ”

ธเนศวร์ เจริญเมือง (บทสัมภาษณ์ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๖) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : ประชาชนของเรามีหลายลำดับชั้น พอการเลือกตั้งกลายเป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่งในการคัดสรรคนเข้าสู่สภา ก็ทำให้กระบวนการคัดสรรไปเอื้อประโยชน์ให้แก่คนที่มีความได้เปรียบ คนที่ชนะเลือกตั้งไม่ได้เป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนหลายส่วน ประชาธิปไตยของเราไม่ได้เป็นตัวแทนของคนทั้งหมด”

การต่อสู้ทางการเมืองของภาคประชาชนนั้นไม่ได้เริ่มขึ้นจากลักษณะปิดแคบของระบบรัฐสภา ทว่ามีมาตั้งแต่ต่อต้านอำนาจเผด็จการแล้ว อย่างไรก็ตามหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ก็ไม่ได้มีแนวโน้มจะหมดไป และกลับยิ่งขยายตัวกว้างขวางเบื้องหน้าระบอบรัฐสภาที่อ่อนแอ หรือแม้แต่หลังกรณีสังหารหมู่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๒๑ ความรุนแรงของฝ่ายรัฐและสภาพกึ่งอำนาจนิยมกึ่งประชาธิปไตยก็ไม่อาจหยุดยั้งการชุมนุมประท้วงและรวมตัวเรียกร้องของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้รัฐกระทำ หรือยุติการกระทำในเรื่องที่ส่งผลสะท้อนต่อชีวิตของพวกเขาได้สภาพดังกล่าวทำให้ดูเหมือนว่าการเคลื่อนไหวของฝ่ายประชาชนเป็นสิ่งรบกวนเสถียรภาพของรัฐบาลประชาธิปไตย แต่ที่จริงภาวะไร้เสถียรภาพเป็นผลต่อเนื่องมาจากความสามารถของระบบรัฐสภาในการดูแลสิทธิ

ผลประโยชน์ของประชาชนให้ทั่วถึงเสียมากกว่าและการตอบสนองประชาชนได้ไม่ทั่วถึงย่อมเชื่อ
เชิญการประท้วงต่อต้านเป็นธรรมดา

จากการศึกษาของประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ พบว่าในระหว่างปี ๒๕๓๑-๒๕๓๕
ซึ่งส่วนใหญ่ประเทศไทยอยู่ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ในบรรดามติของคณะรัฐมนตรี
จำนวนทั้งหมด ๒,๒๙๔ มติ และมีเพียง ๔๖ มติ หรือร้อยละ ๒ เท่านั้นที่เป็นการพิจารณาข้อ
เรียกร้องของกลุ่มประชาชนในขณะที่ประเด็นของกลุ่มทุนไทยและทุนต่างชาติ ตลอดจนประเด็น
จากระบบราชการและรัฐวิสาหกิจล้วนแต่ได้รับการนำมาพิจารณามากกว่าทั้งสิ้น (เสกสรรค์
ประเสริฐกุล, ๒๕๔๘, น.๙๖-๙๙)

การแข่งขันทางด้านตลาดมีความจำเป็นต่อการกระตุ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจและทำ
ให้ได้เรียนรู้ว่า ตลาดสินค้าไม่ได้ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันทางสังคมหรือแม้แต่เสถียรภาพทางการ
เมือง การพัฒนาอย่างยั่งยืนเรียกร้องให้มีการก่อสร้างประชาธิปไตยของรัฐ เช่น ปฏิรูป การพัฒนา
รัฐให้ทันสมัย กฎหมายและประสิทธิภาพพอที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ การสร้างความสมดุลที่
ไม่จำเป็นต้องถูกสร้างขึ้นมาโดยการตลาดซึ่งเหนือสิ่งอื่นใด รัฐต้องสะท้อนให้เห็นแผนการพัฒนา
สังคมในอนาคต (Brasilia, ๑๙๙๗:๒) ๒.๕.๗ การพัฒนาท้องถิ่นด้วยพลเมือง - สร้างทุนมนุษย์ -
สร้างทุนทางสังคม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๑, น.๑๐๙)

การสร้างพลเมืองสามารถกระทำได้อย่างดีในระดับท้องถิ่น ด้วยเป็นการพัฒนาท้องถิ่น
แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างทุนมนุษย์ ทุนของสังคมและสร้างพลเมืองไปด้วย การพัฒนา
ท้องถิ่นในลักษณะนี้พึงคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

ประการแรก กระจายอำนาจให้มากขึ้นเช่น การบริหารท้องถิ่น เทศบาล หรือทอม. ทำ
ให้หน่วยย่อยมีขนาดเล็กกะทัดรัด ซึ่งใกล้ชิดและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ให้ประชาชน
มีส่วนร่วมในชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมสะดวกยิ่งขึ้น

ประการที่สอง จัดประชุมแขวง ชุมชน ซอยหน่วยย่อยต่าง ๆ หรือประชาคมอย่าง
สม่ำเสมอ

ประการที่สาม จัดหางบประมาณให้ประชาคม ชุมชน-ทำ พันธมิตรหรือเครือข่ายใน
การทำประโยชน์ให้เฉพาะส่วนของตนหรือท้องถิ่นโดยรวม

ประการที่สี่ จัดการศึกษาให้คนรักท้องถิ่น เช่น มีห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ
ของเมือง ค้นคว้าประวัติ วิวัฒนาการวัฒนธรรม อารยธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ

ประการที่ห้า การแบ่งเขตพื้นที่หรือหน่วยย่อยในการปกครองท้องถิ่นควรคำนึงถึง
ความเป็นธรรมชาติ/ความมีอยู่จริงของชุมชน และสำนึกของประชาชนว่าท้องถิ่นนั้นเป็นของเขา
จริง

หากเราสามารถวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นเช่นนี้ได้ ก็จะเกิดพลเมืองที่มีความสำคัญต่อส่วนรวม รักท้องถิ่น รักมาตุภูมิ มีความเสียสละ มีส่วนร่วมรับผิดชอบและกลายเป็นรากฐานในการสร้างพลเมืองที่ระดับชาติต่อไป

๒.๕.๗ การพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน

เชาวนะ ไตรมาศ (๒๕๔๘, น.๓๕๗-๓๕๘) การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบส่วนร่วมนั้น นอกจากการเสริมสร้างพลังอำนาจทางการเมืองในภาคประชาชน (People Empowerment) แล้วยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งหรือที่เรียกว่าการสร้างความสามารถทางการเมืองของประชาชน (Citizen Competence) ให้เป็นรากฐานรองรับพร้อม ๆ กันไปกับการมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลา ขั้นตอนและปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

๑) การส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถทางการเมืองสูงขึ้น (Political Competence) โดยจัดให้มีการฝึกฝน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ทักษะความรู้กันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะของการต่อสู้ทางการเมืองในวิถีทางสันติที่ช่วยในการประนีประนอมและประสานประโยชน์

๒) การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองของประชาชน (Civic Culture) โดยจัดให้มีการสร้างขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี แนวความคิดและจริยธรรมที่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานอ้างอิงร่วมกันได้หรือเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองร่วมกันได้

๓) การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) โดยส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบ มีการกระจายอย่างทั่วถึง สามารถพึ่งพาตัวเองได้และมีความคงทนสามารถเผชิญกับปัญหาแรงกดดันได้อย่างหนักแน่นมั่นคง ตลอดจนมีการพัฒนาและหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงผู้นำและบุคลากรที่มีความสามารถได้โดยราบรื่นและถ่ายโอนภารกิจอย่างต่อเนื่อง

๔) การส่งเสริมขบวนการทางการเมืองของประชาชน (Political Movement) ให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม และมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับส่วนอื่นของสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาให้ก้าวหน้าสูงยิ่ง ๆ ขึ้น

๕) การส่งเสริมเครือข่ายทางการเมืองของประชาชน (Political Network) ให้มีการเชื่อมโยงและการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันภายนอก ทั้งในทางราบและทางตั้ง มีการแบ่งงานกันทำและมีการยึดโยงกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

๖) การส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนให้แพร่หลาย (Political Communication) โดยจัดให้มีระบบสารสนเทศ มีระบบทางด่วนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพฉบับไว้ทั่วถึง และกระจายอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการปรับความทันสมัยของข้อมูล ตลอดจนระบบการบริการและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูง และยืดหยุ่นสูงด้วย

๗) การส่งเสริมมาตรการและกลยุทธ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Strategy) โดยส่งเสริมให้มีระเบียบวิธีที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและเป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการบรรลุด้วย รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากเงื่อนไขของกฎหมายรัฐธรรมนูญ โอกาส สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการจัดการในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเมืองได้สูงด้วย โดยเฉพาะมาตรการและกลยุทธ์ที่สำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในการประสานประโยชน์และลดความขัดแย้ง การกดดัน เจริญต่อรอง ควบคุมตรวจสอบ การเจาะลึกและเกาะติดกับกรณีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียกร้องหรือแม้แต่การสร้างแนวร่วมพันธมิตร การสร้างอิทธิพลรูปแบบต่าง ๆ ต่อองค์กรของรัฐ

๘) การส่งเสริมบรรทัดฐานทางการเมืองของประชาชน (Political Norm) โดยจัดให้มีการสร้างสรรค์ สังคม ปลูกฝังและสืบสานจารีตประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนขึ้นมารองรับอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

๙) การส่งเสริมการกลม่อเมลาทางการเมืองของประชาชน (Political Socialization) โดยจัดให้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทัศนคติ ค่านิยมและหล่อหลอมพฤติกรรมทางการเมืองในภาคประชาชนในระหว่างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนด้วยตนเอง

๑๐) การส่งเสริมให้มีการสร้างผู้นำประชาชนทดแทน (Political Reproduction) โดยจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรหรือทรัพยากรบุคลากรทางการเมืองภาคประชาชน สร้างยุวชนการเมืองภาคประชาชน มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษา เรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ ๆ ที่มีความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น

๑๑) การส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Leadership) โดยจัดให้มีการส่งเสริมภาวะผู้นำใหม่ทางการเมืองที่ไม่เน้นการแข่งขันทางอำนาจหรือเพื่อการแข่งขันเข้ากุมอำนาจรัฐ แต่เน้นความสำคัญของการมีภาวะผู้นำทางการเมืองแบบพลเมือง รวมทั้งการส่งเสริมการสร้างวีรบุรุษมวลชนด้วย

๑๒) การส่งเสริมให้ประชาชนมีทางเลือก (Alternative Politics) โดยจัดให้มีการสร้างทางเลือกใหม่ ให้แก่ประชาชน นอกเหนือจากแบบแผนดั้งเดิมที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบทางอ้อม โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบทางตรงมากขึ้น ให้มีสิทธิมีส่วนในการตัดสินใจที่

แท้จริง ขยายโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายนำในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ โดยเฉพาะในการแก้วิกฤติการณ์หรือปัญหาสำคัญทั้งระดับชุมชนและระดับชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ตนเองระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง

๑๓) การส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Ideology) โดยจัดให้มีการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองภาคประชาชน แยกเป็นเอกเทศต่างหากจากกรอบอุดมการณ์ทางการเมืองที่พรรคการเมืองนำเสนอและสามารถสร้างแรงบันดาลใจทางการเมืองให้แก่ประชาชน ด้วยกันเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๖ แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๒.๖.๑ ความหมายของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ทินพันธุ์ นาคะตะ (๒๕๔๕, น.๑-๓) กล่าวถึงประชาธิปไตยเป็นรูปแบบของการปกครองอย่างหนึ่งถือว่าการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การปกครองซึ่งมีหลักการ วิธีการและวัตถุประสงค์ ในการปกครองที่ผูกพันอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่

ประการแรก ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมือง ซึ่งมีหลักการว่า เป็นการปกครองของประชาชน นั่นก็คืออำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน การใช้อำนาจนั้นจะต้องได้รับการยินยอมหรือกระทำในนามของประชาชน ประชาชนใช้อำนาจออกกฎหมายโดยผ่านรัฐสภา ประชาชนใช้อำนาจการบริหารโดยผ่านรัฐบาล ประชาชนใช้อำนาจตุลาการโดยผ่านศาล เช่น มกนิยมระบู่ไว้ในรัฐธรรมนูญว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน เป็นต้น

ประการที่สอง ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองซึ่งจะต้องมีวิธีการหรือข้อกำหนดให้เกิดการปกครองโดยประชาชนขึ้นมาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย เช่น การมีรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง การมีพรรคฝ่ายค้าน การปกครองโดยเสียงข้างมากและการคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อย

ประการที่สาม ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองซึ่งจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมเสมอ สิ่งนี้มีความสำคัญมากกว่า ถ้าขาดการมีหลักการและวิธีการที่ผูกพันกับประชาชนประชาธิปไตยก็จะไร้ความหมาย

เชาวนะ ไตรมาศ (๒๕๔๘, น.๓๔๔) ได้กล่าวถึง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการผสมประชาธิปไตย ทางตรงกับประชาธิปไตยทางอ้อมเข้า

ด้วยกัน เพื่อรักษาส่วนแบบของพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในกรอบที่สามารถรักษาคุณภาพ ระหว่างประชาธิปไตยทางตรงกับประชาธิปไตยทางอ้อม และยึดโยงเข้ากันได้กับความเป็นเจ้าของอำนาจของประชาชนด้วย ซึ่งต้องคำนึงถึงความสามารถในการเข้าร่วมทางการเมืองและความสามารถในการสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Efficacy) ได้แก่ องค์ประกอบของหลักการในการกระจายอำนาจและการร่วมตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน หลักการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมสำคัญทางการเมือง หลักการสร้างหน่วยการปกครองย่อยระดับล่างที่ใกล้ชิดกับประชาชนทั่วไปในฐานะราก หลักการสร้างนักการเมืองภาคพลเมืองที่มีความสามารถและพึ่งพาตนเองได้

สมบัติ อารงธัญวงศ์ (๒๕๔๙, น.๖๐๔) กล่าวถึง ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากกว่า ๗๐ ปีแล้ว แต่ในความเป็นจริงประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่อย่างใด อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่ในกำมือของกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม อำนาจทางการเมืองที่ประชาชนได้รับเป็นเพียงการมีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เกิดกระแสเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองตามแนวทางแห่งระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมขึ้นมา

หลักประชาธิปไตย (Democratic principles) ที่มีคำอธิบายปัจจุบันในทางนโยบายประกอบด้วย ข้อตกลงอย่างน้อย ๘ ประการ คือ ๑) การกำจัดคอร์รัปชันจากการเมือง ๒) การแก้ปัญหาความขัดแย้งของผลประโยชน์ภายในประเทศอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยผ่านการเสวนาและการเจรจา ตกลง ๓) หยุดการสร้างอาวุธสงครามโดยเฉพาะอาวุธสงครามที่มีเทคโนโลยีสูงที่สนับสนุนจากบรรดาประเทศที่ผลิตอาวุธเหล่านี้และห้ามไม่ให้เกิด สงครามที่จะนำไปสู่ข้อพิพาทตามแนว ชายแดน ๔) ทำให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงสำหรับทุกคน ๕) ตกลงให้มีการจัดลำดับความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนในการแก้ปัญหาทางสังคม ให้การดูแลเด็กและเยาวชนทั้งปัจจุบันและอนาคต ๖) ยุติการลงโทษทางสาธารณะและใช้อำนาจตามความเป็นจริง และสนับสนุนความสามารถของพลเมือง การดำเนินควบคุมอำนาจที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา ๗) ทำให้เกิดและการประกันความเท่าเทียมกันทางการศึกษาสำหรับพวกเขาตลอดชีวิต ๘) ดำรงรักษา สงวนรักษาสิ่งแวดล้อมความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพชีวิตของชาวเมือง (Brasilia, ๑๙๙๗, p.๓)

การพัฒนาชุมชน เสริมสร้างคุณภาพของธรรมาภิบาลท้องถิ่นและประชาธิปไตย (Quality of local governance and democracy) อีกประการหนึ่งการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมพลังชุมชนและเตรียมชุมชน เพื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการมีหุ้นส่วนและนโยบายเป็นการเตรียมการมีหุ้นส่วน เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นเพื่อเข้าร่วมทำงานกับชุมชนและเพิ่มการรับรู้ต่อ

ทักษะของชุมชน การฝึกปฏิบัติ การพัฒนาชุมชนทำให้กระบวนการตัดสินใจเป็นไปอย่างรอบด้าน (Inclusive) มีส่วนร่วม (Participatory) และยั่งยืน (Sustainable) (Melanie Bowles, ๒๐๐๘, pp.๑) ธรรมนูญประชาธิปไตย (Democratic Governance) มีข้อดีกว่าระบอบอำนาจนิยมอยู่สามประการ ได้แก่ ประการแรกคือประชาธิปไตยมีการจัดการความขัดแย้ง และหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รุนแรง เพราะว่าให้ออกาสกับประชาชนในการมีส่วนร่วมกระบวนการทางการเมืองของประเทศ ประการที่สอง ประชาธิปไตยดีกว่าในเรื่องของการหลีกเลี่ยง ภาวะคุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษย์ เพราะการตรวจสอบโดยฝ่ายตรงกันข้าม ไม่ปิดกั้นการวิพากษ์วิจารณ์ นโยบายสาธารณะและการออกเสียงของประชาชนเพื่อให้รัฐบาลยุติการทำงาน ประการที่สาม ประชาธิปไตยได้นำไปสู่การสร้างความสำเร็จของการพัฒนาสังคมที่มากกว่า โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพ สาธารณสุขมูลฐานและสิทธิของสุขภาพสตรีและชนกลุ่มน้อย (G. Shabbir Cheema and Linda Maguire, n.d.: ๑๑) ธรรมนูญท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส นับเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่นและการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และการขับเคลื่อนให้ อปท.เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์ เห็นว่าส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับความเป็นธรรมนูญท้องถิ่น ซึ่งมีความจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการส่งเสริมธรรมนูญท้องถิ่นที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของ อปท. และกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนทั้งในแง่ของการเปิดเวทีสาธารณะ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสร้างระบบเปิด (Open System) ของ อปท. ที่กระทำให้เห็นถึงความโปร่งใสในการบริหารงาน ความรับผิดชอบในเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของผู้บริหารท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๓, น.๑)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ให้ความเห็นว่า “ชุมชนไทยแต่โบราณได้มีการปกครองตนเองอยู่ก่อนแล้วที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือ ในหมู่บ้านของคนไทยนั้น ในอดีตมีการเอาปัญหาส่วนรวมมาถกเถียงพูดคุยกันในที่ประชุมหมู่บ้านเป็นประจำ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เรียกประชุม และมีลูกบ้านจำนวนมากเข้าร่วมกันคิด ร่วมกันหาทางออกแก้ปัญหาให้กับส่วนรวม ตัวอย่างเช่น หลังการอภิปรายและถกเถียงกันเสร็จแล้ว ก็มีข้อสรุปว่าหมู่บ้านนี้ต้องการบ่อน้ำ หมู่บ้านนี้ต้องการถนน วิธีแก้ปัญหามาแบบไทยแท้แต่โบราณก็คือ การรวมกำลังคนไปขุดบ่อน้ำ และทำถนนด้วยตนเอง เรียกได้ว่าทั้งหมู่บ้านไปช่วยกันทำงาน ให้ส่วนรวม บางคนก็ออกแรง บางคนก็ทำกับข้าวไปเลี้ยงผู้ออกแรงและมีการพูดคุยกัน ร้องเพลงให้กำลังใจกันไป แต่กล่าวได้ว่าทุกคนมีงานทำเพื่อส่วนรวมกันหมด นี่คือนิติวิญญาณประชาธิปไตยชนิดที่ประชาชนปกครองตนเอง” ลักษณะวิถีชุมชนไทยนี้ ถือเป็นพัฒนาการสุดยอดของชุมชนที่ใช้คุณธรรมและจิตใจที่เสียสละในการแบ่งปันทุกข์สุขเพื่อส่วนรวม เป็นประชาธิปไตยที่สร้างขึ้นในชุมชนโดยคนในชุมชนนั่นเอง (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, ๒๕๕๗)

๒.๖.๒ กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเริ่มจากกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการมีส่วนร่วม จากนั้นจะนำไปสู่การกำหนดวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสถานการณ์เฉพาะที่รุ่มล้อมอยู่ ทั้งนี้เพื่อจะได้ระบุเทคนิคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสมยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกลุ่มเป้าหมายสถานการณ์เฉพาะ เทคนิคในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับการมีส่วนร่วม สามารถจัดแบ่งเป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, ๒๕๔๘ อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, ๒๕๔๙, น.๖๑๑-๖๑๒)

ขั้นแรก มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วยการรับรู้เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่สอง มีส่วนร่วมในการปฏิบัติและดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่สาม มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นสุดท้าย มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เกี่ยวกับความพยายามที่จะประเมินผลของโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายมาเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นแรก ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

Boaventura de Sousa Santos ได้ให้ทัศนะความสมานฉันท์ของการเผชิญหน้ากันระหว่างประชาธิปไตยแบบตัวแทนและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ท้าทายสำคัญสำหรับสังคมสมัยใหม่ (Martin Geoghegan and Fred Powell, ๒๐๐๘, pp.๔๓๖)

๒.๖.๓ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

วันชัย วัฒนศัพท์ (๒๕๕๗, น.๑๐๑) กล่าวว่า ประชาธิปไตยที่เกิดจากการหันหน้ามาสานเสวนาหาทางออก หรือ บางท่านใช้คำว่า ประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือร่วมกัน หรือ

Deliberative Democracy โดยไม่มาชี้ว่าฉันถูกเธอผิด การเมืองที่มองไปข้างหน้า มองอดีตเพียงเป็นบทเรียน การตัดสินใจก็เป็นการแสวงหาฉันทามติ ที่ไม่ใช่การเอาแพ้ชนะกันโดยการหย่อนบัตรลงประชามติหรือยกมือขึ้นเสียงข้างมากที่ทำให้มีผู้แพ้ผู้ชนะ หากยังหาฉันทามติไม่ได้ ก็พยายามหาความเห็นร่วม (Common Ground) ที่จะดำเนินการอย่างไรในเรื่องดังกล่าว กระบวนการมาสานเสวนาหาทางออกระหว่างผู้มีอำนาจกับประชาชน เรียกว่า ประชาเสวนาหาทางออก (ซึ่งประเทศแคนาดาใช้คำว่า Citizens Dialogue และประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมูลนิธิเคตเธริง (Kettering Foundation) เรียกว่า Public Deliberation ได้มีความสนใจการใช้กระบวนการดังกล่าวมากขึ้นในหลาย ๆ ประเทศเพื่อแก้ปัญหาระหว่างประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนราษฎร (Representative Democracy) และประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) แม้แต่ประชาธิปไตยที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ที่การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จึงเกิดการวิวัฒนาการเป็น ประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาหาทางออกหรือ ประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือ หรือ Deliberative Democracy เป็นประชาธิปไตยที่เน้นกระบวนการที่มีเวทีให้ประชาชนในหลายภาคส่วนพร้อมด้วยผู้มีอำนาจมาฟังกันและกัน แล้วนำไปสู่ทางออกที่มองผลปฏิบัติร่วมกัน

ทำไมต้องมีประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาหาทางออก หรือ การเมืองภาคพลเมือง (Citizens Politics หรือ Politics for People) ไอริส แมเรียน ยิง (Iris Mirin Young) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทฤษฎีการเมืองว่า “ในกระบวนการประชาธิปไตยนั้นการให้มีประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาหาทางออก อุปสรรคอย่างสำคัญของประชาธิปไตยประเภทนี้ คือ กลุ่มที่เห็นต่างมักจะใช้วิธีการประท้วง เดินขบวน ตี้อ้าง มากกว่าจะมานั่งเจรจาหาทางออกร่วมกันเวทีที่เกิดจะเป็นเวทีที่มาเอาแพ้เอาชนะกันด้วยการตีเบต หรือโต้เถียง การตีเบตหรือโต้เถียงจะเป็นเวทีที่พูดถึงอดีตที่ไม่อาจเปลี่ยนได้ บางคนก็ยังฝังกบอดีตอันขมขื่น เมื่อตอนเสียดวงที่เข้าศึกเผาและไปโกรธแค้นเข้าศึกเหล่านั้น แทนที่จะดูอดีตเป็นบทเรียนว่าที่เราเสียกรุงเพราะความจริงแล้วถ้าคนไทยไม่แตกความสามัคคี เปิดประตูให้พม่าเราคงจะรักษากรุงได้ ดังนั้นจึงควรมองเป็นบทเรียนมากกว่ามาทำอนาคตให้ดีกว่า คนในสหภาพยุโรปแม้เขาจะเคยรบราฆ่าฟันกันเป็นหมื่นแสนเป็นล้านคน หากเขายังโกรธแค้นกันอยู่เขาคงรวมกันเป็นสหภาพยุโรปไม่ได้ทุกวันนี้ (Young, Iris and Marion, ๒๐๑๑ อ้างถึงในวันชัย วัฒนศัพท์, ๒๕๕๗, น.๑๑๕)

หนึ่งประเด็นสำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) คือการเปิดเผยความไม่เท่าเทียมกันต่อคำวิพากษ์วิจารณ์สาธารณะ และสร้างเงื่อนไขที่เกิดความไม่เป็นธรรมให้น้อยที่สุดในอนาคต และมีความเชื่อว่าการเมืองแบบปรึกษาหารือ สามารถที่จะทำให้ผู้ที่ด้อยโอกาสมีบทบาทมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่แข่งขันหรือการเมืองกลุ่ม

ผลประโยชน์ในรูปแบบอื่น ๆ การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group Politics) ไม่ได้ทำให้เกิดการกระจายอำนาจในสังคม การใช้ทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมที่ไม่เท่าเทียมกันในเวทีการประชุมแบบปรึกษาหารือ มีผลต่อการปิดบังความไม่เท่าเทียมกันมากกว่าการใช้อำนาจในการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและยุติธรรม (Dennis F. Thompson, ๒๐๐๘, p.๕๐๙) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียมกัน (Equality) โปร่งใสและรอบด้าน (Inclusiveness) กระบวนการสื่อสารบนพื้นฐานของเหตุผลที่สามารถเกี่ยวข้องกับแต่ละบุคคลและนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อสิ่งดี ๆ ต่อสาธารณะ (Communicative Process) (Dennis F. Thompson, ๒๐๐๘, p.๕๐๑)

องค์ประกอบสามอย่างในการวิเคราะห์การเมืองแบบปรึกษาหารือ จำเป็นต้องชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนหลักเกณฑ์เกี่ยวกับแนวคิด (Conceptual Criteria) มาตรฐานการประเมิน (Evaluative Standards) เงื่อนไขเชิงประจักษ์ (Empirical Conditions) ในแต่ละเรื่องทีกล่าวมานี้จะต้องทำความเข้าใจในฐานะที่เป็นความต้องการที่จำเป็นเกี่ยวกับการปรึกษาหารือ เช่น หลักเกณฑ์เกี่ยวกับแนวคิด จะต้องระบุเงื่อนไขว่าอะไรเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติที่นับได้ว่าเป็นการปรึกษาหารือ มาตรฐานการประเมินระบุว่าอะไรถือได้ว่าเป็นการปรึกษาหารือที่ดีหรือดีกว่า เงื่อนไขเชิงประจักษ์ชี้ว่าอะไรคือความจำเป็น การสร้างการปรึกษาหารือที่ดีหรือเข้มแข็งน้อยกว่าซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างการปรึกษาหารือที่ดีแต่ละประเด็นที่กล่าวมาขึ้นอยู่กับคำถามเชิงประจักษ์แต่มีวิธีที่แตกต่างกัน (Dennis F. Thompson, ๒๐๐๘, p.๕๐๑)

๒.๖.๔ ประชาธิปไตยชุมชน

สน รุปสูง (๒๕๕๓, น.๑) ได้ให้ความหมายประชาธิปไตยชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนคนจน คนรวย ทุกกลุ่มอาชีพ ทุกวัย ทุกเพศ มาใช้สิทธิร่วมกันในการบอกปัญหา ความต้องการของตนเองเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาชุมชนในทุกด้านที่ตอบสนองกับความต้องการและแก้ปัญหาของชุมชนที่มีความเป็นธรรม รวมทั้งคนร่วมกันปฏิบัติการตามแผนและติดตามตรวจสอบการทำงานร่วมกันระหว่าง ท้องถิ่น ท้องที่ และชุมชน

พลเดช ปิ่นประทีป (๒๕๕๑) กล่าวว่ากระบวนการประชาธิปไตยชุมชนเป็นการเมืองภาคพลเมืองที่ฐานราก ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาาระบบประชาธิปไตยเชิงจริยธรรมในระยะยาว

กรอบแนวคิดของประชาธิปไตยชุมชน (สน รูปสูง, ๒๕๕๓, น.๑)

๑.๑) ประชาธิปไตยชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับภาคการเมือง องค์กรรัฐ และส่วนราชการ ในการกำหนดนโยบายการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การตัดสินใจทางการเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งระดับตำบล จังหวัดและระดับชาติ

๑.๒) ประชาธิปไตยชุมชน ให้รวมถึงชุมชนใช้สิทธิของตนเอง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชน และบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประชาชน

๑.๓) ประชาธิปไตยชุมชน ให้รวมถึงการมีส่วนร่วมติดตามผลการพัฒนาของภาคการเมือง องค์กรรัฐและส่วนราชการ การเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหอันเกิดแต่การพัฒนานั้นด้วย

๑.๔) ประชาธิปไตยชุมชน ต้องดำเนินการโดยชุมชน ต้องยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง เปิดให้ประชาชนเข้าร่วมมากที่สุด ให้ครอบคลุมทุกครัวเรือน ไม่ใช่กระบวนการ “เหมาทำแทน”

สน รูปสูง (๒๕๕๓) กล่าวว่า หลักการสำคัญของประชาธิปไตยชุมชน คือต้องเริ่มที่หมู่บ้าน ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่กระบวนการเหมาทำแทนแต่ให้คิดแบบมีส่วนร่วมทั้งฝ่ายท้องที่ ท้องถิ่น และชุมชน โดยเน้นกระบวนการต่อเนื่องทำให้เป็นวิถีชีวิตชุมชนจึงจะสำเร็จ เพราะประชาธิปไตยสามารถลดความเลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมได้ ทั้งนี้กรอบแนวคิดประชาธิปไตยชุมชนต้องเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับภาคการเมือง องค์กรรัฐ และส่วนราชการ ในการกำหนดนโยบาย การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การตัดสินใจทางการเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งระดับตำบล จังหวัดและระดับชาติ ทั้งนี้ให้รวมถึงชุมชนใช้สิทธิของตนเองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชนและบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมติดตามผลการพัฒนาของภาคการเมือง องค์กรรัฐ และส่วนราชการ การเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหอันเกิดแต่การพัฒนานั้นด้วย

ชุมชนที่เป็นชุมชนประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เข้มแข็ง (Healthy Democratic Community) เป็นดังนี้ (The Aspen Institute, ๒๐๐๙, pp. XIV)

๑. ประชาชนมีความสะดวกสบายในการเข้าถึงทั้งข้อมูลเกี่ยวกับพลเรือนข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาชีวิต

๒. วารสาร หนังสือพิมพ์มีหลากหลายรูปแบบและเข้าถึงอย่างสะดวกสบายในรูปแบบต่าง ๆ

๓. รัฐบาลเปิดกว้างและโปร่งใส ประชาชนสามารถซื้อบริการอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูง ที่ไหนและเมื่อไหร่ก็ได้ถ้าเขาต้องการและจำเป็น

๔. การเรียนรู้เรื่องสื่อและระบบข้อมูลในยุคดิจิทัล ถูกสอนอย่างกว้างขวางในโรงเรียน ห้องสมุดประชาชนและศูนย์ชุมชนอื่น ๆ

๕. เทคโนโลยีและความเชี่ยวชาญของพลเมืองถูกแบ่งปันไปสู่คนรุ่นหลัง ๆ

๖. สื่อท้องถิ่น ได้แก่ สิ่งพิมพ์ การกระจายเสียงและสื่อออนไลน์ สะท้อนประเด็น เหตุการณ์ ประสบการณ์และความคิดของชุมชนทั้งหมด

๗. ประชาชนมีความเข้าใจอันลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทการพูดอย่างเสรีและสิทธิการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ในการค้าจูนประชาธิปไตยชุมชน (Democratic Community)

๘. พลเมืองควรมีความกระตือรือร้นในการเสาะแสวงหาและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างภายในเครือข่ายและข้ามเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

๙. ประชาชนสามารถเข้าถึงและติดตามการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสุขภาพข้อมูล (Information Health) ชุมชนของเขา

การส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย (Promoting Democratic Values) ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของข้อมูลข่าวสารของชุมชนในวิถีทางประชาธิปไตย (The Aspen Institute, ๒๐๐๙, p.๑๗) ดังนี้

๑) การเปิดเผย (Openness) ข้อมูลข่าวสารเปิดเผยต่อทุกคนในฐานะที่เป็นผู้สร้างข้อมูลและเป็นผู้บริโภคข้อมูลและอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ควรสนับสนุนให้เกิดทางเลือก วิถีชีวิตของบุคคลและความคิดริเริ่มของพลเมือง

๒) ครอบคลุม (Inclusion) ระบบข้อมูลข่าวสารควรสะท้อนความสนใจ ทักษะและการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนทั้งหมด ทุกคนควรสามารถที่จะแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของเขา

๓) การมีส่วนร่วม (Participation) ระบบข้อมูลข่าวสาร ควรดำเนินการที่กระตุ้นให้และสนับสนุน ความเกี่ยวข้องของประชาชนกับข้อมูลข่าวสารเพื่อวัตถุประสงค์ของบุคคลและพลเมือง

๔) การสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ปังเจกบุคคลแต่ละบุคคล ควรมีโอกาสที่จะดำเนินการ ความสามารถพิเศษ (Talents) ความฝัน (dreams) และความสนใจ (Interests) ของเขา ชุมชนควรสามารถปกครองกิจการของพวกเขาอย่างสำเร็จ สะท้อนความต้องการและค่านิยมของสมาชิกชุมชน

การติดตามความจริงและความสนใจของสาธารณะร่วมกัน (Common Pursuit of Truth and the Public Interest) ประชาชนมีความสามารถที่จะแยกแยะ ตัดสินใจว่าอะไรที่น่าจะ

เชื่อถือได้ พิสูจน์ได้และเข้มงวดแม่นยำ จากสิ่งที่ไม่แน่นอน ไม่เป็นความจริงหรือการโฆษณาชวนเชื่อ ประชาชนควรมีส่วนร่วมกับข้อมูลและแต่ละคนเข้ามาพัฒนาการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดสวัสดิการของชุมชนให้มากที่สุด

ประชาธิปไตยชุมชน : ประชาธิปไตยเพื่อคุณภาพสังคมไทย

ชัชวาล ทองดีเลิศ (๒๕๕๓, น.๒๙๗-๒๙๘) จากการสรุปบทเรียนร่วมกับองค์กรท้องถิ่น ทั้ง ๔ ภูมิภาคจะพบปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดความเข้มแข็งของประชาธิปไตยรากหญ้าหลายปัจจัยด้วยกัน ทิศทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม ยังมีความเข้มแข็ง กลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น กลุ่มวัฒนธรรมภูไท ชาวปาเกอะญอ ฯลฯ หรือมีประวัติศาสตร์ในการต่อสู้ร่วมกัน เช่น การต่อสู้เพื่อรักษาป่า ชุมชนร่วมกัน หรือมีฐานความเป็นเครือญาติเดียวกัน เป็นต้น ทิศทางสังคม วัฒนธรรมถูกปลูกให้มารับใช้การอยู่ร่วมกันในสถานการณ์ปัจจุบัน

สภาผู้นำท้องถิ่น มีการเชื่อมโยงผู้นำ กลุ่ม ที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ ครู ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งอาจจะเรียกชื่อกันหลากหลาย เช่น บางแห่งใช้กลไกศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล (ศอชต.) บางแห่งใช้เครือข่ายแผนแม่บทชุมชน บางแห่งใช้สภาผู้นำ เป็นต้น กลไกสภาผู้นำท้องถิ่นนี้ มีการพบปะพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ปรึกษาหารือกันในทุกปัญหา ทุกเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น ทั้งวงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นเวทีในการสร้างข้อตกลงร่วมในการแก้ปัญหาและสร้างความสมานในท้องถิ่น

กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กลุ่มผู้นำเน้นให้เกิดขึ้นในการทำงานร่วมกันอย่างทั่วถึง มีเวทีการวิเคราะห์ปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน การวางแผนชุมชน แล้วนำมาสู่แผนของตำบลกระบวนการมีส่วนร่วมนี้เองที่ป้องกันผู้นำคิดเองทำเอง ด้วยวิธีการทำงานจากบนลงล่าง ซึ่งในที่สุดมักไม่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของชุมชน พอชุมชนมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง การทำงานจึงสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน

การกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ไม่มีการเลือกที่รัก มักที่ชัง ไม่ให้การสนับสนุนงบประมาณกระจุกตัว แต่กระจายไปอย่างทั่วถึง ไม่เอาประโยชน์เข้าตน พวกพ้องพี่น้องตัวเอง ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาที่แท้จริงของท้องถิ่น

การไม่อยู่ภายใต้สังกัดกลุ่มการเมืองใดหรือผู้มีอิทธิพล การเลือกตั้งที่แข่งขันกันดุเดือด เลือดพล่าน ส่วนสำคัญมาจากการหนุนนำของนักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลภายนอก การเลือกตั้งในท้องถิ่น จึงเป็นสงครามตัวแทนของภายนอก จึงทำให้ชุมชนต่อสู้จนแตกสะบั้น ปัจจัยข้อนี้ผู้นำทุกฝ่ายย้ำหนักย้ำหนา ว่าผู้นำท้องถิ่น ต้องไม่อยู่ภายใต้อุปถัมภ์ของกลุ่มคนภายนอก

เพราะจะทำให้ต้องฟังคนภายนอก แล้วไม่ฟังเสียงชาวบ้าน นอกจากนั้นยังไม่สามารถประสานงานกับกลุ่มอื่น ๆ ได้นอกเหนือจากกลุ่มที่ผู้นำมีสังกัด

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของผู้นำมากกว่าข้อใดคือ การมีคุณธรรม จริยธรรม ทำงานด้วยจิตสาธารณะ มุ่งทำงานเพื่อท้องถิ่น เพื่อส่วนรวม เมื่อผู้นำมีจิตใจที่ดีแล้ว พลังความร่วมมือร่วมใจของทุกคน ทุกฝ่ายเข้ามาสนับสนุนการทำงานพัฒนาท้องถิ่นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ความรู้ความสามารถนั้นก็มีความสำคัญ เพราะในสถานการณ์ที่สังคมท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างมาก จึงต้องการผู้นำที่ใฝ่เรียนรู้ มีความเข้าใจทั้งท้องถิ่นและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ตลอดจนมีความรู้ในการจัดการบริหารและสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมสมานฉันท์ ที่มาจากบทเรียนที่เป็นรูปธรรมของท้องถิ่นทั้ง ๔ ภูมิภาคนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ในการคิดค้นสร้างสรรค์ประชาธิปไตยที่มาจากฐานรากเพื่อคลี่คลายสถานการณ์การเมืองไทยที่วิกฤตอยู่ในขณะนี้

บทบาทของรัฐบาลท้องถิ่น หลักการพื้นฐานของรัฐบาลท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้ง (Jenny Willsand Kate Nash, ๒๐๑๒, p.๑๐) เป็นดังนี้ (คัดลอกมาจากการประกาศบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นในประเทศออสเตรเลีย)

- เป็นตัวแทนของชุมชนท้องถิ่น
 - รับผิดชอบและมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการ
 - เน้นให้ความสำคัญต่ออัตลักษณ์ของชุมชนและจิตใจของพลเมือง ให้บริการที่เหมาะสมตรงกับความต้องการของชุมชนและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
 - ให้ความสะดวกและความร่วมมือกับความพยายามของท้องถิ่นและทรัพยากรเพื่อ
- ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน

Jenny Willsand Kate Nash (๒๐๑๑, p.๑๕) ได้กล่าวถึง การที่จะบรรลุผลความอยู่ดีมีสุข ของชุมชนควรประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ธรรมาภิบาลประชาธิปไตย (Democratic Governance) พันธะสัญญาของชุมชน (Community Engagement) และการจัดการองค์กร (Organization Management) ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

ประเวศ วะสี กล่าวว่า การเมืองสมานฉันท์เป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกตั้ง และการเมืองสมานฉันท์ คือ ประชาธิปไตยของชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งประชาธิปไตยจะช่วย

ด้านทานทุกสิ่งทุกอย่าง จะช่วยแก้ปัญหาทุกชนิด เพราะฉะนั้นเราต้องมีชุมชนเข้มแข็งเต็มพื้นที่ ที่จะช่วยสร้างประชาธิปไตยหรือการเมืองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้น (รัฐนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๕)

ประชาธิปไตยชุมชนเป็นวาทกรรมที่พบว่ามี การตีความแตกต่างกันอยู่พอสมควร ระหว่างประชาธิปไตยชุมชนที่มีนัยของประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยในระดับชุมชนซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อดำเนินการในท้องถิ่นและในระดับประเทศ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, ๒๕๕๑, น.๑๖, เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๓, น.๖ อ้างถึงใน รัฐนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๕) กับประชาธิปไตยชุมชนซึ่งมีนัยของประชาธิปไตยบนพื้นฐานวัฒนธรรมความเป็นชุมชนโดยการตีความแบบหลังยังสอดคล้องกับ “การเมืองสมานฉันท์” ซึ่งเป็นรูปแบบของการเมืองใหม่ที่ถูกเสนอขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับสังคมการเมืองที่ระบบการเลือกตั้งกลายเป็นปัญหาและได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากในปลายทศวรรษ ๒๕๔๐ การขับเคลื่อนเรื่องสภาองค์กรชุมชนให้น้ำหนักไปยังประชาธิปไตยชุมชนในความหมายหลังหรือรูปแบบการเมืองสมานฉันท์ ในที่นี้หมายถึง เป็นประชาธิปไตยแบบเห็นพ้องต้องกันไม่นำมาซึ่งความขัดแย้ง

นอกจากนี้ยังคำนึงถึงศีลธรรมอันดีและความสงบสุขของคนทุกคนเป็นเป้าหมาย (ประเวศ วะสี, ๒๕๔๙, น.๘ อ้างถึงใน รัฐนี้ ประดับ, ๒๕๕๖, น.๑๑๖) ประชาธิปไตยท้องถิ่นไม่ควรจะมีการพัฒนาการมาจากประชาธิปไตยระดับชาติ (คือการใช้ประชาชนใช้อำนาจผ่านการเลือกตั้งผู้แทน) แต่ประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เมืองพัทยา รวมถึงกรุงเทพมหานครนั้น ควรให้ประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลบ้านเมืองให้มากขึ้น โดยควรสร้างราษฎรหรือประชาชนให้กลายเป็นพลเมือง ซึ่ง “พลเมือง” ในที่นี้ หมายความว่า ผู้มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยไม่ปล่อยให้ประชาชนเป็นเพียงผู้ลงคะแนนเสียงหรือผู้รับนโยบายจากรัฐเท่านั้น (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖, น.๖) ฉะนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “การเมืองใหม่” จึงเป็นการเมืองของความสมานฉันท์ ที่เน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนท้องถิ่น เน้นสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนในรูปแบบเดียวกันกับความเป็นชุมชน คือ การใช้ระบบฉันทามติ ใช้การปรึกษาหารือกันเพื่อให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันอย่างไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายหรือขัดแย้งกัน (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, ๒๕๕๕, น.๓๕)

กระแสพระราชดำริโดยรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ท่านเคยทรงมีพระราชดำริว่า พระองค์ปรารถนาจะสร้างการปกครองท้องถิ่น เพื่อเป็นการฝึกให้ประชาชนรู้จักการลงคะแนนเสียง รู้จักเลือกคน เลือกพรรค ที่จะนำพาประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง แต่การฝึกเช่นนี้ควรเริ่มที่ท้องถิ่นก่อน โดยใช้การปกครองท้องถิ่นเป็น

เวทีฝึกประชาธิปไตย และเมื่อประชาชนและท้องถิ่นมีพร้อมแล้ว จึงจะขยายประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นไปสู่ที่ประชาธิปไตยระดับชาติ (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑, น.๑๑-๑๒)

ดร.จรัส สุวรรณมาลา และ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ในเรื่องของ “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” ที่ต่างไปจาก “ประชาธิปไตยระดับชาติ” ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” ตามที่สองอาจารย์กล่าวไว้ คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ร่วมกันรับผิดชอบ มีการปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ร่วมกัน มีการร่วมมือกันในการทำงานสาธารณะให้ท้องถิ่น ไม่รอให้ภาครัฐดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว ในความหมายเช่นนี้ “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” เป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมไทยเรามาเนิ่นนานก่อนที่จะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วยซ้ำไป – เพียงแต่เราไม่ได้เรียกสิ่งนั้นว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น” หรือตั้งชื่อเรียกว่าอะไรทั้งนั้น เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตวิญญาณของชุมชนในชนบทมาตลอดเวลา และเพิ่งจะหายไปเมื่อมีการบริหารปกครองที่แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นนี้เอง การรวมศูนย์อำนาจมาไว้ที่ส่วนกลางทำให้ท้องถิ่นอ่อนแอลง ทรัพยากรที่มีค่าจากท้องถิ่นรวมทั้งบุคลากรด้วย ถูกดึงดูดเข้ามาที่ส่วนกลางหมด การส่งตัวแทนของส่วนกลางออกไปเป็นการปกครองส่วนภูมิภาคทำให้ท้องถิ่นต้องอยู่ใต้อำนาจส่วนกลาง และท้ายที่สุด การปกครองส่วนท้องถิ่นที่พยายามเลียนแบบส่วนกลางยิ่งทำให้ท้องถิ่นหลงทางซ้ำ “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” ต้องเริ่มที่ประชาชนตระหนักในความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน ยื่นมือเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อทุกคนในท้องถิ่น “การมีส่วนร่วม” จึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของ “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” (ยศวดี บุญเกียรติ, ม.ป.ป.)

ประชาธิปไตยชุมชนในฐานะเป็นพันธะผูกพันร่วมกันของประชาชนระดับท้องถิ่นในที่ซึ่งประชาชนเหล่านี้เปิดเผย กระตุ้นและเสริมสร้างพลังให้กับสิ่งที่เป็นคุณค่าของเขาแก่ชุมชน มีความรับผิดชอบต่อกระบวนการตัดสินใจ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและช่วยทำให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยความสามารถของประชาชนในการท างานอย่างสร้างสรรค์ไปพร้อมกับความขัดแย้งและความแตกต่างกัน (Community democracy as: Grassroots engagement where people uncover, activate, and energize their community’s own assets, take responsibility for their formal and informal decision-making processes, and further their ability to work constructively with conflict and difference.) (Peter H. Pennekamp and Anne Focke, ๒๐๑๓, p.๑๕)

จากความหมายและแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมข้างต้น สรุปได้ว่า เป็นการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชน การตัดสินใจและใช้อำนาจต้องได้รับการยินยอมหรือกระทำในนามของประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมเสมอ ประชาชนมีส่วนร่วม

ทางการเมืองโดยตรงมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น และ ประชาธิปไตยชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับการเมืองภาคพลเมือง องค์กรรัฐและ ส่วนราชการ ในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมืองตลอดจนการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

๒.๖.๕ ดัชนีชี้วัดประชาธิปไตย

Economist Intelligence Unit ได้คิดค้นเครื่องมือวัดความเป็นประชาธิปไตยของ ประเทศต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า “ดัชนีชี้วัดประชาธิปไตย” (Democracy Index) ใน ๕ ประเด็น ประกอบด้วยกระบวนการเลือกตั้งและพหุนิยม (Electoral Process and Pluralism) เสรีภาพ พลเมือง (Civil liberties) หน้าที่ของรัฐบาล (Functioning of Government) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) และวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ดัชนีชี้วัด ประชาธิปไตยของ Economist Intelligence Unit (EIU) มีการจัดอันดับตั้งแต่ ๐ ถึง ๑๐ ใน ๕ ประเภท โดยแบ่งเป็น ๖๐ กลุ่มตัวชี้วัด ดังนี้ (ยูดี เทพยสุวรรณ, ๒๕๕๑, น. ๖-๒๕)

กระบวนการเลือกตั้งและพหุนิยม (Electoral Process and Pluralism)

- ๑) การเลือกตั้งของฝ่ายนิติบัญญัติแห่งชาติและหัวหน้ารัฐบาลเป็นไปอย่าง อิสระหรือไม่ พิจารณาว่าการเลือกตั้งมีการแข่งขันโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอิสระในการออกเสียง และมีทางเลือกได้หลากหลายหรือไม่
- ๒) การเลือกตั้งสำหรับฝ่ายนิติบัญญัติแห่งชาติและหัวหน้ารัฐบาลมีความ ยุติธรรมหรือไม่
- ๓) การเลือกตั้งระดับเทศบาลมีความเป็นอิสระ และยุติธรรมหรือไม่
- ๔) ให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่ผู้ใหญ่ทุกคนหรือไม่
- ๕) พลเมืองสามารถออกเสียงเลือกตั้งโดยปราศจากการคุกคามด้านความ มั่นคงปลอดภัยจากรัฐหรือองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ (Non – state bodies) หรือไม่
- ๖) กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการรณรงค์หาเสียงอย่างแพร่หลายหรือไม่
- ๗) กระบวนการในการให้เงินอุดหนุนพรรคการเมืองมีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปหรือไม่
- ๘) หลังการเลือกตั้ง กลไกของรัฐธรรมนูญในการส่งผ่านอำนาจจากรัฐบาล หนึ่งไปสู่รัฐบาลหนึ่งมีความชัดเจน แน่นนอนและเป็นที่ยอมรับหรือไม่
- ๙) พลเมืองมีอิสระในการจัดตั้งพรรคการเมืองที่เป็นอิสระจากรัฐบาลได้ หรือไม่
- ๑๐) พรรคฝ่ายค้านมีโอกาสจริง ๆ หรือไม่ในการได้เป็นรัฐบาล

- ๑๑) พลเมืองทุกคนมีสิทธิเข้าถึงตำแหน่งในรัฐบาลหรือไม่
 ๑๒) พลเมืองมีอิสระในการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองและองค์กรภาคพลเมืองหรือไม่และเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐและการควบคุมของรัฐหรือไม่

หน้าที่ของรัฐบาล (Functioning of Government)

- ๑๓) ผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งมีการตัดสินใจได้อย่างอิสระต่อการกำหนดนโยบายรัฐบาลหรือไม่
 ๑๔) สถานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดทางการเมือง มีอำนาจสูงกว่าฝ่ายอื่นในรัฐบาลอย่างได้ ชัดเจนหรือไม่
 ๑๕) มีระบบการถ่วงดุลอำนาจในการบริหารงานของรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพหรือไม่
 ๑๖) รัฐบาลมีความเป็นอิสระจากอิทธิพลของกองทัพหรือฝ่ายบริการความมั่นคงหรือไม่
 ๑๗) พลังอำนาจของต่างประเทศไม่สามารถกำหนดภาระหน้าที่หรือนโยบายสำคัญของรัฐบาลได้
 ๑๘) กลุ่มทางเศรษฐกิจ ศาสนาหรือกลุ่มผู้มีอำนาจในประเทศไม่ได้ใช้อำนาจทางการเมืองที่สำคัญและขนานไปกับสถาบันประชาธิปไตยหรือไม่
 ๑๙) ระหว่างการเลือกตั้ง มีกลไกและสถาบันที่ทำให้รัฐบาลรับผิดชอบผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งหรือไม่
 ๒๐) อำนาจของรัฐบาลขยายครอบคลุมทั่วทั้งประเทศหรือไม่
 ๒๑) บทบาทหน้าที่ของรัฐบาลมีความเปิดเผยและโปร่งใสเพียงพอต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของสาธารณชนหรือไม่
 ๒๒) คอร์รัปชันมีการแพร่หลายมากน้อยเพียงใด
 ๒๓) ข้าราชการพลเรือนมีความเต็มใจและมีความสามารถในการนำนโยบายรัฐบาลไปปฏิบัติหรือไม่
 ๒๔) ความรู้สึกของประชาชนว่าที่ทางเลือกที่อิสระและสามารถควบคุมชีวิตตนมากน้อยเพียงใด
 ๒๕) ความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อรัฐบาล
 ๒๖) ความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อพรรคการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

๒๗) การมีส่วนร่วม (อัตราการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาและ/ หรือการเลือกตั้งประธานาธิบดีตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๐ คิดตามสัดส่วนอายุของประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง)

๒๘) เชื้อชาติ ศาสนาและคนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ความเป็นอิสระอย่างเหมาะสมหรือไม่และมีสิทธิมีเสียงในกระบวนการทางการเมืองหรือไม่

๒๙) ผู้หญิงในรัฐสภา

๓๐) ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓๑) การเกี่ยวข้องของประชาชนทางการเมือง

๓๒) ความพร้อมของประชากรในการมีส่วนร่วมในการประท้วงที่อยู่ในขอบเขตตามที่กฎหมายกำหนด

๓๓) การอ่านออกเขียนได้ของผู้ใหญ่

๓๔) ประชากรผู้ใหญ่ที่มีความสนใจและติดตามข่าวการเมืองมีระดับมากน้อยเพียงใด

๓๕) เจ้าหน้าที่รัฐมีความพยายามอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย (Democratic Political Culture)

๓๖) มีระดับฉันทามติของสังคมและการร่วมกันสร้างความมั่นคงให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดีหรือไม่

๓๗) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ

๓๘) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองโดยทหาร

๓๙) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองโดยผู้เชี่ยวชาญหรือรัฐบาลแบบเทคโนแครต (Technocratic Government)

๔๐) ความคิดเห็นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและความสงบเรียบร้อยของสังคม; สัดส่วนของประชาชนที่เชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ดีต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

๔๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจสัดส่วนของประชาชนที่เชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยเอื้อต่อการสร้างผลงานทางเศรษฐกิจ

๔๒) ระดับของประชาชนที่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย

๔๓) มีประเพณีที่เคร่งครัดต่อการแบ่งแยกระหว่างศาสนจักร และ รัฐ

เสรีภาพพลเมือง (Civil Liberties)

- ๔๔) มีสื่อแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นอิสระหรือไม่
- ๔๕) มีสื่อสิ่งพิมพ์อย่างอิสระหรือไม่
- ๔๖) มีเสรีภาพในการแสดงออกและการประท้วงหรือไม่
- ๔๗) การรายงานข่าวของสื่อมีความเที่ยงตรงหรือไม่ มีการเปิดโอกาสและให้
อิสระในการถกเถียงปัญหาของสาธารณะด้วยความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือไม่
- ๔๘) มีข้อจำกัดทางการเมืองในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตหรือไม่
- ๔๙) พลเมืองมีอิสระในการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพและสหภาพแรงงานหรือไม่
- ๕๐) สถาบันให้โอกาสพลเมืองในการยื่นร้องทุกข์ต่อรัฐบาลเพื่อให้เกิดความ
เดือดร้อนหรือไม่
- ๕๑) การใช้วิธีการทรมานโดยรัฐ
- ๕๒) ระดับของอำนาจตุลาการที่อิสระจากอิทธิพลของรัฐบาลพิจารณาถึง
มุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศและการตรวจสอบอำนาจตุลาการและศาลเคยตัดสินเรื่อง
สำคัญที่ขัดต่อรัฐบาลหรือข้าราชการระดับสูงหรือไม่
- ๕๓) ระดับของการยอมรับในศาสนาอื่น ๆ และเสรีภาพในการแสดงออกใน
ศาสนาต่าง ๆ ทุกศาสนามีโอกาสดำเนินกิจกรรมอย่างอิสระหรือไม่ หรือมีข้อจำกัดหรือไม่ ทั้งโดย
ปัจเจกบุคคลและสาธารณะมีสิทธิในการนับถือหรือไม่ และแม้ว่ากฎหมายให้ความเท่าเทียมและ
การคุ้มครอง แต่บางศาสนาถูกข่มขู่หรือไม่
- ๕๔) ระดับพลเมืองที่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย
พิจารณาว่ามีสมาชิกของใดที่ได้รับความคุ้มครองจะไม่ถูกฟ้องร้องตามกฎหมายหรือไม่
- ๕๕) พลเมืองพอใจระบบความปลอดภัยขั้นพื้นฐานหรือไม่
- ๕๖) ระดับของสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนตัวและธุรกิจเอกชนมีความ
เป็นอิสระจากการครอบงำของรัฐบาล
- ๕๗) ระดับของพลเมืองที่พอใจในเสรีภาพของปัจเจกบุคคล พิจารณาถึงความ
เท่าเทียมทางเพศ สิทธิในการเดินทาง การทำงานและการศึกษา
- ๕๘) ความคิดเห็นของประชากรต่อการปกป้องสิทธิมนุษยชน; สัดส่วนของ
ประชากรที่คิดว่าสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานได้รับการคุ้มครองอย่างดี
- ๕๙) ไม่มีการขัดกันด้วยเหตุผลของเชื้อชาติ สีผิวหรือความเชื่อทางศาสนา
- ๖๐) ระดับของรัฐบาลที่อ้างถึงความเสี่ยงและการคุกคามใหม่ ๆ เพื่อควบคุม
เสรีภาพพลเมือง กล่าวสรุปดัชนีชี้วัดประชาธิปไตยประกอบด้วย กระบวนการเลือกตั้งและพหุ

นิยม หน้าที่ของรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยและ เสรีภาพพลเมือง

๒.๖.๖ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและบุคลิกภาพแบบ ประชาธิปไตย

Lucien Pye นักรัฐศาสตร์ชื่อดังของโลก ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ดังนี้ “วัฒนธรรมทางการเมือง คือ ทักษะคติ ความเชื่อ ความรู้สึกเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง สิ่งดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในระบบการเมืองโดยครอบคลุม ทั้งอุดมการณ์ทางการเมืองและปทัสถานในทางปฏิบัติของบุคคลในระบบการเมืองนั้น วัฒนธรรมทางการเมือง จึงเป็นรูปแบบรวมของมิติทางด้านจิตวิทยา และด้านความรู้สึกนึกคิดของการเมือง”(Lucien W Pye,๑๙๙๖: ๑๐๔-๑๐๕ อ้างถึงในอุไรวรรณ ธนสถิตย์, ม.ป.ป., น.๑) แนวความคิดนี้ จึงครอบคลุมถึง แนวความคิดหรือประเด็นปัญหาอันเก่าแก่ทางการเมืองเหล่านี้ ได้ เช่น อุดมการณ์ทางการเมือง ความชอบธรรมในการปกครอง อำนาจอธิปไตย ความเป็นชาติ การปกครองโดยยึดหลักกฎหมายและมติมหาชน เป็นต้น (ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๑, น.๒๐๙)

Gabriel Almond ให้นิยามของ วัฒนธรรมทางการเมืองว่า “Political Culture is the pattern of individual attitudes and orientations towards politics among members of a political system” วัฒนธรรมทางการเมืองจึงหมายถึง รูปแบบของทัศนคติส่วนบุคคลและความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมือง ในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกของระบบการเมืองความโน้มเอียงในที่นี้ Almond อธิบายว่ามี ๓ ด้านด้วยกัน ได้แก่ (ฉานทิธี สันตะพันธ์, ๒๕๔๙)

(๑) ความโน้มเอียงด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive orientations) คือ ความรู้ ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง

(๒) ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientations) คือ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ชอบ – ไม่ชอบ พอใจ – ไม่พอใจ

(๓) ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluative orientations) คือ การใช้ดุลพินิจ ตัดสินใจให้ความเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ตัดสินว่า ดี – ไม่ดี เป็นประโยชน์ – ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งการตัดสินใจจะใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง อารมณ์ ความรู้สึกเข้ามาประกอบด้วย

แนวคิดของนักรัฐศาสตร์อีกท่านหนึ่งคือ Lucien W. Pye กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองใน ๔ ความหมาย ได้แก่ (ฉานทิธี สันตะพันธ์, ๒๕๔๙)

(๑) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจของบุคคลต่อบุคคลอื่นหรือต่อสถาบันทางการเมือง เช่น การมีความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นต่อสถาบันหรือผู้นำทางการเมือง

(๒) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับทัศนคติต่ออำนาจทางการเมืองซึ่งจะสะท้อนถึงการยอมรับและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือผู้นำกับประชาชนทั่วไป ซึ่งทัศนคตินี้ส่งผลโดยตรงต่อการที่ประชาชนให้ความร่วมมือหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง

(๓) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับเสรีภาพและการควบคุมบังคับทางการเมือง กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมนั้น ให้การยอมรับหรือเคารพต่อเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด หรือมุ่งเน้นการใช้อำนาจบังคับเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

(๔) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความจงรักภักดีและยึดมั่นในสังคมการเมืองของบุคคล กล่าวคือวัฒนธรรมทางการเมืองช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองให้แก่บุคคลในสังคมที่จะยึดมั่นร่วมกันและพร้อมที่จะต่อสู้ปกป้องรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์นั้นให้คงอยู่ต่อไป อาจจะมีการยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม หรือสละผลประโยชน์ระยะสั้นเพื่อผลประโยชน์ระยะยาว เป็นต้น

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ในจิตใจของบุคคล และความรู้สึกนึกคิดนี้เป็นแนวทางหรือรูปแบบหรือมาตรฐานของแต่ละบุคคลที่จะใช้ในการประเมินเหตุการณ์หรือการรับรู้ทางการเมืองของบุคคลนั้น ผลของการประเมินการเมืองนี้จะแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง การประท้วง การยอมรับ หรือการปฏิบัติตาม เป็นต้น (ฉานินท์ สันตะพันธุ์, ๒๕๔๙)

การมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย การให้ความหมายของบุคลิกภาพประชาธิปไตยมีความเห็นแตกต่างกันไป แต่ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสเวล ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาทางการเมือง ในหนังสือ “วัฒนธรรมพลเมือง” (Civic Culture) อัลมอนต์ และ เวอร์บ่า ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของบุคลิกภาพประชาธิปไตยตามคำอธิบายของศาสตราจารย์ลาสเวล มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ (อุไรวรรณ ธนสถิตย์, ม.ป.ป., น.๒๗)

๑) บุคลิกเปิดเผย (Open Ego) ซึ่งหมายถึง การมีทัศนคติที่ดีและอบอุ่นต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

(๒) ความสามารถที่จะแบ่งปันคุณค่า (สิ่งที่มีประโยชน์) กับผู้อื่น

(๓) มีแนวโน้มที่จะยึดระบบคุณค่าแบบหลากหลาย มากกว่าจะยึดถือระบบคุณค่าเดียว อาจแปลความว่า ไม่มีวิสัยทัศน์คับแคบ

(๔) ให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นในสิ่งแวดล้อมทางสังคมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

(๕) เป็นอิสระ (หรือปลอดจาก) ความกระวนกระวายใจพอประมาณ

สำหรับศาสตราจารย์ ดร. สาโรจ บัวศรี ผู้ซึ่งมีอิทธิพลทางความคิดต่อวงการการศึกษาไทยได้สรุปบุคลิกภาพประชาธิปไตยไว้ว่าควรมี ๓ ลักษณะ คือ (๑) มีปัญญาธรรม ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ (๒) มีภาวะธรรม เคารพศักดิ์ศรีผู้อื่น (๓) มีความสามารถที่จะแบ่งปันและร่วมมือกัน

การกำหนดคุณสมบัติบุคลิกภาพประชาธิปไตย อาจมีได้หลาย ๆ ลักษณะ แต่ส่วนใหญ่แล้วต้องมีความสอดคล้องกัน คือไม่ขัดแย้งกันวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นวัฒนธรรมที่ต้องใช้เหตุผลและปรึกษาหารือกันเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ดีที่สุดบนหลักการแห่งสันติประชาธรรม (อุไรวรรณ ธนสถิตย์, ม.ป.ป., น. ๒๘) การพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงมิได้อยู่เฉพาะการร่างรัฐธรรมนูญ การมีพรรคการเมือง การเลือกตั้ง การประชุมรัฐสภา การบริหารประเทศโดยฝ่ายบริหาร แต่จะต้องมีฐานรากที่สำคัญที่สุดนั่นคือวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งมีคุณลักษณะ เช่น ความเชื่อเรื่องความเสมอภาค การเคารพในสิทธิเสรีภาพ การเคารพในหลักนิติธรรม การมีอัตมันปัจเจกภาพ (selfhood) และมีอัตมันทางการเมือง (political self) ที่มีความอิสระเสรี ตัดสินใจด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดมั่นอยู่ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (ลิขิต ธีรเวคิน, ๒๕๕๑, น.๓)

การเมืองท้องถิ่นในประเทศไทยมีแบบแผนวัฒนธรรมการเมืองแตกต่างกัน จำแนกได้เป็น ๓ แบบ คือ (๑) วัฒนธรรมการเมืองแบบปรึกษาหารือ ซึ่งพัฒนามาจากความโดดเด่นของการมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง (๒) วัฒนธรรมการเมืองแบบแข่งขัน - ทำลายล้าง ซึ่งพัฒนามาจากการแย่งชิงและยึดครองฐานเสียงและผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่น และ (๓) วัฒนธรรมการเมืองแบบรวมศูนย์ - ผูกขาดอำนาจทางการเมือง ซึ่งพัฒนามาจากการรวมศูนย์อำนาจและการจัดระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองแนวตั้งในอดีต วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นทั้ง ๓ แบบนี้พบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ในสัดส่วนที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมการเมืองแบบรวมศูนย์ - ผูกขาดอำนาจมักจะพบในเทศบาล สำหรับ อบจ. นั้น ยังไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงพอที่จะสรุปได้ แบบแผนวัฒนธรรมการเมืองของท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการริเริ่มนโยบายการพัฒนาใหม่ ๆ ของท้องถิ่นค่อนข้างชัดเจน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมแบบปรึกษาหารือมีขีดความสามารถในการริเริ่มและขับเคลื่อนนโยบายในเชิงนวัตกรรมได้สูงกว่าวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ (จรัส สุวรรณมาลา, ม.ป.ป., น.๑)

สรุปความหมายคำว่า “วัฒนธรรมการเมือง” ให้สั้น ๆ เข้าใจง่าย สรุปได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองในสังคมใด ๆ คือ อุปนิสัยทางการเมืองของพลเมืองและสถาบันการเมืองใน

สังคมนั้น ๆ อุปนิสัยทางการเมืองในที่นี้ รวมความหมายถึง ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ท่าทีและ พฤติกรรมทางการเมืองของพลเมือง และสถาบันทางการเมือง วัฒนธรรมการเมืองที่ว่าเป็นส่วน ใหญ่มาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางการเมืองของผู้คนในสังคมในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน (จรัส สุวรรณมาลา, ม.ป.ป., น.๓๑)

๒.๗ สถาปนากการเมือง

๒.๗.๑ ความเป็นมาของสถาปนากการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๕๐) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา การเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก โดยให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทางการพัฒนาการเมืองของประเทศ เพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๕๐) ได้บัญญัติเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองหลาย ประการ ประกอบด้วย (สถาปนากการเมือง, ม.ป.ป.)

หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๓ แนวนโยบายด้านการบริหาร ราชการแผ่นดิน โดยในมาตรา ๗๘ ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการ บริหารราชการแผ่นดิน โดยใน (๗) ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งจัดให้ มีสถาปนากการเมืองที่มีความเป็นอิสระเพื่อติดตามสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าว อย่างเคร่งครัด

หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๑๐ สิทธิในข้อมูลข่าวสารและ การร้องเรียน โดยในมาตรา ๕๗ วรรค ๒ ได้กำหนดให้การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ ประโยชน์ในที่ดินและการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัด ให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๑๐ แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วม ของประชาชน โดยในมาตรา ๘๗ ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วม ของประชาชนใน (๔) ได้กำหนดให้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและ จัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรม สาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมกันในลักษณะ เครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (๕) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิ

เลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมเพื่อให้เจตนารมณ์การจัดตั้งสภาพพัฒนาการเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยในบทเฉพาะกาลมาตรา ๓๐๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้ว่าในวาระเริ่มแรก ให้คณะรัฐมนตรีที่เข้าบริหารราชการแผ่นดินภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญนี้ ดำเนินการจัดทำกฎหมายว่าด้วยสภาพพัฒนาการเมืองตามมาตรา ๗๘(๗) วัตถุประสงค์การจัดตั้งสภาพพัฒนาการเมืองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองตาม มาตรา ๘๗(๔)

ดังนั้นคณะรัฐมนตรีสมัย พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง ต่อสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติและผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบเป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๑ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๑ สภาพพัฒนาการเมืองจึงจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง พ.ศ.๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง

สภาพพัฒนาการเมืองเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำงานคู่ขนานกับสภาองค์กรชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการเมืองภาคพลเมือง เน้นในการจัดการและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นด้วยตัวของท้องถิ่นเอง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของ “ประชาธิปไตยชุมชน” แนวคิดประชาธิปไตยชุมชน คือ “การวางตัวแก้ปัญหาให้ใกล้กับปัญหา” ซึ่งวิธีแก้ปัญหาคือ ในที่นี้ก็คือ ชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ ซึ่งมีความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และเชื่อได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะสามารถแก้ไขจากบุคคลากรในชุมชนท้องถิ่น และท้องถิ่นเอง (รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน, ๒๕๕๕)

๒.๗.๒ อำนาจหน้าที่สภาพพัฒนาการเมือง

ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๘ (๗) บัญญัติให้มีแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งให้มีสภาพพัฒนาการเมืองที่มีความเป็นอิสระ เพื่อทำหน้าที่สอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอย่างเคร่งครัด สภาพพัฒนาการเมืองจึงได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ตาม มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้แก่ (สภาพพัฒนาการเมือง, ม.ป.ป.)

(๑) เพื่อพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(๓) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง ทั้งนี้ ในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวสภาพพัฒนาการเมืองจึงต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ตาม มาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้

(๔) จัดทำแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีภายใต้แผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งงบประมาณเกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผน

(ข) ติดตามสอดส่องและประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรต่างประเทศหรือระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเคร่งครัด

(ค) ประสานการดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนพัฒนาการเมือง

(๔.๑) เสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีทางการเมือง วิถีชีวิตประชาธิปไตย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในทางการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๔.๒) ส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองและสถาบันทางการเมืองการปกครอง รวมทั้งการดำเนินการดังต่อไปนี้

(ก) ส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม และประสานงานกับผู้ตรวจการแผ่นดิน สถาบันการเมือง องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรมให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

(ข) ประสานให้สถาบันการเมือง ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ เห็นความสำคัญและร่วมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงานดังกล่าว

(๕) ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง

(ข) ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาคพลเมือง ในการเผยแพร่และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองไทยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(ค) เผยแพร่และส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมือง สิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองตลอดจนการเรียนรู้ของประชาชน ชุมชน และเครือข่ายในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิภาค และวัฒนธรรมรวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

(ง) ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือประชาชน ชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคม ให้สามารถใช้สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ทั้งในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการวางแผนด้านต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและท้องถิ่น การตัดสินใจทางการเมืองการจัดทำบริการสาธารณะและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

(จ) ร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชน เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(๖) กำกับดูแลการบริหารโดยทั่วไป รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) วางระเบียบเกี่ยวกับการเงิน ทรัพย์สินและหลักเกณฑ์วิธีการในการใช้จ่ายเงินกองทุน

(ข) กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงานของสำนักงาน

(ค) จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาและเผยแพร่ต่อสาธารณชน

(๗) ดำเนินการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ การดำเนินการของสภาพัฒนาการเมืองต้องมีความเป็นอิสระเป็นกลางทางการเมืองและการจัดทำแผนพัฒนาการเมืองให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนทางสังคมและจากภูมิภาคต่าง ๆ

๒.๗.๓ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

ความเป็นมากองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติในหมวด ๕ เกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๑๐ แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในมาตรา ๘๗ ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งใน (๔) ของมาตราดังกล่าวได้กำหนดว่า “ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนา

การเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เจตนาธรรมณ์ตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว บรรลุผล ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองขึ้น

นโยบายกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

เมื่อปีงบประมาณ ๒๕๕๔ กองทุนมีนโยบายให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการ ๑-๒ ปีงบประมาณ ดังต่อไปนี้

๑) กิจกรรมสาธารณะของชุมชนที่เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของประชาชน และเครือข่ายเพื่อแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือเพื่อแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนโดยให้ประชาชนสามารถมีเสียงที่มีพลัง และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ในการดำเนินการเพื่อบริการของชุมชน เช่น การกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับชุมชน การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

๒) สนับสนุนการพัฒนาการเมือง โดยการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (ไม่ใช่การอบรม ประชุมหรือสัมมนาเพียงอย่างเดียว) ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้กิจกรรมของจังหวัด/ท้องที่ (กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน)/องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. เทศบาล อบจ.)

(๒) ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับชุมชน

(๓) ประชาชนวางแผนพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ร่วมกับจังหวัด/ท้องที่/ท้องถิ่น

(๔) แสดงความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ต่อองค์กรระดับชาติ/จังหวัด/ท้องที่/ท้องถิ่น

(๕) ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนเห็นความสำคัญของการเมืองภาคพลเมือง เกิดการรวมตัวกันเพื่อให้มีพลังของการแสดงออกของความคิดเห็นและความต้องการ และเพื่อให้ประชาชน ชุมชน และภาคประชาสังคม มีศักยภาพจนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและเข้าไปมีบทบาทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ

จัดการทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดการงบประมาณท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งเพื่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

๒.๘ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๖๔ และมาตรา ๖๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑” มาตรา ๑ (สภาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๑, น.๒๖-๒๘)

“องค์กรชุมชน” หมายความว่า องค์กรซึ่งเป็นการรวมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งจัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ไม่ว่าประชาชนจะจัดตั้งกันขึ้นเอง หรือโดยการแนะนำ หรือสนับสนุน ของหน่วยงานรัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน

สภาองค์กรชุมชนตำบล ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้จัดแจ้งการจัดตั้งไว้ กับผู้ใหญ่บ้านและผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลซึ่งได้จัดแจ้งการจัดตั้งไว้กับกำนัน ทั้งนี้โดยการจัดแจ้งการจัดตั้งได้กระทำก่อนวันประชุม อาจประชุมปรึกษากันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ตำบลขึ้นสภาหนึ่งเพื่อ ปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัตินี้ได้ (มาตรา ๕)

การได้มาซึ่งผู้แทนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้านและการได้มาซึ่งผู้แทนชุมชนอื่น ในตำบลให้เป็นไปตามที่ผู้นำชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชนอื่นในตำบลแล้วแต่กรณีปรึกษาหารือกัน โดยให้มีผู้แทนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละสี่คนและผู้แทนชุมชนและผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลชุมชนละสองคน

การประชุมปรึกษากันตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้านและผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลมาร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของผู้แทนชุมชนทุกประเภทตามวรรคสองรวมกันจึงจะเป็นองค์ประชุมและต้องเห็นสอดคล้องกัน ให้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของจำนวนผู้แทนชุมชนทุกประเภทตามวรรคสอง

เมื่อกำนันได้รับจัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลแล้วให้ออกใบรับการจัดแจ้งให้เป็นหลักฐานและส่งบัญชีรายชื่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทราบ

กรณีที่ตำบลหรือหมู่บ้านใดไม่มีกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ให้จัดแจ้งการจัดตั้งชุมชนหรือจัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล แล้วแต่กรณีไว้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือในกรณีเขตกรุงเทพมหานคร ให้จัดแจ้งไว้กับผู้อำนวยการเขตและให้ผู้บริหารองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นหรืออำนาจการเขต แล้วแต่กรณีออกไปรับการจัดแจ้งไว้เป็นหลักฐานและแจ้งให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทราบ

หลักเกณฑ์วิธีการและแบบการจัดแจ้งการจัดตั้งชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นตั้งเดิมตามวรรคหนึ่งและการจัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตามวรรคสี่และวรรคห้าให้เป็นไปตามที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประกาศกำหนดเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือด้วยชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างหลากหลายตามภูมิเวศ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศการสร้างระบอบประชาธิปไตยและระบบธรรมาภิบาล ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิ ชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ถือได้ว่าเป็นกฎหมายฉบับหนึ่ง ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของประชาชนเพื่อขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมืองในระดับพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อยกฐานะของพลเมืองในระดับพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อยกฐานะของพลเมืองจากผู้รับประโยชน์จากนโยบายสาธารณะไปสู่การเป็นภาคีกับภาครัฐในการนำเสนอและผลักดันนโยบายสาธารณะต่าง ๆ (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓, น.๑๒) พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ได้ระบุถึงความคาดหวังต่อการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนไว้ว่า “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ การสร้างระบอบประชาธิปไตยและระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น” (รัชนี้ ประดับ, ๒๕๕๖: ๑๒๒) สภาองค์กรชุมชนเป็นสภาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ไม่ใช่สภาของผู้แทนที่เข้าไปบริหาร เป็นสภาของพลเมืองผู้มีศักดิ์ศรีและมีจิตสำนึกสาธารณะ ไม่ใช่สภาแห่งผลประโยชน์เป็นสภาการเมืองภาคพลเมืองในเชิงศีลธรรม ไม่ใช่สภาการเมืองในเชิงอำนาจ (พลเดช ปิ่นประทีป, ๒๕๕๑)

การก่อเกิด การตั้งสภาองค์กรชุมชน (สุวัฒน์ คงแป้น, ๒๕๕๗, น.๑๒-๑๗)

สถานการณ์การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ที่เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชนมากขึ้น ในปี ๒๕๔๐ รัฐธรรมนูญของประเทศที่บัญญัติให้มีการปฏิรูปการเมืองเพิ่มสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมประชาชน เพิ่มสิทธิชุมชน บทบาทชุมชน ในการพัฒนาประเทศ ได้ก่อให้เกิดกระแสการตื่นตัวของชุมชนในการที่จะลุกมาดูแลรักษาสิทธิชุมชนตนเอง คนในชุมชนหลายแห่ง ได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบหาทางออกจากปัญหาที่รุมเร้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา ข้อจำกัดด้านการดำเนินชีวิตที่ชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้นความสัมพันธ์ของคนลดลงต่างคนต่างอยู่ ต่างทำมาหากิน ชุมชนหลายแห่งได้พยายามพลิกฟื้นวิถีชีวิตชุมชนแบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยสร้าง “ระบบเครือข่ายเสมือน” ขึ้น เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดเหล่านั้น ทั้งด้านการแลกเปลี่ยนแรงงาน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรเป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกลับคืนมา มีความช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันเพิ่มขึ้นแม้ในช่วงแรก การรวมกลุ่มของชุมชน อาจยังไม่เป็นระบบระเบียบมากนัก มีปัญหาความเฉยชาของคนส่วนหนึ่งไม่ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของตนเอง แต่การที่คนส่วนหนึ่งรวมตัวกันมาดูแล มาปรึกษาหารือ มาหาทางออกให้คนในชุมชนก็กลายเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นให้ภาคส่วนต่าง ๆ หลาย ๆ ชุมชน เกิดการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเพื่อชุมชน หมู่บ้าน ตำบลของตน โดยช่วงปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมา มีโครงการกิจกรรม ที่สนับสนุนการรวมตัวของชุมชน ได้แก่

๑) โครงการกองทุนพัฒนาเพื่อสังคมหรือโครงการ SIF ที่เกิดขึ้น ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นโครงการที่สนับสนุนการจัดกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ให้ชุมชนรู้จักตนเอง โดยการตั้งกลุ่มพูดคุย รวบรวมปัญหา วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลรายครัวเรือนและขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ด้านการเกษตรและด้านอื่น ๆ ของครัวเรือน เป็นต้น

๒) โครงการจัดทำแผนชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้ เพื่อรู้จักชุมชน รู้จักเรื่องภายนอก วิเคราะห์ข้อมูล ทำแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการจัดการด้านเศรษฐกิจในชุมชน การลดต้นทุนการผลิต เกิดเป็นกลุ่มองค์กรและเครือข่ายด้านอาชีพมากมายหลายองค์กร และเกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน

๓) โครงการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนและปัญหาสังคม ที่มีทั้งการสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินงาน ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ

สนับสนุนให้ภาคประชาชน องค์กรชุมชน เป็นผู้คิดค้นปัญหาและหาทางแก้ไขด้วยตนเอง โดยมีการสนับสนุนงบประมาณตรงไปที่ชุมชน ให้ชุมชนจัดการด้วยตนเอง

ผลการขับเคลื่อนงานของขบวนการองค์กรชุมชน องค์กรภาคประชาชน ภาคประชาสังคม เพื่อกระตุ้นชุมชนให้เป็นเจ้าของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเอง เกิดผลเชิงประจักษ์ว่าชุมชน องค์กรภาคประชาชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ สามารถขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ตรงจุด ตรงตามความต้องการ ทำให้ชาวบ้านตื่นตัว ตระหนักถึงความสำคัญของการลุกมาดูแลตนเอง เสนอความต้องการที่แท้จริงของประชาชนระดับฐานราก ในขณะเดียวกัน มีข้อมูลเปรียบเทียบว่า บางองค์กรชุมชนที่เป็นการจัดตั้งจากหน่วยงานรัฐ ไม่ได้มาจากการต้องการของประชาชน มีการรวมตัวแบบหลวม ๆ ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากไม่ได้เกิดจากความต้องอย่างแท้จริงของชุมชน ในการทำงานที่จรรวมตัวกันทำงานเพื่อชุมชน แม้ว่าจะมีความสำเร็จขององค์กรภาคประชาชน ที่สามารถดูแลหาทางออกจากปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเอง เกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อยู่ทั่วภูมิภาค หน่วยงานภาครัฐก็ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนงานให้ชุมชนท้องถิ่น เห็นว่าองค์กรชุมชนไม่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน เป็นองค์กรเถื่อนไม่มีสถานะทางกฎหมาย ในการเป็นองค์กรตัวแทนภาคประชาชน องค์กรชุมชนขบวนการภาคประชาชน ภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนงานชุมชน จึงได้ใช้สถานการณ์ที่มีความตื่นตัวเรื่องสิทธิชุมชน สร้างกระแสและผลักดันให้มีกฎหมายสภาองค์กรชุมชน เมื่อปี ๒๕๕๑ เพื่อให้เกิดการยอมรับองค์กรชุมชนที่ทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ เพิ่มบทบาทของภาคประชาชนในการพัฒนาประเทศ ให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างประชาธิปไตยและระบบบรรณาภิบาลและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน (สุวัฒน์ คงแป้น, ๒๕๕๗, น.๑๔) ศ.ดร.สุจิต บุษงการ ประธานสภาพัฒนาการเมือง กล่าวเปิดการประชุม สมัชชาชุมชนภาคอีสาน ๒๕๕๕ โดยระบุว่า จากรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ได้นำไปสู่การก่อให้เกิดพระราชบัญญัติที่สัมพันธ์กันในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างน้อย ๒ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่ง พ.ร.บ. ทั้ง ๒ ฉบับมุ่งเน้นไปที่การสร้างประชาธิปไตยจากฐานล่าง หากแต่ต่างในบทบาทการทำงาน จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างประชาธิปไตยชุมชน จากการสร้างสำนักท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตที่ใช้เหตุผล เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น (รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน, ๒๕๕๕)

การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเรื่องที่มีการประสานความร่วมมือหลายฝ่าย ระหว่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภาควิพัฒนา ขบวนการองค์กรชุมชน ตั้งแต่ส่วนกลาง ภาคจังหวัดและตำบล โดยได้มีการเตรียมการทั้งด้านเนื้อหา เพื่อสร้างความเข้าใจเจตนารมณ์

วัตถุประสงค์ของกฎหมาย ออกแบบและจัดกระบวนการขับเคลื่อน การจัดแจ้ง จัดตั้ง โดย (สุวัฒน์ คงแป้น, ๒๕๕๗, น.๑๕)

๑) สร้างความเข้าใจ เจตนารมณ์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนและจัดกระบวนการจัดแจ้งจัดตั้ง กลุ่มองค์กรชุมชน เป้าหมาย “สภาองค์กรชุมชน เป็นพื้นที่กลางที่ทุกคนสามารถนำเรื่องทุกอย่าง ทั้งปัญหาและการพัฒนา ที่เจอมาถกเถียงแลกเปลี่ยน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การพัฒนา การกำหนดอนาคตของชุมชน โดยคนในชุมชนร่วมคิดร่วมตัดสินใจเพื่อชุมชน”

- เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นคิดเป็น ทำเป็น มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน

- เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำปัญหาพื้นที่และนำหลักบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี มาปฏิบัติและแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง

- เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการจัดการตนเองเพื่อชุมชนท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ใช้องค์กรชุมชน เครือข่ายซึ่งมีทั้งองค์กรชุมชน ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มสังคม ฯลฯ จัดแจ้งจัดตั้ง ยกฐานะเป็นสภา องค์กรชุมชน ดังตัวอย่าง

๓) เมื่อจัดตั้งแล้วได้มีการกำหนดคติกาสภาองค์กรชุมชน ทั้งเรื่องบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การบริหารจัดการ การประชุม ฯลฯ เพื่อให้สภาฯ สามารถขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามบริบทของพื้นที่

๒.๙ การวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น

การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนาของท้องถิ่นในปัจจุบัน เป็นการประเมินโดยวิเคราะห์ถึงโอกาสและภาวะคุกคามหรือข้อจำกัด อันเป็นสถานะแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น รวมทั้งการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งของท้องถิ่น อันเป็นสถานะแวดล้อมภายในท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดเป็นการประเมินสถานภาพของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยเป็นการตอบคำถามว่า “ปัจจุบันท้องถิ่นมีสถานภาพการพัฒนาอยู่จุดไหน” สำหรับใช้เป็นประโยชน์ในการกำหนดการดำเนินงานในอนาคตต่อไป ทั้งนี้โดยใช้เทคนิค SWOT analysis การพิจารณาถึงปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง (Strength- S) จุดอ่อน (Weak- W) และปัจจัยภายนอกได้แก่ โอกาส

(Opportunity- O) และอุปสรรค (Threat- T) เป็นเครื่องมือ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๔, น.๒๑)

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ต้องนำมาพิจารณา

- ด้านการบริหาร ได้แก่ การแบ่งส่วนราชการ การวางแผน การประสานงาน การมอบอำนาจ การกำกับดูแล เป็นต้น

- ระเบียบ กฎหมาย
- บุคลากร ได้แก่ อัตรากำลัง คุณภาพ วินัย ทักษะ ทักษะ ทักษะ เป็นต้น
- งบประมาณ รวมทั้งความช่วยเหลือต่าง ๆ
- ระบบฐานข้อมูล
- การประสานงาน/ การอำนวยความสะดวก/ ความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- ทรัพยากร เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำงาน

การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength = S) เป็นการพิจารณาปัจจัยภายในหน่วยงานมีส่วนดี ความเข้มแข็ง ความสามารถ ศักยภาพ ส่วนที่ส่งเสริมความสำเร็จซึ่งจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ

การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness = W) เป็นการพิจารณาปัจจัยภายในหน่วยงานมีส่วนเสีย ความอ่อนแอ ข้อจำกัดความไม่พร้อม ซึ่งจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับการวิเคราะห์จุดแข็ง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๔, น.๒๑)

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

- ด้านการเมือง รวมถึงระดับความขัดแย้งและกลุ่มผลประโยชน์
- ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เศรษฐกิจรวมในเขตพื้นที่ เช่น ผลผลิต รายได้ รายจ่าย การออมการลงทุน การใช้ที่ดิน แรงงาน การเกษตรกรรม การพาณิชย์กรรม การคลัง
- ด้านสังคม
- นโยบายรัฐบาล/ กฎหมาย
- เทคโนโลยี

การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity = O) เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกว่ามีสภาพเป็นเช่นไร เหตุการณ์สถานการณ์ของโลกของประเทศของจังหวัดและขออำเภอ ที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อท้องถิ่นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงใดที่เป็นประโยชน์หรือเป็นโอกาส อันดีต่อท้องถิ่น โดยจะต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและเทคโนโลยี

การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัด (Treat = T) เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคหรือภาวะคุกคาม ก่อให้เกิดผลเสียหรือเป็นข้อจำกัดต่อท้องถิ่น โดยจะต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและเทคโนโลยี เช่นเดียวกับการวิเคราะห์โอกาส (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๔, น.๒๒)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพขององค์กรโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า SWOT analysis ซึ่งช่วยให้ผู้มีหน้าที่บริหารองค์กรกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อน ตามสภาพแวดล้อมภายในโอกาสและอุปสรรค จากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กรหรือเป็นการวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของแต่ละปัจจัยที่จะมีผลต่อความยั่งยืนขององค์กร ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการจัดอภิปรายหรือประชุมกลุ่มเพื่อระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มจะเป็นการอภิปรายตามรูปแบบและกรอบพิธีสิทธิ์ คำวนศิลป์ (๒๕๔๓, น.๒๓๐) ได้กล่าวว่า แนวคิดของการวิเคราะห์ “SWOT” ปัจจัยที่มีทั้งจุดอ่อนและภาวะคุกคาม จะถือว่าเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้ไม่เกิดความยั่งยืนอย่างรุนแรง ปัจจัยที่มีเพียงภาวะคุกคาม จะมีผลทำให้ไม่เกิดความยั่งยืนเช่นกัน แต่ความรุนแรงไม่เท่าในสภาวะการณืแรก ส่วนปัจจัยที่มีเพียงจุดอ่อนถือว่ามึผลกระทบต่อความยั่งยืนอย่างไม่รุนแรงเท่าในสองสภาวะการณืที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้เพราะบ่อยครั้งผู้บริหารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งได้ ในกรณีตรงกันข้าม ถ้าปัจจัยใดที่เป็นทั้งจุดแข็งและโอกาส ก็จะเอื้อต่อการบริการให้ผลจากการพัฒนานั้นเกิดความยั่งยืนได้มากที่สุด ถ้ามีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะเกิดความยั่งยืนได้น้อยลงมา

ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้แต่ละอย่างจะช่วยให้เข้าใจได้ว่ามีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จุดแข็งขององค์กรจะเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมายในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะเป็นคุณลักษณะภายใน ที่อาจจะทำลายผลการดำเนินงาน โอกาสทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์ SWOT นี้จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม (เมธาวิทย์ ไชยะจิตรกำธร, ๒๕๕๕)

๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐.๑ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (๒๕๕๕, น.๑๘) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย” โดยทำการศึกษาความคิดเห็นประชาชนในช่วงหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อให้ทราบว่าคุณคนไทยมีแนวคิดต่อคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์แบบใด แบ่งออกเป็นกี่กลุ่ม ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis)

แบบของการเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์หรือที่ควรจะเป็น(Normative Citizenship) สามารถจำแนกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม (Traditionalist/ Minimalist) และ ๒) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสรภาพ และความก้าวหน้าทันสมัย (Liberal/ Modern)

๒.๑๐.๒ ตามธรรม จินากุลและคณะ (๒๕๔๙, น. xi) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาประชาธิปไตยของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่าชุมชนสามารถร่วมกันสืบค้นข้อมูล คิดเชิงระบบวิเคราะห์ชุมชน และกำหนดแผนแม่บทชุมชน ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยของชุมชนได้ ภายหลังจากเสร็จกิจกรรมชาวบ้านสามารถพัฒนาตนได้ ๓ ชั้นของกระบวนการพัฒนาตนเอง ซึ่งเอื้อต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในระดับชุมชนเพื่อเรียนรู้และเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย

กิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชน

กระบวนการขัดเกลาทางการเมืองแก่ประชาชน (Politic Socialization) มีแนวทางดังนี้ (ประธาน สุวรรณมงคล, ๒๕๔๘ อ้างถึงใน ตามธรรม จินากุลและคณะ, ๒๕๔๙, น.๕๙)

๑) การเรียนรู้ (Cognitive Orientation) เป็นกระบวนการส่งเสริมให้ชาวบ้านเรียนรู้จุดมุ่งหมายของชุมชน ในมิติความสัมพันธ์ของตนเองชุมชนและต่อสังคม

๒) สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม (Affective Orientation) เป็นการสร้างความผูกพัน ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

๓) การประเมินพฤติกรรม (Evaluation Orientation) เป็นการส่งเสริมการสร้างค่านิยมต่อกิจกรรมและการตัดสินใจภายใต้ค่านิยมนั้น

๒.๑๐.๓ วิเวก หนูมากและคณะ (๒๕๕๒, น.๓๗) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเข้าใจประชาธิปไตยของคนในชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า เรื่องความเข้าใจประชาธิปไตย เขตพื้นที่ หมู่ที่ ๗ ตำบลโคกสัก อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ปรากฏว่า ยังมีความสนใจ เข้าใจประชาธิปไตยระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามความเข้าใจหรือสนใจดังกล่าวยังไม่ปรากฏแสดงให้เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรม ฉะนั้นการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ สนใจที่จะเรียนรู้ต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ เช่น การจัดเวทีสัมมนาพูดคุยแลกเปลี่ยนการสอดแทรกเนื้อหาในกระบวนการประชุมของชาวบ้าน สื่อและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน

๒.๑๐.๔ ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ และยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน” ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านเพียงร้อยละ ๕๕.๐ มีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมาก แต่เมื่อเทียบหัวหน้าครัวเรือนทั่วไปแล้ว

คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีความรู้ดีกว่า เช่นเดียวกับพฤติกรรมเชิงประชาธิปไตย กล่าวคือ พฤติกรรมเชิงประชาธิปไตยของคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีมากในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เรื่องการไปฟังการหาเสียงเลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ก็ยังมีสัดส่วนมากกว่าผู้ไม่ได้เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านพบว่า มีอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาระดับ ๓ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านควรปรับปรุงหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยมากที่สุด สำหรับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมบางประการพบว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยของคณะกรรมการหมู่บ้านบางเรื่อง

๒.๑๐.๕ กิตติม์ บุญชูวิทย์ และคณะ (๒๕๔๖) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ของประชากรในเขตจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ของประชาชนในเขตจังหวัดขอนแก่น ด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ และเมื่อเปรียบเทียบในเรื่องของ เพศ พบว่าเพศหญิงและชาย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองแตกต่างกันน้อยจนแทบจะไม่พบความแตกต่างเลย ส่วนในเรื่องอายุพบว่า ประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๒๖-๓๕ ปี และ ๓๖-๖๐ ปี มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง สูงกว่าประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๑๘-๒๕ ปี และผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี ในเรื่องของระดับการศึกษาพบว่า ประชาชนที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับปริญญาตรี และระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีและในเรื่องของอาชีพก็พบว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพการเกษตร มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองสูงกว่ากรรมกร ข้าราชการ ผู้ที่ทำงานบริษัท ผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว ตลอดจนผู้ที่ว่างงาน

๒.๑๐.๖ ถวิลวดี บุรีกุล (๒๕๔๗) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น : สังเคราะห์จากบทเรียน ๓ กรณีศึกษา” จากการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน องค์กรรมมีความแตกต่างกันในด้านวัตถุประสงค์เป้าหมาย รูปแบบวิธีการ ขั้นตอนกระบวนการและเทคนิคกลยุทธ์ที่ใช้เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งความแตกต่างเหล่านั้นเกิดจากความต้องการและแนวคิดที่แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ การใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้และการพัฒนาการ จนเกิดความเข้มแข็งขององค์กรและชุมชน การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำการศึกษาในสองส่วนคือ การประเมินประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการประเมินศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาสภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโกมีกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็ง มีการเรียนรู้ การพัฒนา การปรับตัวและมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้นเป็นลำดับ

ทั้งสององค์กรมีการติดต่อประสานงานและมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นซึ่งเป็นแนวโน้มที่ดีของการมีส่วนร่วมของ ทั้งสององค์กรและการพัฒนาตำบลหนองโก กรณีเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน องค์กรผู้นำ แกนนำและสมาชิกมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องชัดเจนเห็นประโยชน์เป็นรูปธรรม สำหรับการประสานงานและการมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในขั้นของการดำเนินการเพื่อหาเครือข่ายพันธมิตร ซึ่งมีแนวโน้มที่ดี ที่จะได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอกมากขึ้น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลหลายแห่งให้ความสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการดูแลรักษาป่ามากขึ้น กรณีที่สามคือ กรณีองค์กรชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้นำกลุ่มแกนนำและสมาชิกองค์กร มีความเข้มแข็งมาก สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและยินดีที่จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่สำหรับองค์กรภายนอก โดยเฉพาะส่วนราชการนั้นยังขาดความร่วมมือที่จริงจังและต่อเนื่องโดยจะให้การสนับสนุนก็ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาหรือการร้องขอเป็นเฉพาะกรณีเท่านั้น

ดังนั้นจึงเป็นภาระสำคัญอย่างยิ่งขององค์กรที่จะดึงความร่วมมือจากองค์กรภายนอกให้มามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร ตัวชี้วัดประสิทธิผลและประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในบริบทของกระบวนการกระจายอำนาจกับตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ชุมชน จากการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในบริบทของกระบวนการกระจายอำนาจ ที่สร้างขึ้นแบบประชาชนมีส่วนร่วม และจากนักวิจัยในพื้นที่มีการนำไปทดสอบและปรับปรุงในพื้นที่หลายครั้งเพื่อให้ใช้ได้จริงและสามารถสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในบริบทของกระบวนการกระจายอำนาจดังกล่าว จากการศึกษาสามารถแยกเป็น ๖ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มของรายได้/โครงการ กลุ่ม/ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของราชการ/องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกฎหมาย/อื่น ๆ ตัวชี้วัด ๖ กลุ่มใหญ่นี้ดังกล่าวประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อย สำหรับตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเป็นการศึกษา ตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนซึ่งประกอบด้วย ๙ ประเด็น คือ การรับรู้ ข้อมูลข่าวสารท้องถิ่น การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณะการพัฒนาเรื่องการเป็นพลเมือง การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในชุมชนการมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ในชุมชน ความสัมพันธ์นอกชุมชน การมีส่วนร่วมในการติดตามการทำงานของท้องถิ่น และการให้ข่าวสารของท้องถิ่น ซึ่งทั้ง ๓ กรณีศึกษามีความคล้ายคลึงกันมาก เว้นแต่ประเด็นการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งกับความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ซึ่งสภาพพัฒนาหมู่บ้านหนองโกมีความจำเป็นในการพึ่งพาภายนอกน้อยกว่าอีก ๒ องค์กร

๒.๑๐.๗ สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๕, น.๗๕-๗๗) ได้ศึกษาเรื่อง “ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง” บทสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อผลักดันแนวคิด

เกี่ยวกับประชาธิปไตยชุมชน เป็นแนวคิดที่ยึดหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เป็นกลไกในการผลักดันแนวทางหรือทิศทางการบริหารจัดการท้องถิ่นให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น โดยใช้ “แผนชุมชน” ซึ่ง ท้องถิ่นต้องใช้เป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ๓ ปี เป็นแม่แบบหรือเป็นบทเรียนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชน เพื่อกระตุ้นและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้การทำงานในลักษณะของการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ท้องที่ ท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งรูปแบบการทำงานและกระบวนการที่ประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะจากพื้นที่ต้นแบบประชาธิปไตยชุมชน นำร่องภายใต้โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสภาพัฒนาการเมือง เช่น ตำบลท่านางแนว และ ตำบลโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น หรือตำบลน้ำปลีก จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ชุมชนได้ทำงานร่วมกับ ท้องที่และท้องถิ่นจนสามารถผลักดันแผนชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการของชุมชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่น ๓ ปีได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยชุมชนให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมคณะผู้ศึกษา จึงเห็นว่า ควรที่จะมีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลเพื่อประกอบการพัฒนาและผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยชุมชนใน ๒ ด้าน โดยประการแรก การผลักดันกลไกการขับเคลื่อนแนวคิดประชาธิปไตยชุมชน มีเป้าหมายครอบคลุมพื้นที่ในระดับตำบลทั่วประเทศ เพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือทิศทางการบริหารท้องถิ่นให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยในระยะแรกจะเป็นการมุ่งเน้นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในแต่ละพื้นที่ และกระบวนการผลักดันแผนชุมชนผ่านกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างท้องที่ ท้องถิ่นและชุมชน โดยรัฐบาลต้องกำหนดให้การผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยชุมชนเป็นนโยบายสำคัญ และสร้างความพร้อมต่อภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องท้องที่และท้องถิ่นให้สามารถทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อที่จะผลักดันและขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างแท้จริงและภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด ดังนี้ ๑) รัฐบาลต้องกำหนดให้แนวคิดประชาธิปไตยชุมชนเป็นนโยบายในการทำงานของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในระดับท้องที่และท้องถิ่น เพื่อสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ๒) รัฐบาลต้องผลักดันให้แผนแม่บทชุมชนถูกนำไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่นและมีกระบวนการกำกับ ติดตาม เพื่อให้สามารถนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติได้จริง เช่น การกำหนดให้มีคณะกรรมการร่วมอันประกอบด้วย ข้าราชการประจำท้องที่ นักการเมืองท้องถิ่น และภาคประชาชน เพื่อร่วมกันผลักดันแผนพัฒนาท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติ หรือการกำหนดให้ท้องถิ่นต้องจัดทำรายงานผลบูรณาการแผนแม่บทชุมชนกับแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยจะต้องนำเสนอรายงานดังกล่าวประกอบการพิจารณาขอรับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี

ของท้องถิ่น ๓) รัฐบาลต้องกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทำหน้าที่ในเชิงรุกเพื่อให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชนและชุมชนให้สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง ประการที่สอง การจัดทำมีงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชุมชน ดังนี้ ๑) สนับสนุนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชนและชุมชนอื่น ๒) ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาผู้นำในระดับพื้นที่ เพื่อให้ประชาธิปไตยชุมชนเป็นไปอย่างไม่ขาดช่วงและยั่งยืน ๓) สำหรับจัดทำข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ และจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันของประชาชน ๔) จัดให้มีสื่อสาธารณะร่วมสำหรับเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ ให้คนในชุมชน กันระหว่างคนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การมีวิทยุชุมชนหรือศูนย์กระจายข่าว

๒.๑๐.๘ ณรงค์ บุญสวยขวัญ (๒๕๕๖, น.๑๒๑-๑๓๑) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคพลเมือง : ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือบ่งบอกการเมืองของพลเมือง จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ พบว่า เมื่อกล่าวถึงพลเมืองและการเมืองพลเมืองจะมีงานที่อธิบายให้เข้าใจถึงลักษณะของความเป็นพลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคลและการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่เหมือน ๆ กันคือคุณลักษณะประการแรก การเมืองภาคพลเมืองที่พินิจพิจารณาไปที่ความเป็นสมาชิกของกลุ่มคน องค์กรขบวนการทางสังคม คุณลักษณะประการที่สอง การเมืองภาคพลเมืองเน้นที่ความเป็นปัจเจกบุคคลคุณลักษณะประการที่สาม การเมืองภาคพลเมืองเน้นที่ผู้นำ แกนนำ คุณลักษณะประการที่สี่ ของการเมืองภาคพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม

กลุ่ม องค์กร ขบวนการทางสังคม คุณลักษณะประการแรกของการเมืองภาคพลเมืองในสังคม พบว่า มีงานทางวิชาการจำนวนมากมีเนื้อหาอย่างเปิดเผย และ/หรือ มีเนื้อหาเชิงแอบแฝงที่พินิจพิจารณาไปที่ความเป็นสมาชิกของกลุ่มคน องค์กร ขบวนการทางสังคม เช่น งานของอนเนก เหล่าธรรมทัศน์ งานของธเนศวร์ เจริญเมือง งานของสีลาภรณ์ บัวสาย งานของDonatella della Porta ชื่อหนังสือ Can democracy be saved? ที่กล่าวถึงพลเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่ความเป็นพลเมืองแตกต่างจากพลเมืองในระบอบเสรีประชาธิปไตย แม้ว่าในเสรีประชาธิปไตยเน้นพลเมืองที่มีความอิสระเสรี และความเสมอภาคส่วนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเน้นความเป็นสมาชิกในสถาบันการเมืองหรือองค์กรการเมือง ทั้งนี้ในมิติเศรษฐกิจการเมืองได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น.๑๒๕)

พลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคล คุณลักษณะของพลเมืองที่ต้องเน้นพลเมืองที่มีความเป็นปัจเจกบุคคล พบว่า มีการเสนอแนวคิดแบบดั้งเดิม โดยที่ข้างต้นผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในระดับหนึ่งแล้วเพียงพอที่จะสรุปคุณลักษณะของปัจเจกบุคคลที่เป็นพลเมือง คือ ประการแรก บุคคลที่มีลักษณะ

ของ “คุณธรรมของพลเมือง” ในฐานะที่เป็นปัจเจกของบุคคล เช่น งานที่ณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้ศึกษาเรื่อง ตัวชี้วัดทางสังคมเศรษฐกิจเพื่อบริหารจัดการกลุ่มน้ำปากพอง โดยสังเคราะห์แนวคิดเชิงทฤษฎี พบว่ามี ๔ ลักษณะ คือ (๑) การมีจิตสาธารณะ (๒) สมาชิกมีคุณลักษณะของพลเมือง (๓) ต้องมีความไว้วางใจกัน (๔) อดทนอดกลั้น (Tolerance) หรือมีขันติ (Patience) อนึ่ง เหล่าธรรมทัศน์ เรื่องการเมืองของพลเมือง : สูสหัสสวรรษใหม่ ตีความเชิงสรุปอย่างชัดเจนว่า พลเมือง คือ บุคคลผู้ที่ไม่ปรารถนาไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครครอบงำ บงการหรืออุปถัมภ์ คำจูนตนเอง งานของ ธเนศวร์ เจริญเมือง ได้เสนอให้เห็นตัวอย่างบุคคลอันเป็นชีวิตของพลเมืองหลาย ๆ คนในอดีตที่โดดเด่นและมีบทบาทสำคัญต่อสังคม และเขาได้เขียนให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของปัจเจกบุคคลที่โดดเด่นในอดีต คือ บุคคลที่ต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม เช่นนี้ทำให้ความเป็นการเมืองในฐานะที่ปัจเจกบุคคลเป็นประเด็นที่ต้องสนใจไปที่การใช้อำนาจของตนเอง เป็นการเปิดตัวตนของบุคคลในพื้นที่ทางสังคมผ่านกระบวนการสำแดงเชิงอำนาจให้เป็นที่ยอมรับ เพิ่มคุณค่าทางการเมืองของบุคคล โดยลดหรือปลอดการถูกกดขี่ ปฏิเสธการถูกครอบงำ ชี้นำ ไม่ถูกระดมหรือเกณฑ์อย่างไม่รู้เท่าทัน (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น.๑๒๙-๑๓๐)

ผู้นำ แกนนำ คุณลักษณะของการเมืองภาคพลเมืองที่ต้องมีผู้นำ แกนนำ แม้ว่าการกล่าวถึงพลเมืองจะเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน ดั่งนัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ตาม แต่เมื่อมีกลุ่มคน องค์กร ขบวนการทางสังคมที่เป็นผลรวมของการกระทำร่วมกันของปัจเจกบุคคลย่อมเล็งไม่ได้ที่จะไม่มี “กระบวนการการนำ” กระบวนการที่ว่า คือ กิริยาการนำเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับกิริยาของการตาม ดังนั้น “ผู้นำ” ของกลุ่ม องค์กร ขบวนการจึงเกิดขึ้นตามธรรมชาติของกระบวนการทางสังคม “ผู้นำ” จึงเป็นบุคคลที่มีสถานภาพของการนำที่มีบุคคลอื่นปฏิบัติตามในการทำกิจกรรมร่วมกันเพียงแต่ว่างานวิชาการด้านพลเมืองที่นำเสนอเกี่ยวกับ “ผู้นำ” โดยเฉพาะผู้นำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำในภาคพลเมืองหรือผู้นำประชาสังคมมีน้อย ทั้งในงานต่างประเทศและไทย คงเขียนให้ทราบเพียงว่ามีผู้นำ แกนนำในกิจกรรมการเคลื่อนไหวก็ยอมรับแต่ไม่ระบุและอธิบายถึงผู้นำอย่างละเอียดเพียงพอให้ทราบและเข้าใจทางวิชาการ งานของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการพัฒนาระบอบระดับท้องถิ่น เองก็ยอมรับถึงแกนนำของภาคประชาชนที่ต้องมีในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖, น.๑๓๐-๑๓๑)

การเชื่อมโยงเครือข่าย คุณลักษณะประการสุดท้ายของการเมืองภาคพลเมืองที่เน้นการเชื่อมโยงเครือข่าย (Social Network) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม องค์กรประชาสังคมหรือพลเมือง (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๖: ๑๓๓)

๒. ๑๐. ๙ John Ainley, Wolfram Schulz and Julian Fraillon (๒๐๑๓, p. ๕) ได้ศึกษาเรื่อง Attitudes towards political engagement among lower secondary students in East Asian countries: Results from ICCS ๒๐๐๙ การศึกษาทัศนคติของนักศึกษาระดับ

มัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงต่อความสำคัญของพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักการเมือง ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความซื่อสัตย์ และความมีศีลธรรมของนักการเมือง มีความสำคัญมากกว่าความสามารถของเขา (Abilities) ๒) ผู้นำทางการเมืองควรเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านศีลธรรม (Role Model of Morality) ๓) นักการเมืองมีความรับผิดชอบที่ทำให้เกิดความมั่นใจว่าครอบครัวของเขาเชื่อฟังกฎหมาย ๔) นักการเมืองมีความรับผิดชอบต่อที่ทำให้แน่ใจว่าครอบครัวของเขาประพฤติอย่างศีลธรรม ๕) นักการเมืองจะต้องอธิบายได้ถ้าสมาชิกในครอบครัวของเขาทำผิดกฎหมายหรือปฏิบัติอย่างผิดศีลธรรม

สรุปแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ บทความวิจัย บทความทางวิชาการ ตำรา และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ซึ่งให้เห็นความชัดเจนในการศึกษาส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน และในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและด้านเหตุปัจจัยในการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยจะได้ปฏิบัติตามระเบียบวิธีวิจัยในบทที่ ๓ ต่อไป

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการวางแผนศึกษาและออกแบบวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแม่ต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่เกี่ยวข้องกับ “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแม่ต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form)^๑ ให้มีหัวข้อคำถามที่ครอบคลุมรายละเอียดที่ต้องการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ได้แก่

^๑ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, (เชียงใหม่: บริษัทประชากรธุรกิจ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙๕.

๑) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” แล้วจึงนำไปกำหนดกรอบในการวิจัย

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ ๑) ข้าราชการประจำ ๒) ผู้นำชุมชน ๓) ประชาชนในชุมชน เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในพื้นที่ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญที่อยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน ๑๕ คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์เป็นแนวคำถาม (Guideline) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form)^๒ มีหัวข้อคำถามที่ครอบคลุมรายละเอียดที่ต้องการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับนำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ๓ ภาคส่วน คือ ข้าราชการประจำ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญที่อยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน ๑๕ คน ดังนี้

๑. ข้าราชการประจำ จำนวน ๕ คน

(๑) นางสาวสุพิชา	สิทธิพร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
(๒) นางศิริขวัญ	ตะถิน	นักวิชาการการคลัง
(๓) นางอนงค์นุช	เสนาณรงค์วรกุล	เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์
(๔) นางจิรานันท์	วงศ์อินทร์	นักทรัพยากรบุคคล
(๕) นายมณฑิย	ธาโณม	ผู้อำนวยการกองช่าง

๒. ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางไพริน	ชดสี	อาสาสมัครหมู่ ๕
(๒) นางเอมอร	นาราษฎร์	อาสาสมัครหมู่ ๗
(๓) นางสาวเนียง	มณีวงศ์	อาสาสมัครหมู่ ๘
(๔) นายผจญ	วังใน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕
(๕) นางธิดารัตน์	ทะนันทชัย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕

^๒ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, (เชียงใหม่: บริษัทประชากรธุรกิจ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙๕.

๓. ประชาชนในชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางสาวพงษ์	เวียงเงิน	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๕
(๒) นายโผน	เวียงนิล	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๗
(๓) นางวิภาดา	เวียงนาค	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๔) นายอุทัย	สุดแสนท์	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๕) นายปู้ด	แมตหก	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๙

ข. เชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกตามลักษณะการวิจัย ได้แก่ ประชากรที่นำไปสู่กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) อาศัยอยู่ในเขต อบต. ป่าเมต ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๔,๕๖๙ คน^๓ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชากรผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๖๗ คน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๔ ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ได้เท่ากับ ๐.๐๕ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในจำนวนเต็มคือ ๓๖๗ คน โดยการใช้กลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ และกลุ่มประชากรชาย หญิงในจำนวนที่ใกล้เคียงกันโดยการใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Random) ด้วยวิธีบังเอิญ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ต่อไป

สูตร	n	=	$\frac{N}{1+Ne^2}$
เมื่อ	n	=	จำนวนตัวอย่างที่จะต้องทำการสุ่ม
	N	=	จำนวนประชากรทั้งหมด
	e	=	ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับนำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)^๕ อันมีหลักเกณฑ์ประการสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังต่อไปนี้

^๓ [http://www.phraelocal.go.th/uploader/vt๔๔๗๒.๓\[๖๓\].pdf](http://www.phraelocal.go.th/uploader/vt๔๔๗๒.๓[๖๓].pdf), (๒๙ มกราคม ๒๕๖๔)

^๔ ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท วี.อินเตอร์ พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗.

^๕ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า ๑๙๖.

๑) บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นข้าราชการประจำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) บุคคลที่เป็นประชาชนในชุมชนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๓ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ คือตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของกาวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๕ คน โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คัดเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ประกอบด้วย ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งข้าราชการประจำ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน ๑๕ คน เป็นผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑.ข้าราชการประจำ จำนวน ๕ คน

(๑) นางสาวสุพิชา	สิทธิพร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
(๒) นางศิริขวัญ	ดีถิ่น	นักวิชาการการคลัง
(๓) นางอนงค์นุช	เสนาณรงค์วรกุล	เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์
(๔) นางจิราพันธ์	วงศ์อินทร์	นักทรัพยากรบุคคล
(๕) นายมณฑิเตอร์	ธำโสม	ผู้อำนวยการกองช่าง

๒.ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางไพริน	ซัดสี	อาสาสมัครหมู่ ๕
(๒) นางเอมอร	นาราษฎร์	อาสาสมัครหมู่ ๗
(๓) นางสาวเนียง	มณีวงศ์	อาสาสมัครหมู่ ๙
(๔) นายผจญ	วังใน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕
(๕) นางธิดารัตน์	ทะนันชัย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕

๓.ประชาชนในชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางสาวพงษ์ เวียงเงิน	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๕
(๒) นางวิภาดา เวียงนาค	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๓) นายอุทัย สุตเสนห์	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๔) นายปึก แมตหก	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๙
(๕) นายโผน เวียงนิล	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๗

โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นการเลือกตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิจารณาเลือกตัวอย่างด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าวมาดำเนินการประมวลผลข้อมูลอันนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นชุดของแบบสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตอบคำถามเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยต้องการทราบ เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การศึกษาเชิงเอกสาร และการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

๓.๔.๑ ชุดสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ตามแนวคำถามที่คณะผู้วิจัยออกแบบและได้รับการตรวจสอบความแม่นยำของเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
- ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีอะไรบ้าง และอย่างไร
- ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จะเป็นอย่างไรบ้าง

๓.๔.๒ การสร้างเครื่องมือ

มีขั้นตอนของการสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

๒) กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

๓) ลักษณะของเครื่องมือการวิจัยของแบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างคำถามปลายเปิดของการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ร่วมกับผลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์นี้จะเป็นชนิดปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เป็นต้น

๔) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยของแบบสัมภาษณ์ต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒ รูป/คน ได้แก่

(๑) พระครูโสภณกิตติบัณฑิต, ผศ. ดร อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

(๒) รศ. พูนทรัพย์ เกตุวิระพงศ์ อาจารย์ประจำหัวหน้าหน่วยวิจัย มจร.วข.แพร่

๕) นำเครื่องมือมาตรวจสอบ และนำมาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ เพื่อนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและข้อเสนอแนะกลับมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งแล้วให้ที่ปรึกษาตรวจสอบโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) = ๐.๐๕ ขึ้นไป ตามสูตร ดังนี้

สูตร $IOC =$

เมื่อ $IOC =$ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of congruence) ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\square R =$ ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด

$N =$ จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

ให้คะแนนเท่ากับ +๑ หมายถึง แน่ใจว่าถูกต้องสอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์

ให้คะแนนเท่ากับ ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์

ให้คะแนนเท่ากับ -๑ หมายถึง ยังไม่ถูกต้อง ไม่สอดคล้อง ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์

จากคำถามจำนวน 20 ข้อ ใช้ได้ทั้งหมดจำนวน 20 ข้อ ซึ่งข้อคำถามมีค่า IOC = 1.00 ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) ประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ บ้านแม่คำมี หมู่ที่ 5 ก่อนการทำวิจัย 1 เดือน จำนวน 30 คนเมื่อได้แบบสอบถามกลับมาแล้วนำผลที่ได้ไปหาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับดังนี้

๔. ผลจากการทดสอบ ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ ๐.๘๔๒ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม แล้วจึงนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นงานวิจัยรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. รวบรวมเอกสารจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒. คณะผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลโดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๑๕ คน ซึ่งในการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และทำการจัดเก็บข้อมูลโดยการจดบันทึก

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” มีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาสถิติ ได้แก่

๑. ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถามจากส่วนที่ ๑ โดยการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

๒. ข้อมูลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาลตำบลแม่หลายตามวิธีประชานิเทศจากแบบสอบถามส่วนที่ ๒ โดยสถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยายจากแบบสอบถามทั้งหมด ๒๐ ข้อ แบ่งเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๒.๑ ให้คะแนนการประมาณค่าตามแบบ Likert Scale ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
- ๓ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
- ๑ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

๒.๒ หาสถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ได้ ๕ ระดับ แต่ละระดับมีขนาดระยะช่วงกว้างระดับเท่ากับ ๐.๔๙ ได้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย

- ๔.๕๑ - ๕.๐๐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับมากที่สุด
- ๓.๕๑ - ๔.๕๐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับมาก
- ๒.๕๑ - ๓.๕๐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับปานกลาง
- ๑.๕๑ - ๒.๕๐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับน้อย
- ๑.๐๐ - ๑.๕๐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับน้อยที่สุด

๓. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เสนอในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ แบบพรรณนา

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยดำเนินการ

วิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปตามสาระสำคัญในด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๑ วิเคราะห์การศึกษาแนวการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้แก่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง และ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง

๓.๒ ศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สำหรับกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการวิเคราะห์อันจะได้ดำเนินการกระบวนการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub – themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทาง การวิจัยเชิงคุณภาพ จนไปถึงการเขียนข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) และการพรรณนาความประกอบการบรรยายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครอง และปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์
- ๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์
- ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกตามลักษณะการวิจัยได้แก่ประชากรที่นำไปสู่กลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับแนวการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการ ส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นแนวการส่งเสริมพัฒนา การเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตัวแทนประชาชนของเทศบาล ตำบลป่าเมต จังหวัดแพร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview)

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นการศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ และการศึกษา ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และร้อยละของเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๕๗	๑๔.๒๐
หญิง	๒๑๐	๕๗.๒๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก เพศหญิง จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒๐ และเพศชาย ๑๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวน และร้อยละของอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๒๐ - ๓๐ ปี	๔๒	๑๔.๒๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๒๐๖	๕๖.๑๐
๔๐ ปี ขึ้นไป	๑๐๙	๒๙.๗๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๒๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑๐ รองลงมาอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๐ และน้อยสุด ๒๐-๓๐ ปีจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวน และร้อยละของสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๑๕๐	๔๐.๙๐
สมรส	๑๓๗	๓๗.๓๐
ม้าย/หย่าร้าง	๘๐	๒๑.๘๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก โสด จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็น ร้อยละ ๔๐.๙๐ รองลงมาสมรส จำนวน ๑๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๐ และน้อยสุด มีอายุ/หย่าร้าง จำนวน ๘๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ แสดงจำนวน และร้อยละของการศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าม.๓	๗๙	๒๑.๕๐
ม.๓	๑๔๕	๓๙.๕๐
ม.๖/ปวช.	๑๒๕	๓๔.๑๐
ปวส.	๑๑	๓.๐๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๗	๑.๙๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากสำเร็จการศึกษา ม.๓ จำนวน ๑๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๐ รองลงมาสำเร็จการศึกษา ม.๖/ปวช. จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ และน้อยสุดสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปจำนวน ๗ คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวน และร้อยละของอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
พ่อบ้าน แม่บ้าน	๕๘	๑๕.๘๐
รับจ้าง	๑๘๔	๕๐.๑๐
ค้าขาย	๔๖	๑๒.๕๐
ลูกจ้างบริษัทเอกชน	๖๖	๑๘.๐๐
รับราชการ	๙	๒.๕๐
นักศึกษา	๔	๑.๑๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๐ รองลงมาประกอบอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๐ และน้อยสุดประกอบอาชีพนักศึกษาจำนวน ๔ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวน และร้อยละของรายได้ต่อเดือน

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาท	๕๔	๑๔.๗๐
๓,๐๐๐ – ๖,๐๐๐ บาท	๔๘	๑๓.๑๐
๖,๐๐๑ – ๙,๐๐๐ บาท	๑๕๕	๔๒.๒๐
๙,๐๐๑ – ๑๒,๐๐๐ บาท	๘๖	๒๓.๔๐
๑๒,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๒๔	๖.๕๐
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	-	-
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากมีรายได้ ๖,๐๐๑ – ๙,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๒๐ รองลงมามีรายได้ ๙,๐๐๑ – ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔๐ และน้อยสุดมีรายได้ ๑๒,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๔ คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงจำนวน และร้อยละของการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

สมาชิกกลุ่มทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มอาชีพ/กลุ่มแม่บ้านพ่อบ้าน	๗๐	๑๙.๑๐
สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	๔๒	๑๑.๔๐
กลุ่มออมทรัพย์	๑๑	๓.๐๐
กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข	๑๑	๓.๐๐
กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	๑๙	๕.๒๐
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด	๒๑๔	๕๘.๓๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ส่วนมากไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด จำนวน ๒๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๓๐ รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ/กลุ่มแม่บ้านพ่อบ้านจำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑๐ และน้อยสุดกลุ่มออมทรัพย์ ,กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขจำนวน ๑๑ คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ แสดงจำนวน และร้อยละของบทบาทหน้าที่ในครอบครัว

บทบาทหน้าที่ในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
พ่อ (หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว	๑๒	๓.๓๐
แม่ (หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว	๒๐๑	๕๘.๐๐
ปู่ย่า ตายาย ลูกบ้าน่าอา (หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว	๓๓	๙.๐๐
สมาชิกในครอบครัว/ผู้อาศัย	๑๒๑	๓๓.๐๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีบทบาทหน้าที่ในครอบครัวส่วนมากแม่ (หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๐๐ รองลงมาเป็นสมาชิกในครอบครัว/ผู้อาศัยจำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐๐ และน้อยสุดพ่อ (หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว จำนวน ๑๒ คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ แสดงจำนวน และร้อยละของบทบาทหน้าที่ในชุมชน

บทบาทในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านดูแลรับผิดชอบบริหารจัดการหมู่บ้าน	๑๒	๓.๓๐
สมาชิกของชุมชนหรือลูกบ้าน	๓๕๕	๙๖.๗๐
รวม	๓๖๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากสมาชิกของชุมชนหรือลูกบ้านจำนวน ๓๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๗๐. รองลงมาเป็นผู้นำและกรรมการหมู่บ้านดูแลรับผิดชอบบริหารจัดการหมู่บ้านจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓.๐ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับ

กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตาม
วัตถุประสงค์ข้อ ๑ พบว่า

ผลการวิเคราะห์ระดับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับ
กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยภาพรวมทั้ง
๔ ด้าน ได้แก่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ด้าน
ส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง และด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแนวทางการส่งเสริมพัฒนา
การเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่ โดยภาพรวม

ที่	แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	\bar{X}	S.D	ระดับ
๑	ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง	๓.๙๕	๐.๖๕	มาก
๒	ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	๓.๖๒	๐.๖๖	มาก
๓	ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง	๓.๗๐	๐.๗๑	มาก
๔	ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง	๓.๓๓	๐.๖๘	ปานกลาง
	รวม	๓.๖๕	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับ
กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๕๓) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหา
น้อยดังนี้คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง มี
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๕$, S.D. = ๐.๖๕) รองลงมา ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมืองมีค่าเฉลี่ย
($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๑) ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๖๒$, S.D. =
๐.๖๖) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมืองค่าเฉลี่ย ($\bar{X} =$
๓.๓๓, S.D. = ๐.๖๘) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

ที่	ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง	\bar{X}	S.D	ระดับ
๑	ท่านติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อโซเชียลมีเดีย ๆ	๔.๓๗	๐.๘๕	มาก
๒	ท่านติดตามเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองการ ปกครองผ่านทางหนังสือพิมพ์ และวารสารอื่น ๆ	๔.๒๒	๐.๗๕	มาก
๓	ท่านเคยเข้าร่วมรับฟังการปราศรัยหาเสียง ของสมาชิกสภาเทศบาล หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.)	๓.๘๖	๐.๙๒	มาก
๔	ท่านติดตามข่าวสารทางการเมือง การปกครองกับบุคคลอื่น ๆ	๓.๘๑	๐.๘๑	มาก
๕	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองการปกครองผ่านทางเสียงตามสายของชุมชน	๓.๕๒	๐.๙๑	มาก
	รวม	๓.๙๕	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕, S.D. = ๐.๖๕$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ท่านติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อโซเชียลมีเดีย ๆ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๓๗, S.D. = ๐.๘๕$) รองลงมา ท่านติดตามเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองการ ปกครองผ่านทางหนังสือพิมพ์ และวารสารอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ย($\bar{X} = ๔.๒๒, S.D. = ๐.๗๕$) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองการปกครองผ่านทางเสียงตามสายของชุมชนโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๕๒, S.D. = ๐.๙๑$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง

ที่	ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	\bar{X}	S.D	ระดับ
๖	ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น	๓.๗๒	๐.๙๖	มาก
๗	ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	๓.๗๗	๐.๗๘	มาก
๘	ท่านได้ชักชวนเพื่อนบ้านไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ	๓.๗๐	๐.๘๐	มาก
๙	ท่านเคยเข้าร่วมการรณรงค์เลือกตั้งหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ	๓.๕๙	๐.๙๑	มาก
๑๐	ท่านประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพื่อ กระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ	๓.๔๓	๐.๙๗	ปานกลาง
	รวม	๓.๖๒	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒, S.D. = ๐.๖๖$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๗, S.D. = ๐.๗๘$) รองลงมา ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๒, S.D. = ๐.๙๖$) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพื่อ กระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๔๓, S.D. = ๐.๙๗$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

ที่	ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง	\bar{X}	S.D	ระดับ
๑๑	ท่านพูดคุยเรื่องการเมืองการปกครอง ปัญหาบ้านเมืองกับคนภายในครอบครัวญาติพี่น้อง	๓.๗๐	๐.๗๙	มาก
๑๒	ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมืองกับกลุ่มเพื่อนและเพื่อนบ้านใกล้ซิด	๓.๖๗	๐.๙๐	มาก
๑๓	ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาสังคม	๓.๗๐	๐.๙๐	มาก
๑๔	เมื่อท่านได้รับทราบข้อมูลที่สำคัญของทางการเมืองการปกครองท่านได้ส่งไปให้แก่กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่น ๆ ด้วยจดหมาย และสื่ออื่น ๆ	๓.๘๑	๐.๖๔	มาก
๑๕	ท่านเคยร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับวิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองท้องถิ่นและหน่วยงานที่ทุจริต	๓.๖๒	๑.๐๓	มาก
	รวม	๓.๗๐	๐.๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๑) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ เมื่อท่านได้รับทราบข้อมูลที่สำคัญของทางการเมืองการปกครองท่านได้ส่งไปให้แก่กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่น ๆ ด้วยจดหมาย และสื่ออื่น ๆ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๘๑$, S.D. = ๐.๖๔) รองลงมา ท่านพูดคุยเรื่องการเมืองการปกครอง ปัญหาบ้านเมืองกับคนภายในครอบครัว ญาติพี่น้อง, ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาสังคมโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๙) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านเคยร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับวิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองท้องถิ่นและหน่วยงานที่ทุจริต โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๖๒$, S.D. = ๑.๐๓) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง

ที่	ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง	\bar{X}	S.D	ระดับ
๑๖	ท่านมีส่วนร่วมกิจกรรมในการรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น และระดับชาติ	๓.๔๐	๐.๘๕	ปานกลาง
๑๗	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการชุมนุมกับกลุ่มการเมือง เช่น การชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่าง ๆ	๓.๓๙	๐.๘๑	ปานกลาง
๑๘	ท่านเคยร่วมหาเสียงให้กับนักการเมือง หรือกลุ่มทางการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติด้วยการติดป้ายหาเสียง ติดสติ๊กเกอร์ เป็นต้น	๓.๓๐	๐.๙๒	ปานกลาง
๑๙	ท่านร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมือง	๓.๔๘	๐.๘๗	ปานกลาง
๒๐	ท่านเข้าร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง	๓.๑๐	๐.๙๓	ปานกลาง
	รวม	๓.๓๓	๐.๖๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๓, S.D. = ๐.๖๘$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ท่านร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมือง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๔๘, S.D. = ๐.๘๗$) รองลงมา ท่านมีส่วนร่วมกิจกรรมในการรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น และระดับชาติ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๔๐, S.D. = ๐.๘๕$) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านเข้าร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๑๐, S.D. = ๐.๙๓$) ตามลำดับ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

จากคำถามปลายเปิดผู้ตอบแบบสอบถามได้ระบุถึงปัญหาของแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง และ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องของการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยและได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองในทุกระดับ

ตารางที่ ๔.๑๕ สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

ลำดับ	ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่
๑	ประชาชนขาดความศรัทธาต่อพรรคการเมืองความศรัทธาต่อนักการเมือง	๒๖
๒	ปัญหาอุปสรรคที่ ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองอย่างรุนแรง แบ่ง ฝ่ายแบ่งสี ขาดความสามัคคีในชุมชน	๒๒
๓	รัฐยังขาดระบบการเมืองที่ทำหน้าที่ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่	๑๑
๔	ปัญหาทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมการเมืองของไทย	๑๐
๕	ขาดการส่งเสริมจากภาคประชาสังคมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	๑๔

ตารางที่ ๔.๑๕ สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนขาดความศรัทธาต่อพรรคการเมืองความศรัทธาต่อนักการเมือง ๒๖ คน รองลงมา ปัญหาอุปสรรคที่ ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองอย่างรุนแรง แบ่ง ฝ่ายแบ่งสี ขาดความสามัคคีในชุมชน ๒๒ คน ขาดการส่งเสริมจากภาคประชาสังคมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ๑๔ คน รัฐยังขาดระบบ

การเมืองที่ทำหน้าที่ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ๑๑ คน และ ปัญหาทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมการเมืองของไทย ๑๐ คน

ตารางที่ ๔.๑๖ สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑	องค์การปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริม และหาแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของประชาชน สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการนำเสนอ แผน/โครงการเพื่อหาแนวส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น	๒๓
๒	องค์กรภาครัฐควรนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ได้ถูกต้องตรงประเด็น และสอดคล้องกับประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น	๑๖
๓	ควรมีการจัดอบรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอย่างเข้มงวดให้แก่ประชาชน ข้าราชการการเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมที่อย่างสม่ำเสมอ	๙

ตารางที่ ๔.๑๖ สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง และ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่า องค์การปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริม และหาแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของประชาชน สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการนำเสนอแผน/โครงการเพื่อหาแนวส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น ๒๓ คน รองลงมา องค์กรภาครัฐควรนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ได้ถูกต้องตรงประเด็น และสอดคล้องกับประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ๑๖ คน และควรมีการจัดอบรมเพื่อปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมอย่างเข้มงวดให้แก่ประชาชน ข้าราชการการเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมที่อย่างสม่ำเสมอ ๙ คน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ของตัวแทนประชาชนตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indebt Interview)

ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ตัวแทนประชาชนของเทศบาลตำบลป่าเมต เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตัวแทนประชาชนตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

๑. ข้าราชการประจำ จำนวน ๕ คน

(๑) นางสาวสุพิชา	สิทธิพร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
(๒) นางศิริขวัญ	ตะถิน	นักวิชาการการคลัง
(๓) นางอนงค์นุช	เสนานุรักษ์วรกุล	เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์
(๔) นางจิรานันท์	วงศ์อินทร์	นักทรัพยากรบุคคล
(๕) นายมณฑิธร	ธาโถม	ผู้อำนวยการกองช่าง

๒. ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางไพริน	ชดสี	อาสาสมัครหมู่ ๕
(๒) นางเอมอร	นาราชภูรี	อาสาสมัครหมู่ ๗
(๓) นางสาวเนียง	มณีวงศ์	อาสาสมัครหมู่ ๙
(๔) นายผจญ	วังใน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕
(๕) นางธิดารัตน์	ทะนันทชัย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕

๓. ประชาชนในชุมชน จำนวน ๕ คน

(๑) นางสมพงษ์	เวียงเงิน	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๕
(๒) นายโผน	เวียงนิล	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๗
(๓) นางวิภาดา	เวียงนาค	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๔) นายอุทัย	สุดแสนท์	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๘
(๕) นายปู้ด	แมตหก	ประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต หมู่ ๙

การลงพื้นที่ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวได้พบว่า

๔.๔.๑ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

ด้านการส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมืองนั้นคือ จากการที่ได้รับข่าวสารทางการเมือง โดยที่การได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์

ทางการเมือง ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งในช่วงเวลาที่ข่าวทางการเมืองที่มีความสำคัญก็ขึ้นกับความพอใจในข่าวนั้น ๆ ของประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ในข้อมูลที่สำคัญดังนี้

“จากการได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองเพียงด้านเดียว จะทำให้เกิดหาและการผิดพลาดของข้อมูลที่เป็นความจริง”

จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึง การสื่อสารที่ส่งไปยังประชาชนนั้น จะต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็จะทำให้ประชาชนได้มีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองในการเลือกตั้ง เพื่อจะรักษาสีทธิในการเลือกผู้แทนให้มาทำหน้าที่ในการบริหารงานตามความต้องการของประชาชนและได้ทราบข้อมูลของผู้ที่จะลงรับสมัครเลือกตั้ง ก่อนที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า

“ควรมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบจากกระบวนการทำจดหมายถึงประชาชน เสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์ ผ่านเวทีประชุมหมู่บ้าน เวทีประชุมผู้สูงอายุ ฝ่ายการเมืองก็ได้มีการรณรงค์หาเสียงโดยแนะนำ นโยบายที่จะพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านได้รับรู้รับทราบ”

จากคำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อประชาชนเข้าใจถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเพียงพอจะทำให้ประชาชนเข้าใจถึงบาทบาทหน้าที่ของประชาชนในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง และสามารถที่จะเลือกผู้นำท้องถิ่นที่มีนโยบายที่ตรงกับความต้องการของประชาชนได้เข้ามาบริหารท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาที่ประชาชนต้องการได้ดีที่สุด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญกล่าวไว้ว่า

“ติดตามข่าวสารทุกวันทางสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เฟสบุ๊ก และทางไลน์ การรับทราบข้อมูลและปัญหาทั่วไป เช่น ปัญหาความขัดแย้ง การแก้ปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต”

“ให้ช่วยบอกต่อเพื่อนบ้านช่วยกันเชิญชวนให้ไปลงคะแนนเพื่อเลือกคนดีที่เราต้องการเพื่อมาเป็นปากเป็นเสียงแทนให้กับพวกเราในการบริหารงานท้องถิ่น”

สรุปความเห็นด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง กลุ่มการเมืองท้องถิ่นควรที่จะเป็นแกนหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ทั้งผ่านเสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะสร้างโอกาสให้ได้รับการเลือกตั้งการเมืองได้สูงกว่าผู้สมัครที่มีการหาเสียงน้อย และเป็นการกระจายข่าวสารให้ประชาชนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง

๔.๔.๒ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ร่วมทางการเมืองประเภทอื่นแล้ว ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่า การเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ อันหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ว่าคณะบุคคลใดได้ทำหน้าที่บริหารประเทศไปทิศทางใด โดยคณะบุคคลนั้นได้รับความเห็นชอบจากประชาชนผู้ไปเลือกตั้งในจำนวนที่มากน้อยเพียงใด การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีการปฏิบัติในระบบการเมือง ระบบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ขจัดกาทุจริต สร้างเสถียรภาพทางการเมือง อีกทั้งสร้างและส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรทางการเมือง และความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้ง

การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในการที่จะเลือก คณะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเข้ามาเป็นผู้แทน หรือผู้นำท้องถิ่น จะต้องมิพบทาบอย่างไรถึงจะได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และมีแนวทางการส่งเสริมอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างอิสระปราศจากการบังคับข่มขู่หรือผลตอบแทนในรูปแบบและวิธีต่าง ๆ การใช้สิทธิในการเลือกตั้งจึงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันคือ หนึ่งสิทธิต่อหนึ่งคะแนนเสียง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า

“ควรช่วยกันในการรณรงค์ การแนะนำ และประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับ ใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง”

“ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนก็ได้มีการพบปะพูดคุยเกี่ยวกับการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติและช่วยเดินรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง”

จากคำสัมภาษณ์นี้สรุปให้เห็นว่า การรณรงค์ชักชวนประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้รับทราบวันเลือกตั้งจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง ประชาชนจะเตรียมพร้อมโดยการไปตรวจสอบรายชื่อที่ตนมีสิทธิ การประชาสัมพันธ์ที่ตึกกลุ่มการเมืองควรเป็นผู้เร่งประชาสัมพันธ์ด้วยเพื่อจะได้ถือโอกาสแนะนำตัวของผู้ลงสมัคร ได้มีโอกาสในการชี้แจงนโยบายทางการเมือง และได้เข้าไปสัมผัสใกล้ชิดกับประชาชนเพื่อให้เข้าใจในสภาพความต้องการขอประชาชนด้วย

๔.๔.๓ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

สำหรับด้านการสื่อสารทางการเมืองมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารเฉพาะกลุ่ม (Group Communication) หรือ

การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในรูปแบบใด เป้าหมายของการสื่อสารในบริบททางการเมืองมักจะเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร (Sender) มีความคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อสาร (Communication Effect) ทางการเมืองที่มีต่อผู้รับสาร (Receiver) แทบทั้งสิ้น ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองจึงมักถูกใช้ในการสร้างความมีชื่อเสียง (Celebrity Making) ใช้เพื่อการสร้างภาพลักษณ์ (Image Building) ตลอดจนเพื่อนำเสนอนโยบาย ทางการเมืองของนักการเมืองต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือให้ได้รับเลือกตั้งเพื่อที่จะได้รับโอกาสที่จะเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้เองความสัมพันธ์ระหว่าง การสื่อสารกับกิจกรรมทางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ความแปลกประหลาดหรือความเป็น สื่อกลาง จึงกลายเป็นจัดการและเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันระหว่างกัน แมคควอล (McQuail) ได้ใช้เกณฑ์พิจารณาฐานะของสื่อมวลชนว่าเป็นสื่อกลางแบบต่าง ๆ ระหว่างการรับรู้ของปัจเจก สังคมกับโลกที่เป็นจริง เช่น สื่อทำหน้าที่เป็นหน้าต่าง (window) เป็นผู้ตีความ (Interpreter) เป็นพาหนะข้อมูลเป็นข้อต่อเชื่อมโยง (interactive link) เป็นป้ายสัญญาณ (signpost) เป็นเครื่องกรอง (filter) เป็นกระจกเงา (mirror) หรือเป็นฉากกั้น (screen/barrier) ขึ้นอยู่กับสถานะที่สื่อมวลชนใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้พบว่า

“เรามักจะพูดถึงเรื่องการเมือง ซึ่งพูดกันทั้งวันก็ไม่รู้จบ ในการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องทางการเมือง เกี่ยวกับการบริหารประเทศของท่านนายกคนปัจจุบัน ว่าการแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ตรงจุด เพราะในปัจจุบันเกิดเหตุการณ์เรื่องโรคระบาด โควิด-๑๙ ซึ่งรัฐบาลเลือกใช้วิธีเยียวยาโดยการแจกเงิน โดยใช้วิธีให้ชาวบ้านต้องลงทะเบียนทางแอปพลิเคชันต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านตามชนบทยังใช้ไม่เป็น ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้รับเงินเยียวยา ซึ่งการแจกเงินแบบนี้เป็นการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด”

“ผู้นำชุมชนควรเป็นกระบอกเสียงให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองทั้งด้านการอบรมและการพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองให้กับชาวบ้านได้รับรู้ โดยใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้านและควรมีเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน”

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการสนทนาเกี่ยวกับการเมืองสามารถพูดคุยกันได้ทุกที่เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารทางการเมืองและการเลือกตั้งและยังรับทราบปัญหาที่เกิดกับประชาชนโดยตรง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งเป็นการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

จึงสรุปได้ว่า ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารหรือการพูดคุยของคนในครอบครัว ในกลุ่มเพื่อน จากนักการเมืองและจากผู้นำชุมชน ซึ่งในระบบการปกครองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจะให้เสรีภาพในการสนทนาเรื่องทางการเมืองอย่างอิสระเพราะเป็นการแสดงออกภายใต้กฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน

๔.๔.๔ ด้านการส่งเสริมส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง

ด้านการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน การปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องให้ความสนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีส่วนในการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง ประชาชนควรมีสติเลือกวิถีการมีส่วนร่วม ของตนเอง ควรเปิดช่องทางต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวทางการเมือง จะช่วยให้ประชาชนเข้าไป มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ในอีกระดับหนึ่ง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า

“ผู้นำต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง ต้องมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ทำในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อความเจริญให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองตามตัวอย่างที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน”

“ส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางการเมืองนโยบายลงมาในพื้นที่และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับชุมชนและมีความเข้มแข็งเป็นรากฐานของประเทศชาติต่อไป”

ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเข้าร่วมส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ รัฐหรือพรรคการเมือง ผู้นำชุมชนควรตระหนักถึงกิจกรรมต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญที่สุดเนื่องจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมพัฒนาการเลือกตั้งให้มีความเป็นประชาธิปไตย และมีความต่อเนื่องเข้าถึงเพื่อเป็นรากฐานในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งต่อไป

เมื่อกล่าวถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนนั้น กลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ และรัฐต้องส่งเสริมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง ยังไม่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ ในการสร้างสำนักทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอันเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน
: กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

- ท่านติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อโซเชียลมีเดีย
- ท่านติดตามเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองผ่านทางหนังสือพิมพ์ และวารสารอื่น ๆ
- ท่านเคยเข้าร่วมรับฟังการปราศรัยหาเสียง ของสมาชิกสภาเทศบาล หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.)
- ท่านติดตามข่าวสารทางการเมือง การปกครองกับบุคคลอื่น ๆ
- ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองการปกครองผ่านทางเสียงตามสายของชุมชน

จากการที่ได้รับข่าวสารทางการเมือง โดยที่การได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลาซึ่งในช่วงเวลาที่ข่าวทางการเมืองที่มีความสำคัญก็ขึ้นกับความพอใจในชาวนั้น ๆ ของประชาชนการสื่อสารที่ส่งไปยังประชาชนนั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็จะทำให้ประชาชนได้มีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองได้ทันต่อข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

- ท่านไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น
- ท่านไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- ท่านได้ชักชวนเพื่อนบ้านไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
- ท่านเคยเข้าร่วมการณรงค์เลือกตั้งหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
- ท่านประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ควรช่วยกันในการณรงค์ แนะนำและประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับ ใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เดินรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง

ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

- ท่านพูดคุยเรื่องการเมืองการปกครอง ปัญหาบ้านเมืองกับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง
- ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมืองกับกลุ่มเพื่อน และเพื่อนบ้านใกล้ชิด
- ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาสังคม
- เมื่อท่านได้รับทราบข้อมูลที่สำคัญของการเมืองการปกครองท่านได้ส่งไปให้กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่น ๆ ด้วยจดหมาย หรือด้วยสื่ออื่น ๆ
- ท่านเคยร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ และการตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่ทุจริต

การส่งเสริมการสนทนาเกี่ยวกับการเมืองพูดคุยกันได้ทุกที่เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารทางการเมืองและการเลือกตั้งและยังรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยตรง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งเป็นการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง

- ท่านมีส่วนร่วมกิจกรรมในการณรงค์หาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น และระดับชาติ
- ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการชุมนุมกับกลุ่มการเมือง เช่น กลุ่ม พวม.(กลุ่มเสื้อเหลือง) หรือกลุ่ม นปช.(กลุ่มเสื้อแดง)หรือกลุ่มอื่น ๆ การชุมนุมประท้วง
- ท่านเคยร่วมหาเสียงให้กับนักการเมือง หรือกลุ่มทางการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติด้วยการติดป้ายหาเสียง ติดสติ๊กเกอร์ เป็นต้น
- ท่านร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมือง
- ท่านเข้าร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง

ควรช่วยกันในการณรงค์ แนะนำ และประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับ ใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เดินรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ว่า แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งประกอบ ๔ ด้าน จากการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนั้น สามารถอธิบายได้ถึงการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมือง ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

กล่าวถึงด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมืองจากการที่ได้รับข่าวสารทางการเมือง โดยที่การได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมือง ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งในช่วงเวลาที่ข่าวทางการเมืองที่มีความสำคัญก็ขึ้นกับความพอใจในข่าวนั้น ๆ ของประชาชนการสื่อสารที่ส่งไปยังประชาชนนั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็จะทำให้ประชาชนได้มีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองได้ทันต่อข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ผลการวิจัยจึงแสดงให้เห็นว่าการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเลือกตั้งมากกว่านี้ เพราะบางที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่ทราบว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการเลือกตั้งได้ จึงควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง กลุ่มการเมืองท้องถิ่นควรที่จะเป็นแกนหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ทั้งผ่านเสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะสร้างโอกาสให้ได้รับการเลือกตั้งการเมืองได้สูงกว่าผู้สมัครที่มีการหาเสียงน้อย และเป็นการกระจายข่าวสารให้ประชาชนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง

ส่วนด้านการส่งเสริมการเลือกตั้ง การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมร่วมทางการเมืองประเภทอื่นแล้ว ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่า การเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ อันหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ว่าคณะบุคคลใดได้ทำหน้าที่บริหารประเทศไปทิศทางใด โดยคณะบุคคลนั้นได้รับความเห็นชอบจากประชาชน ผู้ไปเลือกตั้งในจำนวนที่มากน้อยเพียงใด การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีการปฏิบัติในระบบการเมือง ระบบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ขจัดกาทุจริต สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างและส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรทางการเมือง และความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้ง ควรช่วยกันในการรณรงค์ แนะนำ แลประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เติมนรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง

จากการศึกษาด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารเฉพาะกลุ่ม หรือการสื่อสารมวลชน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในรูปแบบชนิดใด มีเป้าหมายของการสื่อสารในบริบททางการเมือง มักจะเป็นการสื่อสารที่ผู้สื่อสาร มีความคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อผู้รับสารแทบทั้งสิ้น การสื่อสารทางการเมืองจึงมักถูกใช้ในการสร้างความมีชื่อเสียง การสร้างภาพลักษณ์ ตลอดจนเพื่อนำเสนอนโยบายทางการเมืองของนักการเมืองต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ให้ได้รับเลือกตั้งเพื่อที่จะได้รับโอกาสที่จะเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้เองความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับกิจกรรมทางการเมือง จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ความเป็นกลาง หรือความเป็นสื่อกลาง เพื่อถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันระหว่างกัน นอกจากนี้การส่งเสริมการสนทนาเกี่ยวกับการเมืองพูดคุยกันได้ทุกที่เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารทางการเมืองและการเลือกตั้งและยังรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยตรง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งเป็นการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปในการส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากการสื่อสารระหว่างบุคคลจากการสื่อสารหรือการพูดคุยของคนในครอบครัว ในกลุ่มเพื่อน จากนักการเมือง และจากผู้นำชุมชน ซึ่งในระบอบการปกครองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตย จะให้เสรีภาพในการสนทนาเรื่องทางการเมืองอย่างอิสระเพราะเป็นการแสดงออกภายใต้กฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง การจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน การปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องให้ความสนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีส่วนในการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง ประชาชนควรมีสิทธิเลือกวิถีการมีส่วนร่วม ของตนเอง ควรเปิดช่องทางต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวทางการเมือง จะช่วยให้ประชาชนเข้าไป มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในอีกระดับหนึ่ง เป็นการช่วยกันในการรณรงค์ แนะนำ แลประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับ ใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เติมนรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง

สรุปการศึกษา การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า บทบาทและความสำคัญของผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลป่าเมต ผู้นำครูและผู้นำพระสงฆ์ในพื้นที่ มีแนวคิด

ทางสังคมและการเมืองที่สอดคล้องกัน การใช้ทฤษฎีการเมืองแบบชาวบ้าน การใช้กระบวนการ
ปรึกษาหารือระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล การมีส่วนร่วมของ
แกนนำชุมชนและชาวบ้าน การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมวัฒนธรรมและบุญประเพณีท้องถิ่น สถาบัน
ชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ดำเนินโครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมทั้งการ
สนับสนุนจากองค์กรภายนอก ได้แก่ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและสถาบันพัฒนาองค์กร
ชุมชน (พอช.) เพื่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ผู้นำ
ชุมชนและชาวบ้านส่วนหนึ่งเสนอแนะให้ภาครัฐหรือการปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค
กระจายอำนาจให้กับภาคประชาชน เพื่อการจัดการตนเองมากขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง
ของประชาชนนั้น กลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ และรัฐต้องส่งเสริมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ติดตามการหา
เสียงของนักการเมือง การลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความ
เคลื่อนไหวทางการเมือง ยังไม่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ ในการสร้างสำนึกทางการเมืองของประชาชน
เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง อันเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยด้วยการ
มีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะในบทที่ ๕ ตามระเบียบ
วิธีวิจัยต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยที่มีคุณภาพเกิดจากพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความอิสระในฐานะความเป็นพลเมือง (Autonomous Being) ไม่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่การยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพกับประชาธิปไตยที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ให้พลเมืองมีสำนึกรับผิดชอบรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน การเห็นประโยชน์ของสาธารณะสำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political Public Sphere) รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองต้องมีคุณธรรม

๕.๑ สรุปอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน: กรณีศึกษาตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” จากการศึกษาการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน สรุปได้ว่า การเมืองการปกครองและการพัฒนา ๑ ตำบล ๒ ระบบ คือ ระบบท้องถิ่นกับระบบที่ มีความสำคัญหากพิจารณาในแง่ประชาธิปไตยจากบนลงล่างและประชาธิปไตยจากล่างสู่บน ซึ่งต้องอาศัยการกระจายอำนาจและการจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการ ให้มีการปกครองส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา รับผิดชอบชุมชนร่วมกัน เช่น การจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น การจัดการตนเองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน จะทำให้การยึดโยงระหว่างอำนาจของท้องถิ่นผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน มีความสัมพันธ์และยึดโยงกันเพื่อพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน คุณธรรมของความเป็นพลเมืองและความเป็นพลเมืองสามารถสร้างขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน วัดและชุมชน สำหรับความเป็นพลเมืองในชุมชนตามทัศนะของชาวบ้าน พบว่า กรณีความเสมอภาค ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันตามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ชาวบ้านพูดถึงการให้เกียรติกัน การเคารพสิทธิผู้อื่น การบอกเล่าสารทุกข์ สுகดิบ การทำมาหากินอย่างสุจริต ชาวบ้านได้ยกตัวอย่าง เช่น การไม่ปลอมเป็นพระไปขอทาน ไม่ลักลอบตัดต้นไม้ทำลายป่า ไม่ค้ายาเสพติด ส่วนความรับผิดชอบต่อชุมชน ชาวบ้านหมายถึง การร่วมแรงร่วมใจกันทำบุญของชุมชน ความสมัครใจร่วมกัน กวาดขยะและทำความสะอาดบริเวณหน้าบ้านและถนน ซึ่งเน้นระบบคนมากกว่าระบบเงินที่ต้องจ้างคนเก็บขยะ ส่วนการเคารพความแตกต่างทางด้านความคิดเห็นในพื้นที่ชาวบ้านได้อธิบายในกรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับสี่ล้อทางการเมือง รสนิยมทางการเมือง กลุ่มสีเหลืองและกลุ่มสีแดง ซึ่งก่อนการ

รัฐประหารครั้งล่าสุด ชาวบ้านที่นิยมกลุ่มเสื้อการเมืองสีแดงมีจำนวนมากกว่า ๕๐ % แต่ปัจจุบันความคิดเห็นและความแตกต่างดังกล่าวได้หยุดการเคลื่อนไหวลง ส่วนคนที่มีความเห็นการเมืองในทางตรงกันข้ามซึ่งเป็นส่วนน้อยจะใช้วิธีการหลีกเลี่ยงไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่อหน้ากันหรืออยู่ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชากรผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๔,๔๖๙ คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๖๗ คน โดยการใช้แบบสอบถาม (Quantitative Research) จึงสามารถเก็บแบบสอบถามได้คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ และประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ผู้นำท้องที่และประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่หลาย อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ไม่น้อยกว่า ๙ คน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการในรูปตารางประกอบคำบรรยายสรุปผลได้ดังนี้

๕.๒ ผลการวิจัย

๕.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล

จากผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก เพศหญิง จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒๐ และเพศชาย ๑๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๐ ส่วนมาก อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๒๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑๐ รองลงมาอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๐ และน้อยสุด ๒๐-๓๐ ปีจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๐ ตามลำดับ ส่วนมากมีสถานภาพ โสด จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๙๐ รองลงมาสมรส จำนวน ๑๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๐ และน้อยสุด ม่าย/หย่าร้างจำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘๐ ตามลำดับ ส่วนมากสำเร็จการศึกษา ม.๓ จำนวน ๑๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๐ รองลงมาสำเร็จการศึกษา ม.๖/ปวช. จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ และน้อยสุดสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๐ ตามลำดับ ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๐ รองลงมาประกอบอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๐ และน้อยสุดประกอบอาชีพนักศึกษาจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๐ ตามลำดับ ส่วนมากมีรายได้ ๖,๐๐๑ - ๙,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๒๐ รองลงมาไม่มีรายได้ ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔๐ และน้อยสุดมีรายได้ ๑๒,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๐ ตามลำดับ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ส่วนมากไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด จำนวน ๒๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๓๐ รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ/กลุ่มแม่บ้านพ่อบ้านจำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑๐ และน้อยสุดกลุ่มออมทรัพย์ ,กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขจำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๐ ตามลำดับ มีบทบาทหน้าที่ในครอบครัวส่วนมากแม่ (หัวหน้าครอบครัว) เป็น

ผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๐๐ รองลงมาเป็นสมาชิกในครอบครัว/ผู้อาศัยจำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐๐ และน้อยสุดพ่อ(หัวหน้าครอบครัว) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในครอบครัว จำนวน ๑๒ คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๐ ตามลำดับ และส่วนมากสมาชิกของชุมชนหรือลูกบ้านจำนวน ๓๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๗๐. รองลงมาเป็นผู้นำและกรรมการหมู่บ้านดูแลรับผิดชอบบริหารจัดการหมู่บ้านจำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๐ ตามลำดับ

๕.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า

๑) โดยภาพรวม พบว่า การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน พื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๕๓$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๕, S.D. = ๐.๖๕$) รองลงมา ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมืองมีค่าเฉลี่ย($\bar{X} = ๓.๗๐, S.D. = ๐.๗๑$) ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิ์เลือกตั้งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๖๒, S.D. = ๐.๖๖$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมืองค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๓๓, S.D. = ๐.๖๘$) ตามลำดับ

๒) ด้านการส่งเสริมติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยภาพรวม พบว่า การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน พื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕, S.D. = ๐.๖๕$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ท่านติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อโซเชียลมีเดีย ามีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๓๗, S.D. = ๐.๘๕$) รองลงมา ท่านติดตามเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองการ ปกครองผ่านทางหนังสือพิมพ์ และวารสารอื่น ามีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๒๒, S.D. = ๐.๗๕$) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองการปกครองผ่านทางเสียงตามสายของชุมชนโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๕๒, S.D. = ๐.๙๑$) ตามลำดับ

๓) ด้านการส่งเสริมการเลือกตั้ง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒, S.D. = ๐.๖๖$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๗, S.D. = ๐.๗๘$) รองลงมา ท่านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๒, S.D. = ๐.๙๖$) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสาร

ข้อมูลเพื่อ กระตุ้นให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.97) ตามลำดับ

๔) ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ เมื่อท่านได้รับทราบข้อมูลที่สำคัญของทางการเมืองการปกครองท่านได้ส่งไปให้แก่กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่น ๆ ด้วยจดหมายและสื่ออื่น ๆ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.64) รองลงมา ท่านพูดคุยเรื่องการเมืองการปกครอง ปัญหาบ้านเมืองกับคนภายในครอบครัวญาติพี่น้อง, ท่านมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาสังคมโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.79) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านเคยร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับวิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองท้องถิ่นและหน่วยงานที่ทุจริต โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.93) ตามลำดับ

๕) ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยตามรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ท่านร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมืองโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.87) รองลงมา ท่านมีส่วนร่วมกิจกรรมในการรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น และระดับชาติ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.85) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ท่านเข้าร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 0.93) ตามลำดับ

๕.๒.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ พบว่า

๑) ปัญหา อุปสรรค แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาลตำบลแม่หลายตามวิถีประชาธิปไตย พบว่า ประชาชนขาดความศรัทธาต่อพรรคการเมืองความศรัทธาต่อนักการเมือง ๒๖ คน รองลงมา ปัญหาอุปสรรคที่ ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองอย่างรุนแรง แบ่ง ฝ่ายแบ่งสี ขาดความสามัคคีในชุมชน ๒๒ คน ขาดการส่งเสริมจากภาคประชาสังคมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ๑๔ คน รัฐยังขาดระบบการเมืองที่ทำหน้าที่ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ๑๑ คน และปัญหาทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมการเมืองของไทย ๑๐ คน

๒) ข้อเสนอแนะ การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ พบว่า ด้านส่งเสริม

การติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง และ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่า องค์การปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐ ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริม และหาแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของประชาชน สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการนำเสนอแผน/โครงการเพื่อหาแนว ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น ๒๓ คน รองลงมา องค์การภาครัฐควรนำข้อมูลที่ ได้มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรม ทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ได้ถูกต้องตรงประเด็น และสอดคล้องกับประชาชนในพื้นที่มาก ยิ่งขึ้น ๑๖ คน และควรมีการจัดอบรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอย่างเข้มงวดให้แก่ประชาชน ข้าราชการการเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมที่อย่าง สม่าเสมอ ๙ คน

๕.๒.๔ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นการส่งเสริม พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ตามวิถีประชาธิปไตย ของตัวแทนประชาชนของเทศบาลตำบลป่าเมต จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indebt Interview)

แนวทางการแก้ปัญหาทางการเมืองการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาล ตำบลป่าเมต ตามวิถีประชาธิปไตย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑.ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

การสื่อสารที่ส่งไปยังประชาชนนั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็จะทำให้ประชาชนได้ มีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองในการเลือกตั้ง เพื่อจะรักษา สิทธิในการเลือกผู้แทนให้มาทำหน้าที่ในการบริหารงานตามความต้องการของประชาชนและได้ ทราบข้อมูลของผู้ที่จะลงรับสมัครเลือกตั้งก่อนที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับ ท้องถิ่นโดยที่การได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมือง ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งในช่วงเวลาที่ข่าวทางการเมืองที่มีความสำคัญก็ขึ้นกับความพอใจในข่าว นั้น ๆ ของประชาชนการสื่อสารที่ส่งไปยังประชาชนนั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็จะทำให้ ประชาชนได้มีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองได้ทันต่อ ข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

สรุปความเห็นด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง กลุ่มการเมืองท้องถิ่นควรที่ จะเป็นแกนหลักในการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ทั้งผ่านเสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์เพื่อให้ ประชาชนได้รู้จักผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะสร้างโอกาสให้ได้รับการเลือกตั้งการเมืองได้สูง กว่าผู้สมัครที่มีการหาเสียงน้อย และเป็นการกระจายข่าวสารให้ประชาชนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง

๒. ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

การไปลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทอื่นแล้วในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่า การเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญอันหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ว่าคณะบุคคลใดได้ทำหน้าที่บริหารประเทศไปทิศทางใด โดยคณะบุคคลนั้นได้รับความ เห็นชอบจากประชาชน ผู้ไปเลือกตั้ง ในจำนวนที่มากน้อยเพียงใด การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีการ ปฏิบัติในระบบการเมือง ระบบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ จัดการทุจริต สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างและส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรทางการเมือง และความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้งการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในการที่จะเลือก คณะบุคคลใด บุคคลหนึ่งเข้ามาเป็นผู้แทน หรือผู้นำท้องถิ่น จะต้องมิบทบาทอย่างไรถึงจะได้รับความไว้วางใจ จากประชาชน และมีแนวทางการส่งเสริมอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยการ ใช้สิทธิ อย่างอิสระปราศจากการบังคับข่มขู่ หรือผลตอบแทนในรูปแบบและวิธีต่าง ๆ การใช้สิทธิในการเลือกตั้งจึงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันคือ หนึ่งสิทธิต่อหนึ่งคะแนนเสียง สรุปให้เห็นว่า การรณรงค์ ชักชวนประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับทราบวันเลือกตั้งจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ก่อนที่จะ มีการเลือกตั้ง ประชาชนจะเตรียมพร้อมโดยการไปตรวจสอบรายชื่อที่ตนมีสิทธิ การประชาสัมพันธ์ที่ดี กลุ่มการเมืองควรเป็นผู้เร่งประชาสัมพันธ์ด้วยเพื่อจะได้ถือโอกาสแนะนำตัวของผู้ลงสมัคร ได้มีโอกาส ในการชี้แจงนโยบายทางการเมือง และได้เข้าไปสัมผัสใกล้ชิดกับประชาชนเพื่อให้เข้าใจในสภาพความ ต้องการขอประชาชน

๓. ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารเฉพาะกลุ่ม หรือการสื่อสารมวลชน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในรูปแบบใด เป้าหมายของการสื่อสารในบริบททางการเมืองมักจะเป็นการสื่อสารที่ผู้สื่อสาร มีความคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อผู้รับสารแทบทั้งสิ้น การสื่อสารทางการเมืองจึงมัก ถูกใช้ในการสร้างความมีชื่อเสียง การสร้างภาพลักษณ์ ตลอดจนเพื่อนำเสนอนโยบายทางการเมือง ของนักการเมืองต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ให้ได้รับเลือกตั้งเพื่อที่จะได้รับโอกาสที่จะเข้าไป ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้เองความสัมพันธ์ระหว่าง การสื่อสาร กับกิจกรรมทางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ความเพ่งกลาง หรือความเพ่งสื่อกลาง จึง กลายเป็นจัดการและเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันระหว่างกัน นอกจากนี้การส่งเสริมการ สนทนาเกี่ยวกับการเมืองพูดคุยกันได้ทุกที่เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารทางการเมืองและการ เลือกตั้งและยังรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยตรง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งเป็นการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทาง การเมือง สรุปได้ว่า ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากการสื่อสารระหว่างบุคคลจากการ

สื่อสารหรือการพูดคุยของคนในครอบครัว ในกลุ่มเพื่อน จากนักการเมือง และจากผู้นำชุมชน ซึ่งในระบอบการปกครองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจะให้เสรีภาพในการสนทนาเรื่องทางการเมืองอย่างอิสระเพราะเป็นการแสดงออกภายใต้กฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน

๔. ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง

เพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน การปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องให้ความสนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง ประชาชนควรมีสติเลือกวิถีการมีส่วนร่วม ของตนเอง ควรเปิดช่องทางต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวทางการเมือง จะช่วยให้ประชาชนเข้าไป มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในอีกระดับหนึ่ง เป็นการช่วยกันในการรณรงค์ แนะนำ แลประชาสัมพันธ์ ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง เช่น แจกแผ่นพับ ใบปลิว ให้กับชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เข้าใจในกติการะเบียบในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เดินรณรงค์เชิญชวนสมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้อง และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนนั้น กลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ และรัฐต้องส่งเสริมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง ยังไม่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ ในการสร้างสำนึกทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองอันเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

๕.๓ อภิปรายผล

๕.๓.๑ อภิปรายผลแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาลตำบลป่าเมต ตามวิถีประชาธิปไตย ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ผู้ตอบแบบสอบถามแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาลตำบลป่าเมต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๕๓$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของประชาชนด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๕, S.D. = ๐.๖๕$) ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูสิทธิ์ ชันติกุล ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง ๒ ระดับเท่านั้นได้แก่ ระดับ

ปานกลาง และต่ำ ซึ่งการส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง หมายถึงการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านทางติดตามข่าวสารทุกวันทางสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เฟสบุ๊ก และทางไลน์ รับทราบข้อมูลปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้ง และหากในช่วงเวลานั้นสถานการณ์ทางการเมืองส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ก็จะทำให้ประชาชนมีความสนใจต่อการติดตามข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นแต่ก็ต้องนำมาวิเคราะห์เพราะว่าข่าวบางข่าวเป็นข่าวที่สร้างขึ้นเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจผิด หรือข่าวปลอม จะทำให้มีการบิดเบือนข้อมูลจากความเป็นจริง ก็จะทำให้เกิดการเข้าใจผิดกับข่าวสารดังกล่าวได้

ผลการวิจัยแสดงจากผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า ด้านส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง กลุ่มการเมืองท้องถิ่นควรที่จะเป็นแกนหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ทั้งผ่านเสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะสร้างโอกาสให้ได้รับการเลือกตั้งการเมืองได้สูงกว่าผู้สมัครที่มีการหาเสียงน้อย และเป็นการกระจายข่าวสารให้ประชาชนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับแนวคิดของ พิจิตรา ศุภสวัสดิ์ดีกุล กล่าวว่า การใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการส่งออกเนื้อหา เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับเห็นคล้อยตามสิ่งที่สื่อมวลชนได้นำเสนอหรือตั้งประเด็นเอาไว้ ทั้งนี้ทฤษฎีดังกล่าวได้ วิเคราะห์ถึงอิทธิพลอันมหาศาลของสื่อมวลชนในการล้างสมองผู้คนให้เปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมได้ ตามแต่สื่อมวลชนจะชี้นำหรือสั่งการทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมองผู้รับสารเป็นเพียงคลกลุ่มคนที่ไรกรารขัดขืน และพร้อมจะเป็นผู้รับอย่างเดียว

๕.๓.๒ อภิปรายผลการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

ผู้ตอบแบบสอบถาม การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๒, S.D. = ๐.๖๖$) ซึ่งสอดคล้องกับสายัณห์ อินันันใจ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในจังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐, S.D. = ๑.๐๕๒$) พบว่า การส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ การไปลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมร่วมทางการเมืองประเภทอื่นแล้ว ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่าการเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ อันหนึ่งในช่วงเวลานั้น ว่าคณะบุคคลใดได้ทำหน้าที่บริหารประเทศไปทิศทางใด โดยคณะบุคคลนั้นได้รับความ เห็นชอบจากประชาชน ผู้ไปเลือกตั้งในจำนวนที่มากน้อยเพียงใด การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีการ ปฏิบัติในระบบการเมือง ระบบการ

เลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ขจัดการทุจริต สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างและส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรทางการเมือง และความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้ง

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในการที่จะเลือก คณะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเข้ามาเป็นผู้แทน หรือผู้นำท้องถิ่น จะต้องมิพบาทอย่างไรถึงจะได้รับความไว้วางใจ จากประชาชน และมีแนวทางการส่งเสริมอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยการใช้สิทธิอย่างอิสระปราศจากการบังคับข่มขู่ หรือผลตอบแทนในรูปแบบและวิธีต่าง ๆ การใช้สิทธิในการเลือกตั้งจึงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันคือ หนึ่งสิทธิ์ต่อหนึ่งคะแนนเสียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ ได้กล่าวว่า ความสนใจทางการเมืองนั้นเป็นพื้นฐานของความโน้มเอียงพื้นฐานทางการเมือง เข้า ความไว้วางใจ การเมือง ความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมือง ฯลฯ บุคคลที่มีความสนใจทางการเมืองสูงมักจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลทั่วไป

๕.๓.๓ อภิปรายผลแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองของเทศบาลตำบลป่าเมต ตามวิถีประชาธิปไตยด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

ผู้ตอบแบบสอบถาม การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๑) การสื่อสารทางการเมืองมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร ระหว่างบุคคลการสื่อสารเฉพาะกลุ่ม หรือการสื่อสารมวลชน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในรูปแบบใด เป้าหมายของการสื่อสารในบริบททางการเมืองมักจะเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร มีความคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อ ผู้รับสาร แทบทั้งสิ้น การสื่อสารทางการเมืองจึงมักถูกใช้ในการสร้างความมีชื่อเสียง การสร้างภาพลักษณ์ ตลอดจนเพื่อนำเสนอนโยบายทางการเมืองของนักการเมืองต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ให้ได้รับเลือกตั้งเพื่อที่จะได้รับโอกาสที่จะเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้เองความสัมพันธ์ระหว่าง การสื่อสารกับกิจกรรมทางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ความเปราะบาง หรือความเปราะบาง สื่อกลาง จึงกลายเป็นจัดการและเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันระหว่างกัน นอกจากนี้การส่งเสริมการสนทนาเกี่ยวกับการเมืองพูดคุยกันได้ทุกที่เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารทางการเมืองและการเลือกตั้งและยังรับทราบปัญหาที่เกิดกับประชาชนโดยตรง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองซึ่งเป็นการแสดงออกทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์” พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมือง อีกทั้งยังมีส่วนร่วมทางการเมืองภายในมหาวิทยาลัยและการเมืองระดับชาติ โดยการชักชวนผู้อื่นไปใช้

สิทธิ์ในการเลือกตั้ง ติดตาม รัฟฟังคำปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีการติดตามผลการเลือกตั้ง และข้อมูลทางการเมือง จากการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารทางการเมืองและบุคคลภายในครอบครัว อยู่บ่อยครั้งเมื่อมีโอกาสทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ยังเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใน ลักษณะของการแสดงข้อร้องทุกข์ พบปะ พูดคุย และร่วมประชุมหรือเข้าร่วมกิจกรรมกับ นักการเมืองท้องถิ่น มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองระหว่างกลุ่มเพื่อนใน มหาวิทยาลัยและบุคคลในครอบครัว ตลอดจนให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวผู้ตอบแบบสอบถามมีโอกาสนาน ๆ ครั้ง ในการเข้าร่วมกิจกรรม

ส่วนผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่าประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากการสื่อสารระหว่าง บุคคล จากการสื่อสารหรือการพูดคุยของคนในครอบครัว ในกลุ่มเพื่อน จากนักการเมือง และจากผู้นำชุมชน ซึ่งในระบอบการปกครองของประเทศที่เป็น ประชาธิปไตยจะให้เสรีภาพในการสนทนาเรื่องทางการเมืองอย่างอิสระเพราะเป็นการแสดงออก ภายใต้อำนาจกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน

สรุปการส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากการ สื่อสารระหว่างบุคคลจากการสื่อสารหรือการพูดคุยของคนในครอบครัว ในกลุ่มเพื่อน จากนักการเมือง และจากผู้นำชุมชน ซึ่งในระบอบการปกครองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจะให้เสรีภาพในการ สนทนาเรื่องทางการเมืองอย่างอิสระเพราะเป็นการแสดงออกภายใต้อำนาจกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตยที่ได้ กำหนดไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิด ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกระทำอาจจะถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย อาจใช้ความรุนแรง หรือไม่ใช้ความรุนแรง การกระทำต่าง ๆ อาจโดยสำนักทางการเมืองหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้เช่นกันและต้องสะท้อนการ กระทำของแต่ละบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลเรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยตนเอง” การ มีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายโดยอ้อม เรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม” สอดคล้องกับงานวิจัยของ รศ.ดร.ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ ดร.เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจที่มีลักษณะ สมเหตุสมผลแบบที่เป็นเครื่องมือและการตัดสินใจที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความสมเหตุสมผล มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สอดคล้องกับ สัญญา เคนาภูมิ ผู้สังเกตการณ์ทาง การเมือง (Political observant) จึงหมายถึง การเฝ้าดูและการพูดคุย ติดตามสถานการณ์ทางการเมือง หรือการเคลื่อนไหวของตัวแสดงทางการเมืองที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะป็นรัฐบาล ข้าราชการ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มธุรกิจการเมือง ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ตลอดจนกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ว่าเป็นไปในลักษณะหรือทิศทางใดทิศทางหนึ่งนอกจากการเฝ้าดูแล้วยังอาจรวมไปถึงการได้นั่ง สนทนาพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง

๕.๓.๔ อภิปรายผลการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

ผู้ตอบแบบสอบถาม การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33, S.D. = 0.68$) ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายัณห์ อินันใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.82, S.D. = 0.34$) ซึ่งแปลผลได้ว่า การจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน การปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องให้ความสนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีส่วนในการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งพัฒนาการเมือง ประชาชนควรมีสิทธิเลือกวิธีการมีส่วนร่วม ของตนเอง ควรเปิดช่องทางต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวทางการเมือง จะช่วยให้ประชาชนเข้าไป มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในอีกระดับหนึ่ง

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า ผู้นำต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง ต้องมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ทำในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อความเจริญให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง ตามตัวอย่างที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน การเข้าร่วมส่งเสริมการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองพรรคการเมืองและกลุ่มทาง การเมืองต่าง ๆ รัฐหรือพรรคการเมือง ผู้นำชุมชน ควรตระหนักถึงกิจกรรมต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญที่สุดเนื่องจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมพัฒนาการเลือกตั้งให้มีความเป็นประชาธิปไตย และมีความต่อเนื่องเข้าถึงเพื่อเป็นรากฐานในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุนุก สิงห์มาตร และพิกุล มีมานะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนเลือกที่จะเฝ้าดูสถานการณ์หรือคอยสังเกตสถานการณ์ทางการเมืองและเลือกที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ หรือเข้าไปเป็นหุ้นส่วนพัวพันกับทางการเมืองมากนัก หากกิจกรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้มีการบังคับโดยกฎหมาย แต่จากผลของสถิติที่ไม่แตกต่างกันมาแสดงให้เห็นว่าหากมีโอกาสได้เข้าไป กล่าวสรุปได้ว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนนั้น กลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ และรัฐต้องส่งเสริมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ติดตามการหาเสียงของนักการเมืองลงคะแนนในคูหาเลือกตั้ง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง ยังไม่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ ในการสร้างสำนึกทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้

ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองอันเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

๑) องค์การปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการนำเสนอแผนโครงการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

๒) สามารถนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน และแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ได้ถูกต้องตรงประเด็น และสอดคล้องกับประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาปัจจัยหรือตัวแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น

๒) ควรศึกษาสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเมืองของ ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือด้วย

๓) ควรนำงานวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในหน่วยงาน องค์การ หรือประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือตำรา :

จุมพล หนีมนพานิช. (๒๕๕๑). การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจมส์ แอล เครตัน. (๒๕๔๓). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลและเรียบเรียงโดย วันชัย วัฒนศัพท์. ขอนแก่น: ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

ชินรัตน์ สมสืบ. (๒๕๔๗). รัฐศาสตร์กับการมีส่วนร่วม. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เชาวนะ ไตรมาศ. (๒๕๔๘). การเสริมสร้างภาคประชาชนกับการสร้างฐานรากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. ในศูนย์ประชุมสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ: การเมืองประชาชน: ความยั่งยืนของประเทศไทย: การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป, กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น, ๒๕๓๒.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒.

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปารีชาต สถาปิตานนท์. การประชุมอย่างสร้างสรรค์, กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท. ๒๕๔๗.

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. จิตวิทยาการเมือง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๑.

ทศพร ศิริสัมพันธ์ คู่มือเทคนิควิธีการส่งเสริมประสิทธิภาพในหน่วยราชการ, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ปฏิบัติการโครงการส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการ สำนักงาน ก.พ. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๕.

- ทิพาพร พิมพิสุทธิ. **พัฒนาทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**, พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.อินเตอร์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๕.
- บรรจบ บรรณรุจิ. วิทยานิพนธ์: **พุทธสาวิกาการตั้งพุทธกาล**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ประมะ สตะเวทิน. **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๓๘.
- พรรณราย ทรัพย์ะประภา. **จิตวิทยาสำหรับนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : วิชั่นอาร์ตคอปอเรชั่น , ๒๕๓๒.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. **ข่าวสารการเมืองของคนไทย**, กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- พระราชธรรมมุนี (เกียรติสุภิตติ). **มหาชนบท ๑๖ แคว้นในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล**,
กรุงเทพมหานคร. หจก.ทิพยวิสุทธิ, ๒๕๔๓
- พิจิตรา ศุภสวัสดิ์กุล. **แนวคิดของทฤษฎีลูกกระสุน**. กรุงเทพ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๕๓.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. **รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**.
กรุงเทพฯ: สวนสุนันทา, ๒๕๕๓.
- ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว. **ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์**.
วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม –
สิงหาคม ๒๕๕๙.
- ลักขณา สิริวัฒน์. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.
- วิสุทธิ โปธิแทน. **ประชาธิปไตย**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. **ปัจจัยที่ทำทลายเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยของไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ใน ๒๑ปี**,
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.
- วนิดา เสนีเศรษฐ และชอบ อินทร์ประเสริฐกุล. **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, กรุงเทพมหานคร :
โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **พฤติกรรมองค์กร**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีรฟิล์มและโซเท็กซ์,
๒๕๑๔.
- ศันสนีย์ ตันตวิท. **จิตวิทยาทั่วไป**, กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- สถาบันพระปกเกล้า. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐**. กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.

สุจิต บุญบงการ. **แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการทางการเมือง**, นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.

สุชา จันทร์เอม. **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สุรพงษ์ โสธนเสถียร. **การสื่อสารกับสังคม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๓๓.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสิทธิ์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนา

บริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

(๒) บทความ :

ชาญชัย ฮวดศรี. **รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงพุทธของผู้นำชุมชน จังหวัด**

ขอนแก่น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๘.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ ดร.เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน**

ชั้นกลาง. รายงานวิจัย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๒.

พจน์ บุญเรือง. **การนิเทศงานส่งเสริม**. วารสารส่งเสริมการเกษตร, ๑๑, ๓. มิ.ย. – ก.ค. ๒๕๒๑.

พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า. **ความคิดเห็นของประชาชนต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย**

เทศบาลตำบลเสลภูมิ อำเภอเสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารสังคมศาสตร์และ
มนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๒. ธันวาคม ๒๕๖๓

พิกุล มีมานะ และ ร.ต.ต.ดร.สนุก สิงห์มาตร. **รูปแบบพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองตาม**

วิถีประชาธิปไตย. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒. กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว. **ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย กาฬสินธุ์.**

วารสารวิชาการแพรววาทสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒. พฤษภาคม -
สิงหาคม ๒๕๕๙.

มนัส นพรัตน์. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะ**

กรณีเทศบาลตำบลปากแพรก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์),

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

- ปัทมาภรณ์ จันทรคณา. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตอำเภอเมืองเชียงราย
จังหวัดเชียงราย. การศึกษาค้นคว้าอิสระตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- สัญญา เคนาภูมิ และกชพร ประทุมวัน. วิธีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.
วารสารLOYOLONGRAPHYปริทัศน์, ปีที่๕ ฉบับที่ ๒. กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๘.
- สนุก สິงห์มาตกร และพิกุล มีมานะ. พฤติกรรมทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองใน
จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม -
มิถุนายน ๒๕๖๑.
- สัญญา เคนาภูมิ. รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์
แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม. วารสารบัณฑิต
วิทยาลัย พิษณุพนธ์, ๑๓(๒). ก.ค.-ธ.ค. ๒๕๖๑
- สายัณห์ อินันใจ. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)
ในจังหวัดแพร่. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงการณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ๒๕๖๒.
- สัญญา เคนาภูมิ. การตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย : แนวคิดและรูปแบบลักษณะ.
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, ๒๕๕๙.
- สนุก สິงห์มาตกร และพิกุล มีมานะ. พฤติกรรมทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองใน
จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑.มกราคม -
มิถุนายน ๒๕๖๑.

(๓) บทความทางเว็บไซต์ (Web Site)

- สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, [ออนไลน์]
<http://www.pda.or.th>, (28 มีนาคม 2564)
- เว็บไซต์ไทย สายพันธุ์แพร่, [ออนไลน์],แหล่งที่มา : <http://www.wungfon.com> [25 กุมภาพันธ์
2564].
[http://www.phraelocal.go.th/uploader/vt4972.3\[63\].pdf](http://www.phraelocal.go.th/uploader/vt4972.3[63].pdf), (29 มกราคม 2564)

๒. ภาษาอังกฤษ

Kagan Jerome. and Segal Julius. Psychology and Introduction, 7th .Ec. Florida : Harcourt Brace Jovanovich, Inc, 1992.

Schramm Wilbur. The Mass Media as Source of Public Affairs, Science and Health Knowledge, Public Opinion Quarterly 33. Summer 1969.

McClosky, Herbert. Political Participation, in The International Encyclopedia of the Social Science. Vol. 12. p. 252. New York : McMillan and Free Press,1968.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน :
กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพื่อการพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลที่ได้มาจะสรุปผลการวิจัยในภาพรวม คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลฉบับนี้ไว้เป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านหรือบุคคลอื่นแต่อย่างใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองและการปกครอง (การสัมภาษณ์บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่)

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่)

กิตติศักดิ์ วิมล

ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
ประเด็นที่สัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง

สถานที่ทำงาน

วันที่/เวลาสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองและการปกครอง (การสัมภาษณ์
บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่)

ประเด็นการสัมภาษณ์

๑ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย
ในชุมชน ตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นอย่างไร

๑.๑ ด้านการส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

.....
.....

๑.๒ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้ง

.....
.....

๑.๓ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง

.....
.....

๑.๔ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง

.....
.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่)

ข้อที่ ๑ ด้านการส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมือง ท่านได้ติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อช่องทางใดบ้างและสื่อช่องทางนั้นให้ประโยชน์กับท่านมากน้อยเพียงใด

.....

.....

ข้อที่ ๒ ด้านส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้งท่านได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอหรือไม่อย่างไรและมีช่องทางหรือกระบวนการส่งเสริมให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ข้อที่ ๓ ด้านส่งเสริมการสนทนาทางการเมือง ท่านได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการเมืองการปกครอง เกี่ยวปัญหาบ้านเมืองเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทางการเมืองหรือไม่อย่างไร และการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านสื่อด้วยช่องทางอื่น ๆ นอกจากการสนทนา

.....

.....

ข้อ ๔ ด้านส่งเสริมการร่วมกิจกรรมทางการเมือง ท่านมีส่วนร่วมกิจกรรมในการรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น และระดับชาติ หรือเคยร่วมหาเสียงให้กับนักการเมือง หรือกลุ่มทางการเมืองท้องถิ่นและระดับชาติ หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่าน
ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ภาคผนวก
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง การส่งเสริมพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน : กรณีศึกษา
พื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

คำแนะนำผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองและการปกครอง

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย

- ๓.๑) ความเป็นพลเมืองของประชาชนในพื้นที่
- ๓.๒) การเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในชุมชน
- ๓.๓) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของพลเมืองในชุมชน
- ๓.๔) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในชุมชน
- ๓.๕) ปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

ส่วนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

- ๔.๑) ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่
- ๔.๒) การเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน
- ๔.๓) กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน
- ๔.๔) ปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ในการนี้จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบถ้วนตามความเป็นจริง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่าน ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับอย่างที่สุด และขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ
นายกิตติศักดิ์ วิมล

การเก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่เทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การเก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่เทศบาลตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล
 - 1.1 ภาษาไทย : นายกิตติศักดิ์ วิมล
 - 1.2 ภาษาอังกฤษ : Mr. Kittisak Wimon
2. ตำแหน่งทางวิชาการ : -
3. ตำแหน่งการบริหาร : -
4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ : วิทยาลัยสงฆ์แพร่ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
5. ที่อยู่ติดต่อดี : บ้านเลขที่ 91/80 หมู่ที่ 2 หมู่บ้านมณีรินทร์-รัตนานิเบศร์
ซอยท่าอิฐ ตำบลไทรมา อำเภอมืองนนทบุรี
จังหวัดนนทบุรี รหัสไปรษณีย์ 11000
6. โทรศัพท์มือถือ : 081 – 5678646
7. อีเมลล์ : kts8903@gmail.com
8. วุฒิการศึกษา : ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) นิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) รัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
9. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง : รัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง
10. ผลงานทางวิชาการ : บทความวิจัยเรื่อง หลักธรรมาภิบาลสำหรับการบริหาร.
บทความวิชาการ. วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์,
มจร.แพร่, ISBN.2408-2457 ปีที่ 6 ฉบับที่ 1
1 มค. - มิ.ย.63 TCI ฐาน 2.